SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET

Siviilitiedustelulainsäädäntö

Lausuntotiivistelmä

SISÄMINISTERIÖN JjulkaisU 21/2017

Sisäinen turvallisuus

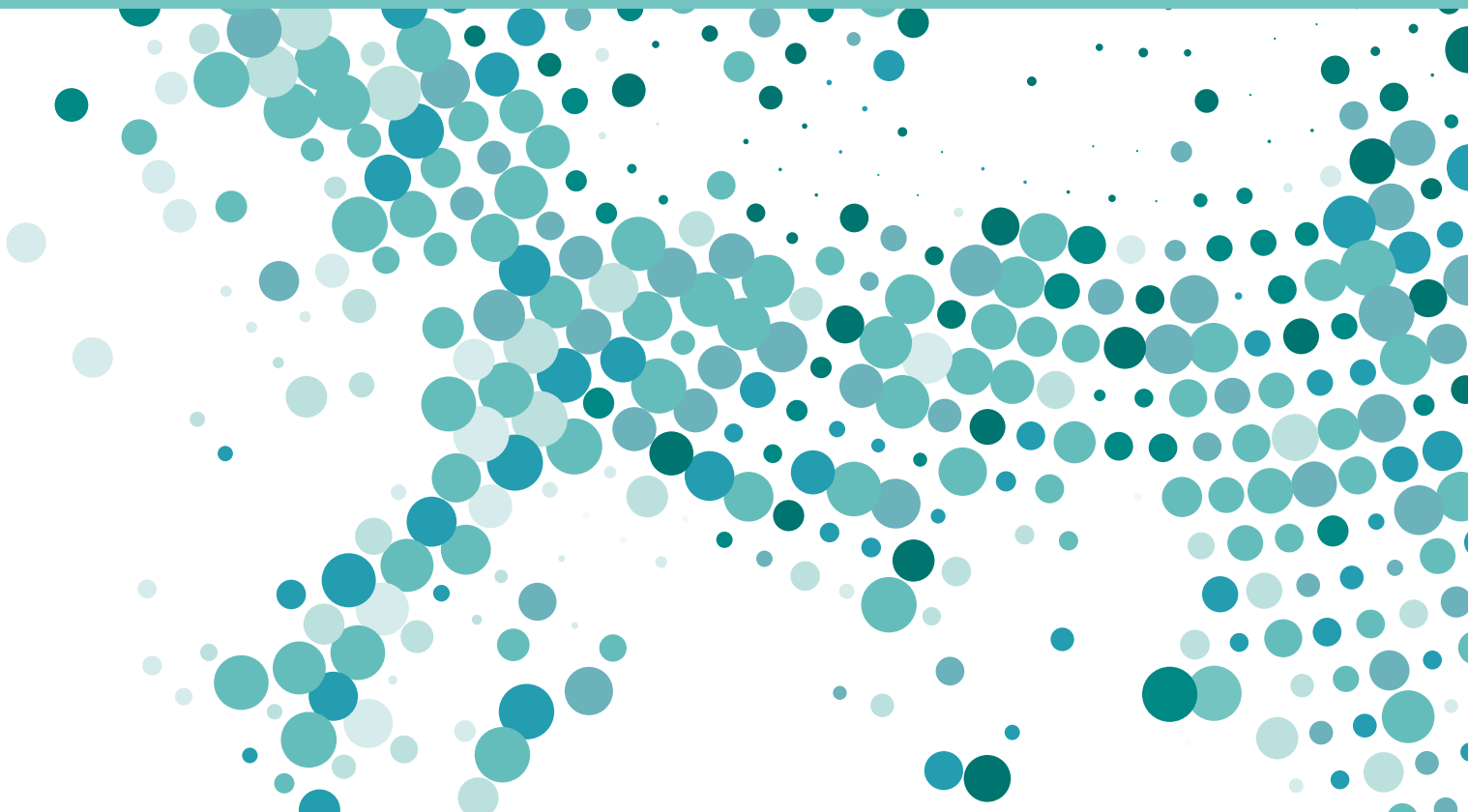

Sisäministeriön julkaisu 21/2017

Siviilitiedustelulainsäädäntö

Lausuntotiivistelmä

Sisäministeriö, Helsinki 2017

Sisäministeriö

ISBN 978-952-324-149-7 (nid.)
ISBN 978-952-324-150-3 (PDF)

Helsinki 2017

Kuvailulehti

Julkaisija	Sisäministeriö Poliisiosasto		7.9.2017
Tekijät	lainsäädäntöneuvos Marko Meriniemi neuvotteleva virkamies Mikael Lohse		
Julkaisun nimi	Siviilitiedustelulainsäädäntö Lausuntotiivistelmä		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sisäministeriön julkaisu 21/2017		
Diaari/hankenumero	SM047:00/2015	Teema	Sisäinen turvallisuus
ISBN painettu	978-952-324-149-7	ISSN painettu	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-150-3	ISSN PDF	2341-8532
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-150-3		
Sivumäärä	112	Kieli	suomi
Asiasanat	tiedustelu, suojelupoliisi, puolustusvoimat, poliisi, tietoliikennetiedustelu, tietoliikenne, toimivaltuudet		

Tiivistelmä

Sisäministeriö asetti 1.10.2015 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Hankkeen keskeisin tavoite on kansallisen turvallisuuden parantaminen. Tavoitteena oli valmistella siviilitiedustelua koskevat keskeiset säännökset ja näin parantaa suojelupoliisin tiedonhankintaa kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvista uhkista.

Siviilitiedustelulainsäädäntöä valmistellut työryhmä luovutti mietintönsä sisäministeri Paula Risikolle 19.4.2017. Työryhmän ehdotus lähetettiin lausunnolle 24.4.2017. Lausuntoaika oli kahdeksan viikkoa.

Lausuntopyyntö lähetettiin 96 taholle, joista lausunnon antoivat 58 tahoa. Mietinnöstä saatiin lausunnot yhteensä 65 taholta. Suurin osa lausunnonantajista piti uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä ja siitä säätämistä tarpeellisena ja kannatettavana. Vähemmistö suhtautui ehdotukseen kriittisesti.

Lausunnoissa työryhmän mietintöä kommentoitiin laajasti ja palaute oli pääosin rakentavaa. Lausunnoissa painottuivat jonkin verran tietyt aihealueet, kuten esityksen vaikutukset ja perustuslakia ja säätämisjärjestystä koskeva osio. Lausunnonantajien mielenkiinto lakiehdotuksissa kohdistui muun muassa siviilitiedustelun kohteisiin, tietojen luovuttamiseen rikostorjuntaan (ns. palomuuri) sekä tietoliikennetiedustelua koskevaan lakiehdotukseen.

Kustantaja	Sisäministeriö
Painopaikka ja vuosi	Lönnberg Print & Promo, 2017
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Presentationsblad

Utgivare	Inrikesministeriet Polisavdelningen		7.9.2017
Författare	Marko Meriniemi, lagstiftningsråd Mikael Lohse, konsultativ tjänsteman		
Publikationens titel	Lagstiftning om civil underrättelseinhämtning Sammandrag av remissvaren		
Publikationsseriens namn och nummer	Inrikesministeriets publikation 21/2017		
Diarie-/projektnummer	SM047:00/2015	Tema	Inre säkerhet
ISBN tryckt	978-952-324-149-7	ISSN tryckt	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-150-3	ISSN PDF	2341-8532
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-150-3		
Sidantal	112	Språk	finska
Nyckelord	underrättelseinhämtning, skyddspolisen, försvarsmakten, polisen, underrättelseinhämtning som avser datatrafik, datatrafik, befogenheter		

Referat

Inrikesministeriet tillsatte den 1 oktober 2015 en arbetsgrupp för att bereda ett förslag till lagstiftning om civil underrättelseinhämtning. Projektets viktigaste mål är att förbättra den nationella säkerheten. Målet var att bereda de viktigaste bestämmelserna om civil underrättelseinhämtning och på så sätt förbättra skyddspolisens inhämtande av information om hot mot den nationella säkerheten.

Den arbetsgrupp som beredde lagstiftningen om civil underrättelseinhämtning överlämnade sitt betänkande till inrikesminister Paula Risikko den 19 april 2017. Arbetsgruppens förslag skickades ut på remiss den 24 april 2017. Remisstiden var åtta veckor.

Förslaget sändes på remiss till 96 olika instanser, varav 58 lämnade ett remissvar. Sammanlagt 65 remissinstanser lämnade sitt yttrande om betänkandet. Största delen av remissinstanserna ansåg att den nya lagstiftningen om civil underrättelseinhämtning och en reglering av frågan behövs och är värd understöd. Minoriteten förhöll sig kritiskt till förslaget.

I yttrandena kommenterades arbetsgruppens betänkande i omfattande grad och responsen var i huvudsak konstruktiv. Vissa temaområden, såsom förslagets konsekvenser och den del som gäller grundlagen och lagstiftningsordningen, betonades i någon mån i yttrandena. Remissinstanserna var mest intresserade av de lagförslag som gäller bl.a. föremål för civil underrättelseinhämtning, utlämnade av information för brottsbekämpning (s.k. brandvägg) och underrättelseinhämtning som avser datatrafik.

Förläggare	Inrikesministeriet
Tryckort och år	Lönnberg Print & Promo, 2017
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Description sheet

Published by	Ministry of the Interior Police Department		7 September 2017
Authors	Marko Meriniemi, Senior Ministerial Adviser Mikael Lohse, Ministerial Adviser		
Title of publication	Civilian intelligence legislation Summary of opinions		
Series and publication number	Ministry of the Interior publication 21/2017		
Register number	SM047:00/2015	Subject	Internal security
ISBN (printed)	978-952-324-149-7	ISSN (printed)	2341-8524
ISBN PDF	978-952-324-150-3	ISSN PDF	2341-8532
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-150-3		
Pages	112	Language	Finnish
Keywords	intelligence, Finnish Security Intelligence Service , Defence Forces, police, network traffic intelligence, traffic network, powers		

Abstract

On 1 October 2015, the Ministry of the Interior appointed a working group to prepare a proposal for legislation on civilian intelligence. The primary objective of the project was to improve national security. To achieve this, the project aimed to draw up provisions on civilian intelligence and thereby to improve intelligence gathering by the Finnish Security Intelligence Service concerning threats to national security.

The working group set up to prepare civilian intelligence legislation submitted its report to Minister of the Interior Paula Risikko on 19 April 2017. The working group's proposal was sent out for comments on 24 April 2017. The duration of the consultation period was eight weeks.

The proposal was sent to 96 parties for comments, of which 58 responded. All in all, comments were received from 65 parties. Most of those who submitted comments considered the new civilian intelligence legislation and its adoption necessary and worth supporting. A minority of those who commented were critical of the proposal.

The parties commented extensively on the working group's report, and their feedback was mainly constructive. The comments centred around a few specific issues, such as the impact of the proposal and the section on the Constitution and the procedure for constitutional enactment. As for the proposed bills, the comments focused mainly on the targets of civilian intelligence, disclosure of information for the purpose of combating crime (firewall) and the bill on network traffic intelligence.

Publisher	Ministry of the Interior
Printed by (place and time)	Lönnberg Print & Promo, 2017
Publication sales/ Distributed by	Distribution by: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

Sisältö

1 Johdanto 11
1.1 Työryhmä 11
1.2 Työryhmän ehdotukset 11
1.3 Lausuntopyyntö 13

2 Yleistä lausunnoista 15
2.1 Esityksen kannatus 15
2.2 Lausuntojen yleiset huomiot 15

3 Yleisperusteluja koskeneet kannanotot 29
3.1 Esityksen vaikutukset 30
3.1.1 Taloudelliset vaikutukset 30
3.1.2 Vaikutukset kansantalouteen ja yrityksiin 32
3.1.3 Tietoyhteiskuntavaikutukset 35
3.1.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan 36

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys 37

5 Lausuntojen yksityiskohtaiset huomiot 41
5.1 Laki poliisilain muuttamisesta 41
5.1.1 Soveltamisala ja määritelmät (5a:1) 41
5.1.2 Tiedustelumenetelmien käytön edellytykset (5a:2) 42
5.1.3 Siviilitiedustelun kohteet (5a:3) 44
5.1.4 Tiedonhankinnan jatkaminen eräiden rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi (5a:4) 49
5.1.5 Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen (5a:5) 50
5.1.6 Televalvonnasta päättäminen (5a:6) 51

5.1.7 Teknisestä kuuntelusta päättäminen (5a:10) 51
5.1.8 Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (5a:14) 52
5.1.9 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (5a:15) 52
5.1.10 Peitetoiminta ja valeosto (5a:16–20) 55
5.1.11 Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa (5a:21) 57
5.1.12 Tietolähteen turvaaminen (5a:23) 57
5.1.13 Paikkatiedustelu ja jäljentäminen (5a:24–33) 57
5.1.14 Menettely tuomioistuimessa (5a:34) 61
5.1.15 Siviilitiedustelun suojaaminen (5a:35) 63
5.1.16 Tiedustelumenetelmää koskeva ilmaisukielto (5a:37) 64
5.1.17 Tiedustelumenetelmän käytöstä päättäminen eräissä tapauksissa (5a:38) 65
5.1.18 Kuuntelu- ja katselukiellot (5a:40) 66
5.1.19 Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen (5a:41) 67
5.1.20 Tietojen luovuttaminen rikostorjuntaan (5a:43) 67
5.1.21 Kiiretilanteessa saadun tiedon hävittäminen (5a:45) 75
5.1.22 Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen (5a:46) 75
5.1.23 Pöytäkirja (5a:47) 77
5.1.24 Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa (5a:48) 77
5.1.25 Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä (5a:49) 78
5.1.26 Tietojen käyttäminen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi (5a:52) 79
5.1.27 Yhteistyö sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten kanssa (5a:53) 80
5.1.28 Kansainvälinen yhteistyö (5a:54) 81
5.1.29 Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen (5a:55) 84
5.1.30 Tiedustelumenetelmien käytön valvonta (5a:56) 85
5.1.31 Tarkemmat säännökset (5a:57) 87
5.2 Laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 87
5.2.1 Yleiset kommentit 87
5.2.2 Määritelmät (2 §) 90
5.2.3 Tietoliikennetiedustelun kohteet (3 §) 92
5.2.4 Tietoliikennetiedustelun käytön edellytykset ja kohdistaminen (4 ja 6 §) 92
5.2.5 Tietoliikennetiedustelua koskeva tuomioistuimen lupa (7 §) 97
5.2.6 Kiiretilanteen päätösmenettely (9 §) 97
5.2.7 Tietoliikennetiedustelun tekninen toteuttaminen ja muu yhteistyö sotilastiedusteluviranomaisen kanssa (10 §) 98
5.2.8 Tiedustelukielto (12 §) 99

5.2.9 Tietojen hävittäminen (15 §) 99
5.2.10 Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan (17 §) 100
5.2.11 Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa (18 §) 101
5.2.12 Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen (20 §) 101
5.2.13 Tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen (21 §) 101
5.2.14 Tiedonsiirtäjän tietojenantovelvollisuus (22 §) 102
5.2.15 Korvaus tiedonsiirtäjälle (23 §) 103
5.2.16 Tietoliikennetiedustelun käytön valvonta (24 §) 104
5.2.17 Tarkemmat säännökset (25 §) 104
5.3 Liitelait 104
5.3.1 Laki poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta 104
5.3.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta 105
5.3.3 Laki esitutkintalain muuttamisesta 106

6 Eniten keskustelua herättäneet teemat 107
6.1 Esityksen vaikutukset 107
6.2 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys 108
6.3 Siviilitiedustelun kohteet 109
6.4 Tietojen luovuttaminen rikostorjuntaan 110
6.5 Tietoliikennetiedustelu 110

1 Johdanto

1.1 Työryhmä

Sisäministeriö asetti 1.10.2015 työryhmän valmistelemaan ehdotusta siviilitiedustelulainsäädännöksi. Hankkeen keskeisin tavoite on kansallisen turvallisuuden parantaminen. Tavoitteena oli valmistella siviilitiedustelua koskevat keskeiset säännökset ja näin parantaa suojelupoliisin tiedonhankintaa poliisin tehtäviin liittyvistä vakavista kansainvälisistä uhista.

Puolustusministeriö asetti samaan aikaan sotilastiedustelulainsäädäntöä valmistelevan työryhmän ja oikeusministeriö tiedustelutoiminnan valvontaa koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän. Lisäksi oikeusministeriön asettama asiantuntijatyöryhmä selvitti perustuslain tarkistamista siten, että lailla voitaisiin säätää tarpeellisiksi katsottavien edellytysten täyttyessä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi välttämättömistä rajoituksista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan.

Siviilitiedustelulainsäädäntöä valmistellut työryhmä luovutti mietintönsä sisäministeri Paula Risikolle 19.4.2017.

1.2 Työryhmän ehdotukset

Työryhmä ehdotti, että säädettäisiin uusi laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa sekä muutettaisiin poliisilakia niin, että siihen lisättäisiin uusi 5 a luku, jossa säädettäisiin tiedustelumenetelmistä ja niiden käytöstä siviilitiedustelussa.

Lisäksi työryhmä ehdottaa muutettavaksi lakia poliisin hallinnosta, lakia henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa, esitutkintalakia, pakkokeinolakia ja lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa.

Esityksessä ehdotettavan lainsäädännön keskeisin tavoite on kansallisen turvallisuuden parantaminen ja säädöspohjan luominen suomalaiselle tiedustelulle. Tavoitteena on parantaa suomalaisen yhteiskunnan mahdollisuuksia suojautua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvilta vakavilta uhkilta, kuten terrorismilta, vieraiden valtioiden Suomeen kohdistamalta vakoilulta, joukkotuhoaseilta ja yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvilta uhkilta. Lakiehdotusten valmistelussa perusoikeuksien suojaan puuttuminen on pyritty rajaamaan niin vähäiseksi kuin tiedustelutoiminnan tehokkuudelle ja tuloksellisuudelle asetettavat vaatimukset huomioon ottaen on mahdollista.

Pääosa tiedustelumenetelmiä koskevasta sääntelystä perustuisi menetelmällisesti ja määritelmällisesti poliisilain 5 luvun salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Tiedustelumenetelmiä olisivat 5 luvussa säädettyjen keinojen lisäksi paikkatiedustelu, jäljentäminen ja lähetyksen pysäyttäminen jäljentämistä varten sekä tietoliikennetiedustelu. Tiedustelumenetelmien tarkoituksena olisi tuottaa tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi.

Laeissa säädettäisiin jäljentämiskielloista, kuuntelu- ja katselukielloista sekä tiedustelukiellosta. Eräiden ammattiryhmien viestintä nauttisi korostettua suojaa siviilitiedustelulta. Tiedustelumenetelmien käytöstä tulisi tiettyjen edellytysten täyttyessä ilmoittaa niiden kohteille.

Tiedustelumenetelmillä saatua tietoa voitaisiin tietyin edellytyksin luovuttaa esitutkinta- tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tiedon käyttötarkoitussidonnaisuuden johdosta luovuttamisen edellytykset määriteltäisiin tiukoiksi.

Laissa säädettäisiin myös suojelupoliisin yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa, kansainvälisestä yhteistyöstä ja tiedustelumenetelmien käyttämisestä ulkomailla.

Suojelupoliisin tiedustelullisten toimivaltuuksien lisääntymisen myötä sen esitutkinta- ja pakkokeinotoimivaltuudet ehdotetaan poistettavaksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi.

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian lakiehdotuksen säätämisjärjestystä koskevat seikat huomioon ottaen.

1.3 Lausuntopyyntö

Sisäministeriössä on valmisteltu ehdotus siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi (työryhmän mietintö 8/2017). Ehdotus valmisteltiin työryhmässä, jossa olivat edustettuina jäsenet tasavallan presidentin kansliasta, oikeusministeriöstä, puolustusministeriöstä, sisäasianministeriöstä, suojelupoliisista, poliisihallituksesta, keskusrikospoliisista sekä asiantuntijoina edustajat Elinkeinoelämän keskusliitosta, valtioneuvoston kansliasta, ulkoasianministeriöstä, liikenne- ja viestintäministeriöstä sekä Pääesikunnan tiedusteluosastolta. Ehdotus oli yksimielinen.

Ehdotus lähetettiin lausunnolle 24.4.2017. Lausuntoaika oli kahdeksan viikkoa. Ehdotus on ollut nähtävänä myös ministeriön verkkosivuilla. Lausuntoa pyydettiin seuraavilta taholta (tähdellä * merkityt antoivat lausunnon):

Ahvenanmaan hallintotuomioistuin*, Ahvenanmaan maakuntahallitus, American Chamber of Commerce in Finland (AmCham Finland), Amnesty International – Suomen osasto*, Auktorisoidut lakimiehet, BaseN Oy, Cinia Oy, CSC-Tieteen tietotekniikan Keskus Oy*, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry*, DNA Oyj, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia*, Electronic Frontier Finland ry Effi*, Elinkeinoelämän keskusliitto EK*, Elisa Oyj, Enfo Oyj, Ericsson, FiCix ry, Finnet-liitto ry, Finnvera, FISC*, F-Secure Oyj*, Fujitsu Finland Oy, Google*, Helsingin hallinto-oikeus*, Helsingin käräjäoikeus*, Huoltovarmuuskeskus, Hämeenlinnan hallinto-oikeus*, Ihmisoikeusliitto, Internetkäyttäjät ikuisesti - IKI ry*, Invest in Finland, Finpro ry, Itä-Suomen hallinto-oikeus*, Julkisalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry*, Julkisen sanan neuvosto, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry, Juridiska Föreningen i Finland, kansalaisyhteiskunnan neuvottelukunta, Kansallinen Kokoomus r.p., Keskuskauppakamari*, Keskusrikospoliisi*, Korkein hallinto-oikeus*, korkein oikeus, liikenne- ja viestintäministeriö*, maa- ja metsätalousministeriö, Maahanmuuttovirasto*, Microsoft Oy*, Nixu Oy*, Nokia Oyj, Ohjelmistoyrittäjät ry*, oikeuskanslerinvirasto*, oikeusministeriö*, opetus- ja kulttuuriministeriö, Palkansaajajärjestö Pardia ry*, Patria Oyj*, Perussuomalaiset r.p, Piraattipuolue r.p.*, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus*, Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisihallitus*, puolustusministeriö*, pääesikunta, Rajavartiolaitoksen esikunta*, sosiaali- ja terveysministeriö, SSH Secure Communications Oyj, Suojelupoliisi*, Suomen Asianajajaliitto*, Suomen Erillisverkot Oy*, Suomen Internet-yhdistys*, Suomen Journalistiliitto*, Suomen Keskusta r.p.*, Suomen Kristillisdemokraatit (KD) r.p.*, Suomen Lakimiesliitto*, Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p., Suomen Sadankomitea ry*, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p.*, tasavallan presidentin kanslia*, Teknologiateollisuus ry*, Telia Finland Oyj, Tieto Finland Oyj*, Tieto- ja viestintätekniikan ammattilaiset TIVIA ry, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry*, Tietosuojavaltuutetun toimisto*, Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry TIEKE, Tulli*, Turun hallinto-oikeus, Turvallisuuskomitean sihteeristö*, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoasiainministeriö*, Vaasan hallinto-oikeus*, Valtakunnansyyttäjänvirasto*, valtio-

neuvoston kanslia*, valtiovarainministeriö*, Vasemmistoliitto r.p.*, Viestinnän Keskusliitto, Viestintävirasto*, Vihreä liitto r.p. (eduskuntaryhmä)*, ympäristöministeriö.

Lausunnot ovat saatavilla osoitteessa http://valtioneuvosto.fi/hankkeet (hankerekisterinumero SM047:00/2015).

2 Yleistä lausunnoista

2.1 Esityksen kannatus

Lausuntopyyntö lähetettiin 96 taholle, joista lausunnon antoivat 58 tahoa. Koska lausuntopyynnön vastaanottajien lisäksi lausuntonsa antoi Anu Virtanen, HJR Harp Consulting, Martin Scheinin, Medialiitto Ry, Puolustus- ja ilmailuteollisuus PIA ry, Oikeustoimittajat Ry sekä Suomen tuomariliitto, mietinnöstä saatiin lausunnot yhteensä 65 taholta.

Lausunnoissa työryhmän mietintöä kommentoitiin laajasti. Suurin osa lausunnonantajista piti uutta siviilitiedustelulainsäädäntöä ja siitä säätämistä tarpeellisena ja kannatettavana. Varsin useassa lausunnossa ei niinkään kritisoitu pykäliä, vaan toivottiin täsmentämään niiden perusteluita. Vähemmistö lausunnonantajista suhtautui ehdotukseen kriittisesti.

2.2 Lausuntojen yleiset huomiot

Seuraavassa käydään läpi sisäministeriön keskeiseksi arvioima sisältö kunkin lausunnon osalta erikseen. Keskeisenä on pidetty ennen kaikkea ehdotuksesta esitettyjä konkreettisia kehittämis- ja muutosehdotuksia.

Amnesty International Suomen osasto ei sinänsä vastusta ehdotusta, mutta esittää huolensa tietoliikennetiedustelun kohteita ja kohdistamista koskevista pykälistä [3 ja 4 §] pitäen niitä laajoina ja tulkinnanvaraisina. Amnesty katsoo, että tietoliikennetiedustelun kiiretilanteen päätösmenettelyä koskevan pykälän [9 §] soveltamisalaa tulisi rajata. Amnesty pitää hälyttävänä, että tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittamista koskeva pykälä [20 §] mahdollistaisi tietyissä tilanteissa ilmoituksen kokonaan tekemättä jättämisen ja että myöskään lähetyksen pysäyttämisestä ja jäljentämisestä ei olisi ilmoitusvelvollisuutta [PolL 5a:46:n mukaan]. Amnesty kritisoi tietojen luovut-

tamista kansainvälisessä yhteistyössä koskevaa pykälää [PolL 5a:54] kahdessa suhteessa: sitä miten taloudelliset suhteet liittyvät kansallisen turvallisuuden suojaamiseen ja miksi yksityisyyden suojaa ja yhteistyövaltion ihmisoikeuksien suojan tasoa ei mainita tietojenvaihdosta päättämisen yhteydessä huomioon otettavina seikkoina.

CSC pitää tiedustelua koskevan lainsäädännön kehittämistä ja selkiyttämistä erittäin tärkeänä. CSC korostaa lausunnossaan, että on ensi sijaisen tärkeää huolehtia siitä, että tietoliikennetiedustelu toteutetaan mahdollisimman kohdennetusti. Siksi tulee varmistaa, että tiedustelutoiminnan tekninen osaaminen ja toteutus ovat riittävän korkealla tasolla, jotta tiedustelun avulla saadaan kansallisen turvallisuuden kannalta relevanttia ja hyödyllistä tietoa. CSC pyytää jatkovalmisteluissa kiinnittämään huomiota myös elinkeinoelämän kilpailukykynäkökulmiin, vastuiden, velvollisuuksien ja roolien selkeyttämiseen sekä väärinkäytösriskien minimoimiseen.

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) toteaa, että vaikka tiedustelutoiminnan käyttöedellytysten sääntelyn epätäsmällisyydelle on sinänsä ymmärrettäviä perusteita, ehdotettu sääntely ei ole perusoikeuksien rajoitusedellytyksinä olevien täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten kannalta ongelmatonta. Siviilitiedustelun käytön oikeasuhtaisuutta arvioitaessa tulisi päätöstoimivaltaa tiedustelutoiminnassa antaa mahdollisimman paljon tuomioistuimille.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että yksilön oikeusturvan takaamiseksi ja toiminnan luotettavuuden varmistamiseksi on niin ikään välttämätöntä säätää menettelyistä ja keinoista, joilla voidaan valvoa tiedusteluun liittyvien tiedonhankintakeinojen käyttöä tehokkaalla ja uskottavalla tavalla. Selvää näin ollen myös on, että mikäli säädettäväksi ehdotetut siviili- ja sotilastiedustelua koskevat säännökset sekä mainittu perustuslain muutos tulevat voimaan, tulee tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan lainsäädännön myös toteutua.

Vaikka kansallisen turvallisuuden käsitteen sisältö on varsin laaja ja jättää osin varaa myös tulkinnalle, pidän tätä mietinnössä lausuttua tavoitetta sinällään kannatettavana ja tärkeänä. Kysymys on viime kädessä kansakunnan elinmahdollisuuksien ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen perusteiden turvaamisesta. Toiminnallisesta näkökulmasta kansakuntaa vakavasti uhkaavia hankkeita tulisi nykyisessä alati muuttuvassa turvallisuusympäristössä pystyä torjumaan, vaikka hankkeet eivät olisikaan edenneet estettävän, paljastettavan tai selvitettävän rikoksen asteelle.

Yleisenä havaintona oikeuskanslerinvirasto toteaa vielä, että siviili- ja sotilastiedustelun välinen suhde tietoliikennetiedustelussa ja muidenkin tiedustelumenetelmien käytössä jää mielestäni tietyiltä osin varsin epämääräiseksi. Siviili- ja sotilastiedusteluun ehdotetaan käytettäväksi monilta osin lähes samoja tiedustelutoimia ja -valtuuksia niin ulkomailla kuin kotimaassa. Ne laissa säädetyt kohteet, ts. ne asiat ja uhkat, joista

siviili- ja sotilastiedustelulla voitaisiin hankkia tietoja, olisivat monella kohtaa täysin identtiset. Merkille pantavaa myös on, että siviilitiedustelu- ja sotilastiedustelulainsäädäntöä valmistelleet työryhmät päätyivät molemmat aikanaan annetusta tiedonhankintalakityöryhmän mietinnöstä poiketen pitämään perusteltuna kaavailtujen ulkomaan tiedustelutoimivaltuuksien käytön mahdollistamista myös kotimaassa. Kovin laajasti tätä ratkaisua ei mietinnössä ylipäätään perustella. Mielestäni mietinnöstä ylipäätään varsin vaikeaselkoisesti ilmenee se, että kun käytetään henkilötiedustelun ja tietojärjestelmäntiedustelun käsitteitä, niillä tarkoitetaan nyt sekä kotimaan että ulkomaan tiedustelua. Erityisen suppeasti mietinnössä on todettu se, että käytännössä tietojärjestelmätiedustelu käsittäisi teknistä kuuntelua ja teknistä laitetarkkailua koskevat toimivaltuudet. Laissa henkilötiedustelun ja tietojärjestelmätiedustelun käsitteitä ei lainkaan käytetä. Huomion arvoista vielä on, että ehdotetussa sotilastiedustelulaissa on ehdotetusta siviilitiedustelulainsäädännöstä poiketen erillinen säännös ulkomaan tietojärjestelmätiedustelusta.

Effi ry (jäljempänä Effi) toteaa lausunnossaan, että tietoliikennetiedustelun ja muun tiedustelun käytön edellytykset on esityksessä määritelty liian epäselvästi ja tiedustelumenetelmien käytön perusteiden määrittely kaipaa lisätarkennuksia ja laajempia perusteluita. Effi tuo lausunnossaan esille, ettei esitys näytä sisältävän säätelyä siitä, missä määrin suomalaiset viranomaiset voivat hyödyntää ulkomailta saatuja tietoja.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK korostaa, että sääntely ei saa aiheuttaa Suomessa toimiville yrityksille kustannuksia tai velvoitteita, joilla olisi heikentävä vaikutus yritysten toimintaympäristöön ja -edellytyksiin kilpailijamaihin nähden. EK painottaa, että tiedusteluviranomaisten tulisi suhtautua yrityssalaisuuksia koskevien tietojen luovuttamiseen kansainvälisessä yhteistyössä erittäin pidättyvästi ja asiaa tulisi jatkovalmistelussa vielä tarkentaa. EK korostaa edelleen, että lainsäädännön tulee mahdollistaa yrityksille palveluiden ja teknisten ratkaisuiden tuottaminen tiedusteluviranomaisten tarpeisiin esimerkiksi erilaisia kumppanuusmalleja hyödyntämällä. EK esittää, että viranomaisten mahdollisuus uhkia koskevien tietojen luovuttamiseen yksityiselle yhteisöille kirjataan selkeästi myös poliisilain 5 a lukuun. EK muistuttaa vielä, että yrityksillä tulisi halutessaan olla mahdollisuus raportointiin velvoitteistaan. Raportoitavat tiedot voisivat koskea esimerkiksi pyyntöjen lukumäärää sekä tietoa siitä, mitä yritys on pyynnöille tehnyt.

EK korostaa, että mikäli yrityksille asetetaan laissa erilaisia avustamisvelvoitteita, niiden tulee olla oikeasuhtaisia ja selkeitä. EK katsoo, että jatkovalmistelussa olisi vielä tarpeen tarkentaa ja selkeyttää yrityksille asetettavien velvoitteiden sisältöä. EK katsoo lisäksi, että yrityksille aiheutuvien kustannusten ja vahinkojen korvaamisesta tulisi säätää laissa selkeästi ja ne tulisi korvata yrityksille täysimääräisesti.

FISC ry esittää, että kansallisissa kyberpuolustuksen toteutuksissa on pyrittävä hyödyntämään Suomessa tuotettuja tavaroita ja palveluita. Kyberturvallisuutta on myös tuettava vahvoilla tutkimus- ja koulutuspanostuksilla. Yrityksille ei saa aiheutua suoria eikä välillisiä kustannuksia. Mikäli kustannuksia syntyy, on ne korvattava yrityksille täysimääräisesti.

F-Secure Oyj ilmoittaa tyytyväisyytensä siitä, että sääntely ei vaarantaisi yrityksen kykyä tuottaa tieto- ja kyberturvallisuuden palveluita. F-Securelle on erityisen tärkeää, että lainsäädäntö ei jatkossakaan velvoittaisi keinotekoisesti heikentämään yrityksen ohjelmistojen turvallisuutta esimerkiksi takaporttien muodossa tai vaatimalla yritystä ummistamaan silmiään tietoturvaloukkauksilta. Tämä on tärkeää muun ohella F-Securen ja muiden alan yritysten asiakkailleen antaman arvolupauksen kannalta.

Muilta osin F-Secure viittaa Elinkeinoelämän keskusliiton ja FISC ry:n lausuntoihin.

Helsingin hallinto-oikeudella ei ole lausuttavaa asiasta.

Helsingin käräjäoikeus suhtautuu mietinnössä esitettyihin uudistuksiin myönteisesti siltä osin kun ne koskevat asioiden käsittelyä yksikössä. Helsingin käräjäoikeus olettaa, ettei asioiden määrä tule olemaan niin suuri, että niiden ratkaisemisen edellyttämä erikoisosaaminen voitaisiin turvata muutoin kuin keskittämällä asiaryhmä yhteen käräjäoikeuteen.

HJR Harp Consulting Oy vastustaa ehdotusta ja toteaa, että tietoliikennetiedustelu tulisi säätää vain sotilastiedustelulainsäädännöllä ja puolustusvoimien tulisi aina johtaa ja toteuttaa tiedustelu. HJR pyytää lainsäätäjää huomioimaan, että kyseisen siviilitiedustelulainsäädännön säätäminen tarkoittaisi samalla myös tilankuuntelulainsäädännön säätämistä ja huomauttaa, ettei esitys ota kantaa tilakuuntelu-uhkaan, joka muodostuu kehittyneestä kotitaloustekniikasta. HJR lausuu, että koska tietoliikenteen suodattaminen edellyttää tietoliikennetekniikasta johtuen kaikkien kyseessä olevan yhteyttä käyttävien viestien keräämistä sekä avaamista, kyseessä on termillisesti massavalvonta. Lausunnossa todetaan myös, että suomalaisten käyttäessä nykyään useasti ulkomaisia sähköpostipalveluja tiedustelun mahdollisuus koskisi käytännössä myös kotimaan sisäistä liikennettä. HJR esittää, että tiedustelun edellytyksiin liittyvä "tarpeellisen tiedon" -määritelmä tulee määrittää tarkemmin, jottei esitys mahdollista mielivaltaisia toimenpiteitä. HJR huomauttaa lausunnossaan, että nykyisen lainsäädännön ja uuden esityksen mukaan viranomainen joutuisi puuttumaan myös seurannan aikana havaittuihin muihin vähäpätöisempiin rikkomuksiin, jonka seurauksena käynnissä oleva tiedustelu voisi paljastua. HJR lausuu myös, että tiedustelusta kertyneet hävitettävät tiedot on rekisteröitävä, jotta voidaan valvoa, ettei kyseisiä tietoja käytetä. HJR ilmaisee myös huolensa kansainvälisen yhteistyön ja tekniikan turvattomuudesta.

Hämeenlinnan hallinto-oikeudella ei ole lausuttavaa asiasta.

Internet-käyttäjät ikuisesti - IKI ry pitää tiedustelua koskevan lainsäädännön päivittämistä ajan tasalle sinänsä kannattavana asiana, mutta ilmaisee huolensa seuraavista seikoista: Koska laajan valvonnan keräämät suuret tietomäärät eivät ole osoittautuneet tehokkaaksi välineeksi uhkien estämisessä, ei ehdotusta voida pitää tarpeeksi tehokkaana. Ehdotus ei sisällä tarpeeksi tarkkoja rajauksia estämään valvonnan laajenemista massavalvonnaksi. IKI ehdottaa, että säännöksiin tulisi kirjata selvä massavalvonnan kielto. Säädöksiin tulee myös ottaa selkeät rangaistussäännökset niiden rikkomisesta. Parlamentaarisen valvonnan lisäksi on tärkeää tiedottaa julkisesti kansalaisille tiedustelun laajuudesta ja tuloksista.

Itä-Suomen hallinto-oikeus kannattaa ehdotusta siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädäntöuudistukseksi. Hallinto-oikeus pitää kannatettavana sitä, että siviilitiedustelua koskevat lupa-asiat ratkaistaisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Lausunnossaan hallinto-oikeus toteaa kuitenkin myös, että tiedustelutoiminnan luonne ja toiminnan hyväksyttävyys edellyttävät korostunutta oikeudellista valvontaa. Tämän vuoksi hallinto-oikeus kannattaa ehdotusta tiedustelutoimintaan keskittyvän valvovan viranomaisen perustamisesta ja toteaa, että myös tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan voidaan katsoa kuuluvan valvonnan kokonaisuuteen. Koska lakiehdotukset sisältävät perustuslain kannalta merkityksellisiä asioita ja koska säätämisjärjestystä koskevat kysymykset ovat osittain tulkinnanvaraisia, hallinto-oikeus pitää tärkeänä, että lakiehdotuksista pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

JUKO ry näkee positiivisena asiana tiedustelulainsäädännön kehittämisen. JUKO ehdottaa kansallisen tiedustelun tiedustelupalvelun tai kaikkien viranomaisten yhteisen tiedustelukeskuksen perustamista. JUKO toteaa, ettei lakiehdotuksessa ole huomioitu riittävällä tavalla yhteistoimintaviranomaisten (erityisesti Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen) toimivaltuuksien kehittämistä. Tiedustelutiedon tulisi JUKO:n mukaan olla myös Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen käytettävissä. Jokaiselle viranomaiselle tulisi turvata itsenäinen toimivaltuus tehtävien hoitamiseksi virka-apumenettelyn sijaan. Tiedonkulun turvaamiseksi tulisi viranomaisilla olla myös yhteinen tietojärjestelmä. JUKO esittää myös taloudellisten resurssien lisäämistä ja kehittämistä sekä toteaa, että resurssien kehittäminen uusia valtuuksia ja tehtäviä varten ei saa vaikuttaa suojelupoliisin tai poliisin normaalia toimintaa supistavasti.

Keskuskauppakamari katsoo, että on tärkeää ja perusteltua säädellä suomalaisten viranomaisten tekemästä tiedustelutoiminnasta laintasoisesti. Parhaimmillaan ehdotetulla lainsäädännöllä mahdollistetaan kansallisten turvallisuusviranomaisten laillinen toiminta niin uhkien torjumiseksi kuin myös mahdollistetaan tarvittava tiedonhankinta. Uudella säätelyllä ei kuitenkaan saa säätää Suomessa toimiville yrityksille sellaisia

velvoitteita tai aiheuttaa kustannuksia, joilla heikennetään yritysten toimintaa ja toimintaedellytyksiä verrattuna muiden maiden vastaaviin toimijoihin.

Keskusrikospoliisi katsoo, että sen tehtävien kannalta keskeisin ehdotettu sääntely mietinnössä liittyy 5 a luvun tiedustelumenetelmien avulla saatujen tietojen hyödyntämiseen rikostorjunnassa. Näitten merkityksellisten tietojen siirtämistä suojelupoliisilta esitutkintaviranomaisen käyttöön säänneltäisiin ehdotuksen 5 a luvun 43 §:ssä. Keskusrikospoliisi katsoo, että kyseisen säännösehdotuksen ja poliisin hallinnosta annetun lain 15 c §:ssä säädetyn poliisin puuttumisvelvollisuuden välillä on ristiriita. Vaihtoehtona voisi KRP:n mukaan olla, että 43 §:n sisältöä muutetaan tai suojelupoliisi rajataan poliisin ulkopuolelle. Mietinnössä jää myös epäselväksi, mitä tarkoittaa mietinnön ehdotus, että suojelupoliisi voisi edelleenkin osallistua asiantuntijana esitutkintaan, vaikka esitutkintatoimivaltuudet poistetaan. Jatkovalmistelussa tulisi tarkentaa, millaista asiantuntijuutta suojelupoliisilla olisi tarjota esitutkintaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää tärkeänä, että tiedustelusta säädetään lailla ja että viranomaisille annetaan toimivalta tehokkaaseen ja ajanmukaiseen tiedustelutoimintaan. LVM antaa tunnustusta ministeriöille mietintöjen perusteellisesta sekä läpinäkyvästä valmistelusta. LVM pitää erittäin tärkeänä, että suomalaiset voivat jatkossakin luottaa vahvasti yhteiskunnan turvallisuuteen sekä viranomaisten toimintaan.

Martin Scheinin kehottaa sisäministeriötä kiinnittämään huomiota annetun esityksen ja perustuslain 10 §:n suhteeseen sekä kyseisen perustuslain pykälän muutostarpeisiin.

Medialiitto lausuu, että sananvapauden näkökulmasta on olennaista, etteivät uudet tiedusteluvaltuudet vaaranna tiedotusvälineiden lähdesuojan nykyistä tasoa. Medialiiton mukaan siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevassa ehdotuksessa lähdesuoja on huomioitu onnistuneesti.

Maahanmuuttovirasto pitää työryhmän keskeisiä ehdotuksia ja niiden tavoitteita kannatettavina.

Microsoft Oy pitää tärkeänä, että tiedustelulainsäädännön harmonisointi etenisi ainakin Euroopan Unionin alueella. Myös nyt käsillä olevaa lainsäädäntöehdotusta tulisi tarkastella tästä lähtökohdasta. Useat teknologiayhtiöt, muun muassa Aol, Apple, Facebook, Google, Twitter ja Microsoft, ovat yhteistyössä kiteyttäneet tiedustelua ja viranomaisten toimivaltuuksia digitaalisessa maailmassa koskevat globaalit periaatteet viiteen pääkohtaan. Periaatteet on julkaistu sivustolla www.reformgovernmentsurveillance.com. Myös nyt käsillä olevan lainsäädäntöehdotuksen arvioinnin tulisi tapahtua näiden periaatteiden pohjalta, jotta turvallisuustarpei-

den ja perusoikeuksien välinen tasapaino voisi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla.

Nixu Oyj lausuu, että tiedustelulainsäädännön uudistaminen on välttämätöntä kyberuhkien havainnointikyvyn parantamiseksi. Annetut lakiehdotukset poistavat yritysten suurimmat huolenaiheet, sillä ne eivät edellytä takaporttien ja salausalgoritmien luovuttamisia. Luonnos ei myöskään edellytä tietoturvan heikentämistä, mikä on elinkeinoelämän kannalta tärkeä asia. Nixu toteaa, että tiedustelutoiminta on tärkeää saada sääntelyn piiriin, sillä epävarmuus heijastuu yritysten toimintaedellytyksiin ja investointeihin. Perusoikeus- ja ihmisoikeuskysymykset on Nixu:n mielestä esityksessä analysoitu varsin kattavasti. Suomen tapauksessa on myös varsin tarkkaan kerrottu, mihin lakia saa käyttää. Nixu kuitenkin ehdottaa, että tiedusteluvaltuutettu julkisesti ja säännöllisesti raportoisi siviilitiedustelun valvonnan ja lupakäytäntöjen toimivuudesta.

Ohjelmistoyrittäjät ry pitää perusteltuna tiedustelun saattamista sääntelyn piiriin Suomessa. Tiedusteluviranomaisten toimivaltuudet ja niiden käyttämiseen liittyvä päätöksenteko on määritelty avoimesti ja yksityiskohtaisesti. Tiedustelumenetelmät ovat pääosin jo aiemmin rikostorjunnassa ja -tutkinnassa käytettyjä keinoja ja ne vaikuttavat kattavilta esitetyt tarpeet huomioiden. Tiedusteluympäristössä joidenkin toimivaltuuksien käytölle on kuitenkin perusteltua asettaa rajoitteita, joita myös jatkovalmistelutyössä on vielä tarpeen tarkentaa.

Oikeusministeriö kannattaa ehdotusta siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Siviili- ja sotilastiedustelulakiehdotusten erillisyydestä huolimatta jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota niiden yhdenmukaisuuteen. Myös esitysluonnoksen perustelutekstejä on vielä tarvetta työstää jatkovalmistelussa. Esimerkiksi Esityksen pääasiallinen sisältö jaksosta pitäisi käydä ilmi tiivistetysti ehdotetun uuden lainsäädännön tavoite, keskeinen sisältö ja myös liityntä perustuslain 10 §:n tarkistamiseen sekä esityksen liittyminen valtion talousarvioehdotukseen. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi myös korostaa sitä, että lainsäädännöllä ei ole tarkoitus mahdollistaa kohdentamatonta tietoliikennetiedustelua eli niin sanottua massavalvontaa.

Yksityiskohtaisiin perusteluihin tulisi laatia jakso ”Tarkemmat säännökset ja määräykset”, jossa avataan lyhyesti sitä, mitä asetuksenantovaltuuksia lakiehdotuksiin sisältyy ja mitä asetustasolla on tarkoitus säätää. Lisäksi asetuksenantovaltuuksille tulisi laatia pykäläkohtaiset perustelut.

Tiedustelulakiehdotusten erillisyydestä huolimatta jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota lakiehdotusten yhdenmukaisuuteen.

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry toteaa, että tiedustelutoimivaltuuksienkin valikoimaa ja alaa on syytä tarkastella kriittisesti.

Oikeustoimittajat ry yhtyy journalistista lähdesuojaa koskeviin näkökohtiin, jotka Suomen Journalistiliitto on omassa lausunnossaan tuonut esiin.

Palkansaajajärjestö Pardia ry:llä ei ole lausuttavaa asiasta.

Patria Oyj pitää siviilitiedustelua koskevaa lainsäädäntöehdotusta erittäin tarpeellisena ja katsoo, että se olisi mm. kansainväliseen vertailuun perustuen saatava mahdollisimman nopeasti voimaan, ainakin perustuslakiin vaikuttamattomilta osiltaan. Patria pitää hyvänä myös ehdotuksessa kuvattua siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten yhteistoimintaa tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa. Lainsäädännön jatkovalmistelussa Patria pyytää konkretisoimaan kotimaisen elinkeinoelämän roolin tukea tiedustelutoiminnan teknistä toteuttamista koskien.

Piraattipuolue r.p. pitää tärkeänä, että tiedusteluun liittyvää lainsäädäntöä ajanmukaistetaan ja selkiytetään.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeudella ei ole lausuttavaa asiasta.

Poliisihallitus pitää yleisesti nyt lausunnon kohteena olevaa siviilitiedustelulainsäädäntöä keskeisimmiltä tavoitteiltaan erittäin kannatettavana. Turvallisuusympäristömme keskeisimmät uudet uhkakuvat ovat yksittäiset toimijat tai pienryhmät, jotka saavat motivaatiota radikaali-islamistisesta propagandasta tai terrorijärjestöjen kehotuksista. Terroriuhkan muutos linkittyy osin myös Eurooppaan kohdistuneeseen voimakkaaseen muuttoliikkeeseen. Toinen uudenmuotoinen ja vakava uhka on valtiollinen vaikuttaminen, jota myös hybridivaikuttamiseksi kutsutaan. Lisäksi keskeinen ja ehkä potentiaalisin kansallinen uhka on niin sanottujen "yksinäisten susien" laajaan joukkoon kohdistama väkivallanteko (esim. kouluampumiset). Hybriditoiminta muun muassa käyttää polttoaineenaan kaikkea yhteiskunnan koherenssia häiritsevää ja tunteita nostattavaa tematiikkaa, kuten juuri turvapaikanhakijoita tukijoineen ja vastavoimineen.

Tiedon jakamisen esteiden ja siiloutumisen sijaan uhkien estämiseen tarvitaan aivan uudenlaista avoimuutta ja laajemmin eri kyvykkyyksien suorittamaa yhteistä analyysikykyä. Tiedosta ei ole nykyisin pulaa. Kyse on kyvykkyydestä havaita poikkeavuudet ja muodostaa siitä nopeasti oikea analyysi päätöksentekijää varten. Tämä kaikki perustaa pohjan myös myöhemmälle tietojohtoiselle operatiiviselle toiminnalle, josta sisäisen turvallisuuden osalta vastaa toimialueen johtavana viranomaisena ensisijaisesti poliisi. Tässä mielessä maamme tiedustelun näkeminen pelkästään esim.

sotilas- ja siviilitiedustelun varaan rakentuvana olisi virheellistä. Suomen turvallisuutta ja yhteiskunnan varautumista on kehitettävä kokonaisuutena yhdistämällä toimivalla tavalla voimassa oleva rikostorjuntasäännöstö ehdotettuihin siviili- ja sotilastiedustelulakeihin.

Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry kannattaa siviilitiedustelua koskevaa lainsäädäntöehdotusta ja pitää sitä erittäin tarpeellisena. EK:n lausunnon lisäksi PIA haluaa korostaa esitettyjen tehtävien resursointia sekä elinkeinoelämän osallistumista tiedustelutoiminnan toteuttamiseen. PIA pitää hyvänä ehdotuksessa kuvattua siviili- ja sotilastiedusteluviranomaisten yhteistoimintaa tietoliikennetiedustelun teknisessä toteuttamisessa. Lainsäädännön tulee alusta asti huomioida kotimaisten yritysten mahdollisuus toteuttaa esityksen mukaisia tehtäviä, tuotteita ja/tai palveluita. PIA toivoisi yritysten roolia konkretisoitavan valmistelussa ja aikanaan toiminnassa vielä tarkemmin. Lausunnossaan Pia kannattaa vahvasti erilaisia kumppanuusjärjestelyitä, joilla mm. PIA:n jäsenet tukevat turvallisuusviranomaisia jo nyt. Valmisteilla olevassa lainsäädännössä pitäisi varmistaa kotimaisen teollisuuden täysimääräinen hyödyntäminen ja avata näitä mahdollisuuksia selkeästi myös perusteluissa. PIA pitää tärkeänä, että siviilitiedustelua säätävä laki saataisiin voimaan mahdollisimman nopeasti.

Puolustusministeriön Turvallisuuskomitean sihteeristön mukaan erityisesti sen nykytilan arviointia koskevassa osassa on hyvin perusteltu se, miksi ehdotettua sääntelyä voidaan pitää tarpeellisena. Varsinaisia toimivaltuuksia koskevat säännösehdotukset puolestaan täyttävät paitsi siviilitiedusteluviranomaisen toiminnallisia tarpeita myös perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä johtuvia vaatimuksia. Mietinnössä on asianmukaisesti huomioitu myös ehdotetun sääntelyn osittainen riippuvuus oikeusministeriössä valmistellusta ehdotuksesta perustuslain 10 §:n muuttamiseksi. Turvallisuuskomitean sihteeristö katsoo, että mietinnössä ehdotettu sääntely olisi hallituksen esityksenä saatettava mahdollisimman pikaisesti eduskunnan käsiteltäväksi.

Rajavartiolaitoksen esikunta haluaa korostaa esitetyn uuden siviilitiedustelulainsäädännön tarpeellisuutta ja tavoitteiden tärkeyttä. Keskeisimpänä tavoitteena on kansallisen turvallisuuden parantaminen uusilla tiedustelutoimivaltuuksilla, joilla hankitaan välttämätöntä tiedustelutietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.

Suomen internet -yhdistys SIY ry kannattaa siviilitiedustelulain säätämistä. SIY kuitenkin toteaa, että mietintö ja lakiehdotuksen perustelut ovat osittain epätarkkoja ja jopa harhaanjohtavia. Sen sijaan SIY pitää hyvänä, että toiminnan valvontaan on kiinnitetty erityistä huomiota lakiehdotuksen muodossa tiedusteluvaltuutetun toimesta kanteluoikeuksineen.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan mietinnössä ehdotetut lainsäädäntöratkaisut ovat kaiken kaikkiaan perusteltuja. Siviilitiedustelusta säätäminen työryhmän mietinnöstä ilmenevien suuntaviivojen mukaisesti on välttämätöntä, jotta Suomen kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan elintärkeitä etuja voidaan riittävällä tavalla suojata heikentyneen ulkoisen turvallisuusympäristön oloissa. Yhä epävarmempi kansainvälinen tilanne ja siihen liittyvien hybridiuhkien kärjistyminen sekä Euroopan yhä kriittisempi terrorismitilanne edellyttävät, että siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö kokonaisuudessaan saatetaan voimaan niin nopeasti kuin mahdollista. Suojelupoliisi kiinnittää huomiota siihen, että jos siviilitiedustelusta säädetään muuten kuin luottamuksellisen viestin salaisuuden suojaan ulottuvien tiedustelumenetelmien osalta, uhkaa lainsäädäntö kokonaisuudessaan jäädä tehottomaksi.

Suomen Erillisverkot Oy pitää ehdotettua lainsäädäntöä tärkeänä ja kannatettavana. Mikäli ehdotetussa lainsäädännössä tai muutoin esitetään Erillisverkoille tehtäviä, on yhtiöllä toiminnalliset valmiudet ottaa ne vastaan. Erillisverkot toteaa, että ehdotetusta toiminnasta Erillisverkoille mahdollisesti kuuluvat tehtävät hyödyntävät heidän käsityksensä mukaan Erillisverkkojen jo olemassa olevia kyvykkyyksiä. Tehtävät olisivat siten hoidettavissa kustannustehokkaasti osana Erillisverkojen nykyisiä tehtäviä Erillisverkkojen tytäryhtiön toimesta. Erillisverkot huomauttaa, että ehdotetussa siviilitiedustelulainsäädännössä esitetyt tehtävät tulisi huomioida laissa julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta, joka säätelee Erityisverkkojen tytäryhtiön Suomen Turvallisuusverkko Oy:n toimintaa. Erillisverkot pitää myös tärkeänä, että siviilitiedustelulaissa ja siihen liittyvässä sotilastiedustelulaissa selkeästi määritellään onko kytkentätehtävää suorittavalla mahdollisuus toteuttaa muita kuin puolustusvoimien kautta tulevia kytkentätoimeksiantoja ja voidaanko siviilitiedustelun perusteella luovuttaa tietoliikennettä suoraan muille kuin puolustusvoimille. Erillisverkot tukee ehdotetun lainsäädännön nopeaa säätämistä sekä muun ohella toiminnallisten vastuiden ja taloudellisten vaikutusten selvää määrittelyä.

Suomen Journalistiliitto toteaa, että tiedustelutoimintaa koskevalla lainsäädännöllä on hyväksyttävä tavoite. Journalistiliitto huomauttaa kuitenkin, että tiedustelutoiminta ei saa vaarantaa journalistin lähdesuojaa millään tavalla. Esitetty lainsäädäntö tarkoittaisi käytännössä kuitenkin, että tiedustelutoiminnassa ei tosiasiallisesti pystyttäisi turvaamaan luottamuksellisen tietolähteensuojaa. Esitykseen tulee sisältyä kaikki tiedustelumenetelmät kattava ja riittävän tehokas käyttökielto ja hävittämisvelvoite lähdesuojan turvaamien tietojen osalta.

Suomen Keskusta rp pitää ehdotusta tarpeellisena ja katsoo, että lain hyväksymisessä ei ole syytä viivytellä. Keskusta painottaa, että myös hyvä laillisuusvalvonta ja parlamentaarinen valvonta tulevat kuulumaan olennaisesti järjestelmän hallittavuuteen.

Suomen Kristillisdemokraatit rp pitää siviilitiedustelua koskevaa lainsäädäntöehdotusta erittäin tarpeellisena ja katsoo, että se tulisi saada kiireellisesti voimaan. Kristillisdemokraatit pitävät tärkeänä sitä, että tietoliikennetiedusteluun ohjataan riittävät resurssit mutta myös sitä, että ehdotettu lainsäädäntö rajaa selkeästi missä olosuhteissa ja millä edellytyksillä kansalaiset voivat joutua tarkkailun kohteiksi. Tiedustelutoiminnan hyväksyttävyys kansalaisten yksityisyydensuojan kannalta edellyttää myös korostunutta valvontaa. Tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan on oltava riittävää ja se on säädettävä sekä määrällisesti että laadullisesti korkeatasoiseksi.

Suomen Lakimiesliitto ry pitää siviilitiedustelua koskevaa lainsäädäntöhanketta perusteltuna. Lakimiesliitto katsoo, että esityksen punninta eri perusoikeuksien välillä on tehty huolellisesti ja keinot ovat oikeansuhtaisia. Lakimiesliitto toteaa, että koska uusilla tiedustelumenetelmillä puututtaisiin merkittävällä tavalla yksilön perus- ja ihmisoikeuksiin, tulee lupa-asioiden käsittelyyn kiinnittää erityistä huomiota mm. koulutusta lisäämällä. Lakimiesliitto katsoo, että tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnasta huolehtivan uuden viranomaisen, tiedusteluvaltuutetun, perustaminen on kannatettavaa.

Suomen Sadankomitea ry toteaa lausunnossaan, että kansallinen turvallisuus on sinänsä hyväksyttävä perustelu lainsäädännölle, mutta kansallisen turvallisuuden käsite vaatii lainvalmistelun jatkotyössä nykyistä tarkempaa rajausta ja määrittelyä. Sen sijaan Sadankomitea pitää kyseenalaisena lainsäädännön perustelemista kyberuhkien, verkkohyökkäysten ja verkkopalvelujen lamauttamisen estämisellä. Todennäköisesti tiedustelulain hyväksyminen pikemminkin lisäisi kuin vähentäisi Suomeen kohdistuvia kyberuhkia, sillä suomalaisten viranomaisten keräämä tiedustelutieto kiinnostaa muiden maiden tiedustelulaitoksia ja tietoverkosta tiedustelutietoa keräävät laitteet ovat kiinnostavia hakkeroinnin kohteita. Sadankomitea pitää tärkeänä, ettei tiedustelulain perusteella kerätyn tiedustelutiedon käyttöalaa laajenneta. Ongelmallisena on pidettävä myös toimittajien ja pappien työhön liittyvän viestinnän tosiasiallista rajaamista tiedustelun ulkopuolelle. Sadankomitea myös toteaa, että lainsäädäntöön tulisi mahdollisesti sisällyttää yksiselitteinen kielto tietojen luovuttamisesta muiden valtioiden viranomaisille. Valvontakeinojen määrittelyä Sadankomitea pitää puutteellisena.

Suomen Sosialidemokraattinen puolue (SDP) pitää tiedustelutoimintaa koskevaa lainsäädännön kehittämistä tarpeellisena mutta lausuu, että vasta lopullisen esityksen sisältö tulee ratkaisemaan, voiko SDP olla tukemassa esitettyä tiedustelulainsäädäntöä. SDP toteaa, että käytettävää termistöä tulee tarkentaa etenkin lain sovellettavuuden määrittelevien reunaehtojen suhteen ja ehdottaa massavalvonnan kiellon lisäämistä lainsäädäntöön. SDP suhtautuu varauksella siihen, että yksityisviestien avaaminen tulisi mahdolliseksi ilman, että henkilöä epäillään rikoksesta tai rikoksen valmistelusta.

Alun perin suojelupoliisille ja Puolustusvoimille piti antaa oikeudet vain Suomen valtionrajat ylittävään tietoliikennetiedusteluun, ulkomaan henkilötiedusteluun sekä ulkomaan tietojärjestelmätiedusteluun. Valmistelussa mukaan tuli myös Suomen sisäiseen tiedusteluun kuuluvia tiedonhankintakeinoja. On epäselvää, miksi ja missä vaiheessa näin kävi ja minkä arvion perusteella tämä katsottiin tarpeelliseksi.

Suomen Tuomariliitto painottaa, että siviilitiedustelua voidaan pitää hyväksyttävänä vain silloin, kun se on välttämätöntä.

Tasavallan presidentin kanslia toteaa, että esitetty siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö olisi saatava voimaan mahdollisimman nopeasti.

Teknologiateollisuus ry (jäljempänä Teknologiateollisuus) tukee työryhmän työn lopputuloksena syntynyttä EK:n lausuntoa lainsäädäntöehdotuksesta kaikilta osin. Teknologiateollisuus pitää tärkeänä, että tiedustelu saadaan pitkän valmistelun jälkeen sääntelyn piiriin ja että tiedusteluviranomaisten toimivaltuudet ja päätöksentekomekanismit on määritelty avoimesti ja yksityiskohtaisesti.

Tieto Oyj yhtyy EK:n lausunnossaan esittämiin näkemyksiin ja pykäläkohtaisiin huomioihin.

Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry kannattaa tavoitetta viranomaisten tehtävien säätämisestä selkeällä ja tarkkarajaisella tavalla. Ehdotusta tulee eräiltä osin selkeyttää ja tarkentaa, jotta valmisteltava lainsäädäntö toimii käytännössä. Tarkennukset liittyvät tiedonsiirtäjinä toimivien teleyritysten aseman selkiyttämiseen ja sääntelyn toimintaan käytännön tilanteissa. Teleyritykset välittävät asiakkaidensa viestintää, mutta eivät kerää siitä tietoa. Teleyritysten rooli on ainoastaan mahdollistaa tiedustelun toteuttaminen niitä velvoittavan yksiselitteisen ja tarkkarajaisen sääntelyn mukaisesti. Sääntelyllä on turvattava teleyritysten kyky huolehtia viestintäpalvelujen laadusta ja palvelujen jatkuvuudesta sekä viestintäpalvelujen käyttäjien yksityisyyden suojasta tietoyhteiskuntakaaressa säädetyllä tavalla. Ehdotuksia tiedonsiirtäjän myötävaikutusvelvollisuudesta ja salaisesta laitteen asentamisesta tulee täsmentää. Teleyrityksellä tulee olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikesta viranomaisten avustamisesta. FiCom pitää perusteltuna työryhmän mietinnön tavoitetta valmistella asianmukainen säädöspohja tiedustelutoiminnalle.

Tietosuojavaltuutettu painottaa henkilötietojen perustuslaillisen suojan huomioimista siviilitiedustelussa ja muistuttaa siihen liittyvistä kansainvälisistä velvoitteista. Henkilötietojen perustuslailliseen suojaan ei ehdoteta muutosta, mutta henkilötietojen suojan kysymyksiä ei voida sivuuttaa tässä hankkeessa, vaikka ensisijaisesti ehdotetuilla toimenpiteillä kajotaan luottamuksellisen viestin salaisuuteen. Tietosuojavaltuutettu

esittää myös huomioita liittyen tietoliikenteen talteenottoon, analysointiin ja henkilötiedon elinkaareen.

Tullin käsityksen mukaan ehdotetut muutokset ovat tarpeellisia kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi. Tulli pitää myönteisenä sitä, että kansallisen turvallisuuden suojelemiseksi hankittua tietoa voitaisiin laissa säädetyin edellytyksin käyttää myös rikostorjunnallisiin tarkoituksiin.

Ulkoasianministeriö yhtyy mietinnön sisältöön uudeksi siviilitiedustelulainsäädännöksi ja pitää myönteisenä, että valmistelutyössä on käytetty tausta-aineistona muiden keskeisten maiden tiedustelulainsäädäntöjä ja niistä saatuja oppeja. On tärkeätä, että lainsäädäntö edesauttaa ylimmän valtionjohdon ulko- ja turvallisuuspoliittista päätöksentekoa sekä mahdollistaa tiedustelutoimintaa Suomeen kohdistuvien vakavien uhkien torjumiseksi. Lainsäädännöllä olisi merkitystä myös kansainvälisen avunannon antamista tai pyytämistä koskevassa ylimmän johdon päätöksenteossa (HE 72/2016 vp), jossa tiedustelutietoja voitaisiin hyödyntää päätöksenteon tueksi esimerkiksi EU:n keskinäisen avunantolausekkeen tai yhteisvastuulausekkeen tilanteissa.

Vaasan hallinto-oikeus ilmoittaa, ettei sillä ole lausuttavaa sotilastiedustelua ja siviilitiedustelua koskevien lainsäädäntöesitysten johdosta.

Valtakunnansyyttäjänvirasto kiinnittää lausunnossaan huomiota erityisesti poliisilakiehdotuksen 5 a luvun 43 §:ssä ehdotettavaan palomuurisääntelyyn sekä sen lisäksi poliisin korostuneeseen asemaan julkista luottamusta ja uskottavuutta nauttivana viranomaisena.

Valtioneuvoston kanslia lausuu, että esitys siviilitiedustelulainsäädännöksi on perusteellinen ja siinä on otettu huomioon myös suhde perustuslakiin. Valtioneuvoston kanslia ehdottaa tarkentamaan "tiedonsiirtäjän" käsitteen määrittelyä ja perusteluja sekä selventämään, katsotaanko tiedonsiirtäjän hoitavan julkista hallintotehtävää.

Valtiovarainministeriö korostaa lausunnossaan, että ehdotetun uudistuksen toimeenpano tulee sopeuttaa kunakin vuonna käytettävissä oleviin suojelupoliisin määrärahoihin ja määrärahojen käyttötarkoituksiin sekä muihin resursseihin. Sisäministeriön ja suojelupoliisin tulee varmistaa, että toiminnan kustannukset pysyvät kohtuullisina saavutettavaan hyötyyn nähden. Valtiovarainministeriö ehdottaa, että lakiin tulee harkita sisällytettävän säännös siitä, että suojelupoliisi voi käyttää tiedonsiirtäjiä ja teleyrityksiä toiminnassaan vain siinä määrin kuin suojelupoliisille valtion talousarviossa myönnetyt resurssit sen mahdollistavat. Lakiesityksessä tulisi myös täsmentää rahasuorituksen luonne ja perusteet sekä huomioida mahdollisuus valittaa korvauksesta. Lisäksi tulisi arvioida, tulisiko merkittävät sopimukset käsitellä sisäministeriön ja

suojelupoliisin lisäksi myös valtioneuvostotasolla. Valtioneuvosto toteaa, että sisäministeriön tulisi vielä arvioida, tulisiko valtion ulkopuolisten yhdyshenkilöiden varustamisesta olla laissa erityissäännökset mm. valtion omaisuuden käyttöön liittyen.

Vasemmistoliitto toteaa, että siviilitiedustelulakiehdotusta ei voida säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, koska sen sisältö selvästi puuttuu nykyisen perustuslain luottamuksellisen viestin suojan ydinalueeseen eivätkä uudet perustuslakipoikkeukset eivät ole vielä voimassa. Vasemmistoliitto toteaa, että sotilas- ja siviilitiedustelun säännöistä tulee säätää lailla, mutta että "kansallisen turvallisuuden" sekä "muun valtiosäännön vastaisen menettelytavan" käsitteiden laajuus ja jäsentämättömyys vaativat esityksen jatkovalmistelussa täsmentämistä.

Viestintävirasto käsittelee lausunnossaan pääosin lakiehdotusta tietoliikennetiedusteluksi siviilitiedustelussa. Viestintävirasto toteaa, että koska kotimaan sisäinen sähköpostiliikenne saattaa kiertää toisen valtion kautta, tiedustelu kohdistuisi ensivaiheessa myös suomalaiseen tietoliikenteeseen vastoin ehdotuksessa esitettyä tarkoitusta. Lisäksi viestintäverkon kuormittuessa verkon toiminnan varmistamiseksi suomalaisten viestintäliikenne voi ohjautua ulkomaan kautta suomalaiselle vastaanottajalle. Esityksen perusteella jää myös jossain määrin epäselväksi se, mitä tietoliikenteen tiedustelulla tässä yhteydessä tarkoitetaan eli onko tarkoitus kohdistaa tiedustelu vain internetliikenteeseen, kaikkeen IP-liikenteeseen vai kaikkeen tietoliikenteeseen. Viestintävirasto haluaa huomauttaa, että mahdollisuus hyödyntää siviilitiedustelun keinoin saatua tietoa parantaisi Viestintäviraston muodostamaa tilannekuvaa ja auttaisi osaltaan niin huoltovarmuuskriittisiä kuin muitakin elinkeinoelämän toimijoita huolehtimaan riittävästä tietoturvan tasosta. Näin ollen Viestintävirasto pitää hyvänä, että asia on huomioitu siviilitiedustelua koskevissa ehdotuksissa. Lisäksi viestintävirasto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että myös viestintään liittyvillä välitystiedoilla (ent. tunnistetieto) voi olla henkilöllinen ulottuvuus.

Vihreä eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että eri tiedustelulait, mukaan lukien valvontaa koskeva esitys, käsitellään kokonaisuutena ja hyväksytään samalla kertaa.

Vihreä liitto rp yhtyy Vihreän eduskuntaryhmän lausuntoon.

3 Yleisperusteluja koskeneet kannanotot

Maahanmuuttovirasto kiinnittää huomiota nykytilan kuvauksessa (s. 27) siihen, että ”ulkomaalaisen maahantulon ja maassaolon edellytysten arvioinnin kannalta merkitystä on sillä, ettei ulkomaalaisen toiminnasta aiheudu vaaraa kansalliselle turvallisuudelle”. Kyseinen ilmaisu ei kuitenkaan täysin vastaa voimassa olevassa ulkomaalaislaissa käytettyä muotoilua. Sekä maahantulon edellytykseksi (UlkL 11 § 1 mom. 5 kohta) että oleskeluluvan myöntämisen yleiseksi edellytykseksi (UlkL 36 § 1 mom.) on säädetty se, ettei ulkomaalainen vaaranna yleistä järjestystä tai turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita. Nykyisessä ulkomaalaislaissa ei siis käytetä ”kansallisen turvallisuuden” käsitettä maahantulon tai maassa oleskelun edellytysten arvioinnin yhteydessä.

Edelleen nykytilaa kuvaavassa luvussa (s. 44) todetaan suojelupoliisin ja Maahanmuuttoviraston yhteistyöstä, että se ”liittyy erityisesti maahantulon edellytysten selvittämiseen”. Tuo muotoilu antaa vaikutelman, että yhteistyötä tehtäisiin erityisesti tilanteissa, joissa ulkomailla oleva henkilö hakee ensimmäistä oleskelulupaa Suomeen saapuakseen. Käytännössä esiintyy kuitenkin jatkuvasti tilanteita, joissa suojelupoliisi ja Maahanmuuttovirasto tekevät yhteistyötä myös Suomessa jo olevien ulkomaalaisten maassa oleskelua koskevissa asioissa, kuten jatko-oleskeluluvan tai pysyvän oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa. Suojelupoliisi voi siis antaa Maahanmuuttoviraston päätöksenteon tueksi lausuntoja myös asioissa, joissa on maahantulon sijaan kyse maassa oleskelun edellytysten arvioimisesta.

Valtioneuvoston kanslia huomauttaa, että mietinnössä viitataan Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 2 kohtaan (ks. 2.5.1.1 ja 2.6.2 kohta). Kyseisessä artiklassa tunnustetaan, että jäsenvaltioiden tehtävänä ja oikeutena on suojella keskeisiä turvallisuusetujaan, mukaan lukien maanpuolustuksesta huolehtiminen. Artiklassa ei määritetä sitä, missä EU:n ja kansallisen toimivallan välinen rajanveto tarkkaan ottaen kulkee. EU-oikeus ulottuu lukuisille aloille, joilla on välitöntä tai välillistä merkitystä kansallisen turvallisuuden ja yleisen järjestyksen kannalta. Samalla näiden intressien kansallinen ulottuvuus tunnustetaan mainitsemalla ne useissa EU:n perussopimuksen

artikloissa ja EU-säädöksissä EU:n yhteistyöaloja koskevina poikkeus- tai oikeuttamisperusteina. Näin ollen siitä, että jäsenvaltio vetoaa kansalliseen turvallisuuteen tai yleiseen järjestykseen, ei seuraa, että kysymys jäisi EU-oikeuden soveltamisen ulkopuolelle.

3.1 Esityksen vaikutukset

3.1.1 Taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriö korostaa, että ehdotetun uudistuksen toimeenpano tulee sopeuttaa kunakin vuonna käytettävissä oleviin suojelupoliisin määrärahoihin ja määrärahojen käyttötarkoituksiin sekä muihin resursseihin. Sisäministeriö ja suojelupoliisi varmistavat sen, että toiminnan kustannukset pysyvät kohtuullisina saavutettavaan hyötyyn nähden.

Tiedonhankintaprioriteetteja koskeva suunnitelma tulee tuoda valtion talousarvioon liittyvänä asiana valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsittelyyn, jos kysymys on merkittävästä määrärahojen allokoinnista.

Lakiehdotusten toimintamenomäärärahat on valtion talousarviossa budjetoitu toimintamenomomentille (mom. 26.10.02). Momentin päätösosassa ei ole erikseen mahdollistettu lakisääteisten korvausten maksamista valtion ulkopuolisille. Momentilta voi maksaa menot suojelupoliisin ostopalveluista, arvonlisäverot maksetaan kuitenkin erilliseltä sisäministeriön momentilta. Lakiesityksessä tulisi täsmentää rahasuorituksen luonne (ostopalvelu, korvaus tms.), mahdollisuuksien mukaan yhdessä oikeusministeriön kanssa. Huomioitava on, että korvauksista on yleensä oikeus valittaa, ja myös tämä tulisi selvästi ilmetä esityksestä.

Esityksessä ei ole arvioitu sitä, minkä rahamäärän ja millä tavoin suojelupoliisi tulee jatkossa maksamaan puolustusministeriön tiedustelulaitokselle suojelupoliisin uusien tehtävien hoitamisesta ja miten rahoitus tullaan budjetoimaan valtion talousarvioon (suojelupoliisin toimintamomentille vai suoraan puolustusministeriölle). Esitysluonnoksessa ei myöskään arvioida sitä, miten eduskunta vuosittain ottaa tähän asiaan kantaa valtion talousarvion yhteydessä. Myöskään muille virastoille (Migri, Viestintävirasto, Valtori, Erillisverkot Oy) maksettavien palveluiden rahoituksen budjetointi on avoinna eikä ilmene esityksestä.

Sisäministeriön tulisi vielä arvioida, tulisiko valtion ulkopuolisten yhdyshenkilöiden varustamisesta olla laissa erityissäännökset mm. valtion omaisuuden käyttöön liittyen.

Sisäministeriön on huolehdittava siitä, että sen päätettävät asian tuodaan tarvittaessa valtioneuvoston asianosaisten valiokuntien (mm. raha-asiainvaliokunta ja talouspolitiikan ministerivaliokunta) tai yleisistunnon käsiteltäväksi, ei pelkästään ulko- ja turvallisuuspoliittiseen ministerivaliokuntaan niin, että toiminnan taloudelliset puolet tulee käsiteltyä hallituksessa määräysten mukaisesti ja muutenkin asianmukaisesti.

Puolustusministeriö. Lakiehdotuksen perusteluissa käytetyt esimerkit näyttäisivät kuitenkin vaativan puolustusministeriön näkemyksen mukaan tosiasiallisesti erilaisen määrän Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen suorittamaa tietoliikenteen käsittelyä suojelupoliisille kuin mitä lakiehdotuksessa näyttäisi olevan tarkoitetun. Esimerkiksi sovellustasolle menevät hakuehdot vaativat enemmän tiedonkäsittelyä, kun taas esimerkiksi kuljetuskerrokseen kohdistuvat kuormittavat tietoliikenteen keräystä ja käsittelyä huomattavasti vähemmän. Tietoliikenteen käsittely vaatisi esimerkkitapauksissa vielä jatkoprosessointia, joka toteutuakseen edellyttäisi, että myös suojelupoliisille olisi osin rakennettava tietoliikenteen prosessointiin ja käsittelyyn soveltuva järjestelmä. Tämä merkitsisi puolustusministeriön näkemyksen mukaan osin päällekkäisten tietoliikennetiedustelujärjestelmien kehittämistä, joka ei liene ollut alkuperäisenä tarkoituksena.

Puolustusministeriö pitää tärkeänä, että tiedusteluviranomaiset käsittelevät myös jatkovalmistelussa sitä, että tietoliikennetiedustelun edellyttämät perustamis- ja kehityskustannukset jakautuvat oikeasuhtaisesti eri hallinnonalojen välillä.

Poliisihallitus ei pidä oikeinmitoitettuna mietinnössä poliisille aiheutuvaksi katsottavia kustannusvaikutuksia ja htv-lisäystarvetta (20 htv). Poliisin kustannusvaikutukset voivat siten olla todellisuudessa selvästi jäljempänä esitettyjä suurempia, kun taas niiden kaventumiseen ei ole olemassa nykytiedoin kestäviä perusteita. Lisäksi Poliisihallitus toteaa, että sen käsityksen mukaan eduskuntakäsittely tulee edellyttämään nykyistä merkittävästi yksityiskohtaisempaa ja perustellumpaa pohja-arvioita palomuurin läpi tulevien asioiden määrästä, laadusta, sisällöstä ja rikosoikeudellisen syytä epäillä -kynnyksen ylittävästä luonteesta. Poliisihallitus lähtee siitä, että siviilitiedustelun kustannusvaikutukset poliisille ovat puhtaasti htv:n osalta vähintään 37–39 htv:ta lausunnossaan tarkemmin esitetyin perusteluin.

Poliisihallitus toteaa, että mietinnön kustannusvaikutuksissa oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle esitetään 6 htv:n lisäystä. Tämä on varsin paljon, ottaen huomioon, että tiedustelumenetelmillä paljastuisi vain kaksi uutta ylitörkeää rikosta per vuosi.

Keskuskauppakamari toteaa, että tiedustelutoiminnan valvontaa koskevan mietinnön mukaan kaikki tiedustelumenetelmiä koskevat lupa-asiat käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Koska uusilla tiedustelumenetelmillä puututtaisiin merkittävällä tavalla

mm. yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin suojaan, tulee lupa-asioiden käsittelyn olla todellista ja sille tulee ohjata riittävät resurssit. Tuomioistuimen päätöksenteosta ei saa muodostua muodollista ja esimerkiksi kouluttamalla täytyy taata tuomareille aito mahdollisuus tehdä asianmukaisia ja harkittuja päätöksiä.

3.1.2 Vaikutukset kansantalouteen ja yrityksiin

Elinkeinoelämän keskusliitto EK korostaa, että sääntely ei saa aiheuttaa Suomessa toimiville yrityksille kustannuksia tai velvoitteita, joilla olisi heikentävä vaikutus yritysten toimintaympäristöön ja -edellytyksiin kilpailijamaihin nähden. EK painottaa, että tiedusteluviranomaisten tulisi suhtautua yrityssalaisuuksia koskevien tietojen luovuttamiseen kansainvälisessä yhteistyössä erittäin pidättyvästi ja asiaa tulisi jatkovalmistelussa vielä tarkentaa. EK korostaa edelleen, että lainsäädännön tulee mahdollistaa yrityksille palveluiden ja teknisten ratkaisuiden tuottaminen tiedusteluviranomaisten tarpeisiin esimerkiksi erilaisia kumppanuusmalleja hyödyntämällä. EK esittää, että viranomaisten mahdollisuus uhkia koskevien tietojen luovuttamiseen yksityiselle yhteisöille kirjataan selkeästi myös poliisilain 5 a lukuun. EK muistuttaa vielä, että yrityksillä tulisi halutessaan olla mahdollisuus raportointiin velvoitteistaan. Raportoitavat tiedot voisivat koskea esimerkiksi pyyntöjen lukumäärää sekä tietoa siitä, mitä yritys on pyynnöille tehnyt.

EK korostaa, että mikäli yrityksille asetetaan laissa erilaisia avustamisvelvoitteita, niiden tulee olla oikeasuhtaisia ja selkeitä. EK katsoo, että jatkovalmistelussa olisi vielä tarpeen tarkentaa ja selkeyttää yrityksille asetettavien velvoitteiden sisältöä. EK katsoo lisäksi, että yrityksille aiheutuvien kustannusten ja vahinkojen korvaamisesta tulisi säätää laissa selkeästi ja ne tulisi korvata yrityksille täysimääräisesti.

SDP katsoo, että ICT-alan toimijoille esitetään melko laajaa ”avustamisen” roolia. SDP edellyttää, että valvontalinjausten ja selkeästi rajattujen tietopyyntöjen on tultava yksiselitteisesti viranomaisilta. Tiedonsiirtäjinä toimivien operaattorien tulee saada olla puhtaasti teknisessä roolissa. Operaattorien on voitava säilyttää luotettavuutensa asiakkaisiinsa nähden.

Kristillisdemokraatit kiinnittävät tietoliikennetiedustelun osalta huomiota hankittavan ja kehitettävän teknologian turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen. Tietoturvan pettäminen voi johtaa suuriin vahinkoihin. On tärkeää, että kyetään havaitsemaan ja torjumaan vakoiluohjelmien käyttö maamme turvallisuuden kannalta kriittisten tietojen saamiseksi tai esimerkiksi kriittiseen infrastruktuuriin liittyvien tietoteknisten toimintojen vahingolliseksi muuttamiseksi tai lamauttamiseksi.

Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry. Vaikuttavuusarvioinnissa (luku 4.2) tämä huomioidaan mainitsemalla investoinnit ja tuotekehitys. Lisäksi mainitaan mahdollisuus sopimusperustaisen palvelutuotannon hyödyntämiseen sekä suoranainen välttämättömyys yksityisen sektorin resurssien hyödyntämiselle. PIA pitää kirjausta erinomaisena ja on samaa mieltä, mutta toivoisi yritysten roolia konkretisoitavan valmistelussa ja aikanaan toiminnassa vielä tarkemmin. Kannatamme vahvasti erilaisia kumppanuusjärjestelyitä, joilla mm. PIA:n jäsenet tukevat turvallisuusviranomaisia jo nyt.

Luvussa 4.2 käsitellään viranomaisten ja yritysten välistä konkreettista yhteistyötä ensisijaisesti tiedonvaihdon, ei edellä mainittujen elementtien kautta. Näemme, että sääntely on mainitulla tavalla kilpailuetu (mm. yrityssalaisuus ja kansainvälinen vertailtavuus huomioiden). Sen lisäksi lain mukaisella tiedustelutoiminnalla parhaimmillaan on vaikutusta mm. yritysten uudistumiseen, osaamisen kehittämiseen, digitalisaation edistämiseen ja sitä kautta uuteen liiketoimintaan. PIA jäi kaipaamaan näiden tarkempaa analysointia.

Kotimaisen teollisuuden osaamisen hyödyntäminen tukee kotimaisen asiantuntemuksen kehittymistä, teknisen kyvykkyyden rakentamista ja varmistaa osaltaan toiminnan ja järjestelmien huoltovarmuuden vaatimusten täyttymistä. Valmisteilla olevassa lainsäädännössä pitäisi varmistaa kotimaisen teollisuuden täysimääräinen hyödyntäminen ja avata näitä mahdollisuuksia selkeästi myös perusteluissa.

Keskuskauppakamari katsoo, ettei uudella sääntelyllä ei saa säätää Suomessa toimiville yrityksille sellaisia velvoitteita tai aiheuttaa kustannuksia, joilla heikennetään yritysten toimintaa ja toimintaedellytyksiä verrattuna muiden maiden vastaaviin toimijoihin. Yrityksille aiheutuvien kustannusten ja mahdollisten vahinkojen korvaamisesta tulee säätää selkeästi ja laintasoisesti. Lähtökohdan tulee olla täysimääräinen korvaus. Jatkotyöskentelyssä on syytä vielä selkeyttää yrityksille tulevia velvoitteita ja niiden sisältöä. Tarkkarajaisella, selkeällä ja ennustettavalla sääntelyllä varmistetaan hyvin toimiva, nopea ja luotettava viranomaisten ja yritysten yhteistyö.

JUKOn mukaan lainsäädännön kehittämisen myötä tulee pitää huolta resurssien riittävyydestä. Lainsäädännön kehittäminen vastaa osittain tulevaisuuden turvallisuuskysymyksiin, mutta sen lisäksi huomioitavaksi jää muitakin keskeisiä kysymyksiä. Henkilöstöresurssien lisäämisen lisäksi tarvitaan myös taloudellisia panostuksia mm. ICT-investointeihin ja koulutukseen. Taloudellisia resursseja tulee lisätä ja kehittää, jotta siviilitiedustelulainsäädännölle asetetut tavoitteet täytetään. Resurssien kehittäminen uusia valtuuksia ja tehtäviä varten ei saa vaikuttaa suojelupoliisin tai poliisin normaalia toimintaa supistavasti.

CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy toteaa, että tietoliikennetiedustelulla voi olla vaikutuksia yritysten sijoittautumispäätöksiin erityisesti tiedon hyödyntämiseen perus-

tuvassa liiketoiminnassa. Yritysvaikutuksia tulee arvioida jatkovalmistelussa kokonaisvaltaisesti ja arvioiden esimerkiksi yrityksissä tarvittavan uuden osaamisen ja tekniikan vaatimista lisäresursointitarpeista.

Teknologiateollisuus katsoo, että huoltovarmuuden näkökulmasta tiedustelujärjestelmien julkisissa hankinnoissa on huomioitava kotimaisten yritysten valmiudet toimittaa laitteita ja palveluita sekä osallistua asennusprojekteihin.

Ohjelmistoyrittäjät Ry haluaa korostaa, että sääntely ei saa aiheuttaa Suomessa toimiville yrityksille kustannuksia tai velvoitteita, joilla olisi heikentävä vaikutus yritysten toimintaympäristöön ja -edellytyksiin kilpailijamaihin nähden. Ohjelmistoyrittäjät pitää hyvänä, että ehdotuksessa Suomen kansantaloudelliset intressit tulkitaan osaksi kansallista turvallisuutta ja niihin kohdistuvista uhista voidaan hankkia tietoa. Mietinnössä on arvioitu lainsäädäntömuutoksen kansantaloudellisia ja yritysten toimintaan kohdistuvia vaikutuksia varsin yleisellä tasolla. Lainsäädännön välillisten vaikutusten arviointi on todettu haastavaksi. Elinkeinoelämä on tuonut valmisteluvaiheessa esiin näkökulmansa vaikutusten arvioinnissa. Myös mahdollisten haitallisten seurausten havaitsemiseen on ollut tarpeen kiinnittää huomiota, jotta niiden olemassaolo ja vaikuttavuus voitaisiin arvioida mahdollisimman kattavasti.

Mikäli yrityksille asetetaan laissa erilaisia avustamisvelvoitteita, niiden tulee olla oikeasuhtaisia ja selkeitä. Ohjelmistoyrittäjät katsoo, että jatkovalmistelussa olisi vielä tarpeen tarkentaa ja selkeyttää yrityksille asetettavien velvoitteiden sisältöä.

Nixu Oyj toteaa, ettei lainsäädännöllä ei kuitenkaan saada aiheuttaa haittoja kansainväliselle kilpailulle eivätkä siinä asetettavat velvoitteet saa olla kohtuuttomia. Nixu korostaa, että taloudellinen ja moraalinen vastuu tulee olla viranomaisilla.

Siviilipuoli (mm. operaattorit ja yritykset) joutuu mukaan, jotta ei tulisi kaupallista kilpailua rajoittavia tekijöitä. Haasteena on, että kaikkea ei voida julkisuuteen kertoa. Uusi laki suojaa paitsi Suomen valtion johtamista myös suomalaisia yrityksiä vakoilulta. Suomi häviää miljardeja yritysvakoilun takia. Pääosa länsimaista on käynyt vastaavan lainsäädäntöprosessin läpi mitä Suomi nyt tekee. Suomen kohdalla laki tulee olemaan tiukempi, kuin mitä se olisi ollut, jos se olisi tehty 10–15 vuotta sitten. Nyt se on selvästi läpinäkyvämpi. Suomen tapauksessa on varsin tarkkaan kerrottu, mihin lakia saa käyttää.

Elinkeinoelämän huomioiminen on tärkeää, sillä edustaahan se 80 % toiminnasta, kun ajatellaan turvallisen Suomen rakentamista – erityisesti digitaalisten palveluiden osalta. Liikesalaisuuksien tulee kyetä säilyä, eikä saa tulla maine- tai kilpailuhaittoja kansainväliseen kauppaan. Luonnos ei myöskään edellytä tietoturvan heikentämistä,

mikä on elinkeinoelämän kannalta tärkeä asia. Selkeä laki ja toiminnan läpinäkyvyys edistää kansainvälisiä investointeja ICT-sektorille. Suomalainen teollisuus saataneen mukaan, kun valtio kohdentaa hankintoja suomalaisille yrityksille. Tämä avaa jopa uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Tiedustelutoiminta on tärkeää saada sääntelyn piiriin, koska mm. epävarmuus heijastuu yritysten toimintaedellytyksiin ja investointeihin. Se ei saa aiheuttaa kv-kilpailuun kilpailuhaittoja (esim. mainetappiot, sopimusongelmat ja asiakasluottamus). ICT asetettavat velvoitteet eivät saa olla kohtuuttomia. Taloudellinen ja moraalinen vastuu tulee olla viranomaisilla.

Selkeä ja tasapainoinen sääntely poistaa spekulaatioita ja epävarmuutta. Parempi tilannekuva edistää Suomen menestymisen mahdollisuuksia kansainvälisessä ympäristössä. Elinkeinoelämä nähdään osana kansallista turvallisuutta (tietojen saaminen uhista, joita voi kohdistua elinkeinoelämän intresseihin). Palvelutuotannon ja ratkaisujen hankkiminen yrityksiltä kehittää osaamista ja luo innovaatioita sekä työpaikkoja, mikä on huoltovarmuuden kannalta myös hyvä.

Piraattipuolue katsoo, että esityksen taloudellisiin vaikutuksiin ei ole huomioitu minkäänlaisena ennusteena yritystoiminnalle koituvia tappioita, vaan taloudellisiin vaikutuksiin on laskettu vain suunniteltujen järjestelmien rakennus, ylläpito ja henkilöstökulut. Viestien salauksen ja salassa pysymisen murtamisen vaikutus kansainväliseen yritystoimintaan tulisi tutkia ja selvittää tarkemmin, jotta taloudellisten kustannusten todellinen mittakaava saadaan hahmotettua.

3.1.3 Tietoyhteiskuntavaikutukset

FISC ry painottaa, että tietoturvaa ei saa heikentää millään tavoin. Lainsäädäntöön ei saa sisältyä tietoturvaa heikentäviä tai siihen velvoittavia toimenpiteitä. Jos tuotteisiin ja palveluihin rakennetaan ennakoivasti tietoturva-aukkoja tai haavoittuvuuksia, niiden hyödyntäjiksi päätyvät myös rikollisesti tai vihamielisesti toimivat. Myös eräiden tiedustelumenetelmien kohdistaminen viestintäverkkoon muutoin kuin erikseen valikoituihin tietoliikenneoperaattorin osoittamiin rajanylityskytkentäpisteisiin tai internetpalveluihin tai näiden tuotantotiloihin heikentäisi merkittävästi tietoturvaa.

Internet-käyttäjät ikuisesti-IKI ry toteaa, että kansalaisten tietoturvaa ei saa heikentää esimerkiksi sallimalla vakoiluohjelmien, vakoilulaitteiden tai takaporttien käyttö, vaikeuttamalla salauksen käyttöä tai viivyttää turva-aukkojen raportointia ja korjaamista.

3.1.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että tiedustelumenetelmiä koskevan päätöksenteon keskittäminen sinne on perusteltua. Helsingin käräjäoikeuden mukaan voidaan olettaa, että ehdotettavasta sääntelystä johtuva asioiden määrä ei tule olemaan niin suuri, että niiden ratkaisemisen edellyttämä erikoisosaaminen voitaisiin turvata muutoin kuin keskittämällä asiaryhmä yhteen käräjäoikeuteen. Käräjäoikeudessa on kertynyt kokemus vaativista pakkokeino- ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevista asioista, mikä takaa myös tiedustelumenetelmien käyttöä koskevan päätöksenteon edellytettämän erikoisosaamisen. Käräjäoikeuden organisaatio ja asioiden työnkulut on suunniteltu siten, että ne takaavat myös nyt kysymyksessä olevien poikkeuksellisten asioiden erityisen korostetun salassapitovelvollisuuden toteutumisen.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Oikeusministeriön mukaan suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys osuutta on jatkovalmistelussa vielä tarpeen kehittää. Perusteluissa olisi tarpeen kirkastaa, miksi rikosperusteiset, salaiset tiedonhankintavaltuudet on siirretty lähes sellaisinaan tiedustelutoimintaan. Tämän ohella huomiota tulisi kiinnittää ehdotettavien uusien toimivaltuuksien säätämistarpeen esille tuomiseen osana perustuslainmukaisuuden arviointia. Perusteluissa on tärkeää korostaa sitä, että ehdotettavat uudet tiedustelutoimivaltuudet kohdistuvat laissa tarkasti ja tyhjentävästi määritettyihin uhkiin. Keskeistä olisi viitata siihen, että vakavinta puuttumista perusoikeussuojaan tarkoittava tiedustelumenetelmien käyttö, kuten tietoliikennetiedustelu, telekuuntelu ja televalvonta, edellyttäisi tuomioistuinlupaa ja että tiedustelumenetelmän käytöstä olisi ilmoitettava sen kohteelle. Lisäksi osiossa olisi hyvä mainita tiedonhankinnan kohdehenkilön oikeus tehokkaisiin oikeusturvakeinoihin, tiedustelutoimivaltuuksien käytön dokumentointivelvollisuus sekä tiedustelutoiminnan sisäisen ja ulkoisen valvonnan järjestäminen. Lakiehdotusten valtiosääntöoikeudelliseen arviointiin kuuluu samoin se, että tiedustelutoimivaltuuksien käyttöä ohjaavat poliisilain alussa esille tuodut yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus ja tarkoitussidonnaisuus. Säätämisjärjestysperusteluissa tulisi tuoda esille se, että tiedustelutoimintaan liittyvät esitykset ovat riippuvaisia toisistaan (erityisesti perustuslain 10 §:n muuttamisesitys ja tiedustelutoiminnan valvontaa koskevat ehdotukset) ja että ne tulisi saattaa perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi yhdessä. Yksityiskohtaisena kommenttina todettakoon, että poliisilain 5 a luvun 2 §:n 3 momentin mukaan tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan (s. 270).

Työryhmä on **ulkoasiainministeriön** arvion mukaan huomioinut perusteellisesti yksilön perusoikeudet, ihmisoikeudet, oikeusturvan sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön. Kokonaisuutena tarkasteltaessa suhteellisuus, pyrkimys vähimpään haittaan, tarkoitussidonnaisuus sekä poliisioikeudellisten periaatteiden merkitys ovat tulleet huomioonotetuiksi lainsäädäntöluonnoksessa.

LVM korostaa, että kansalaisilla tulee olla tietoverkoissa samat perusoikeudet kuin niiden ulkopuolellakin. Tämä tarkoittaa myös oikeutta yksityisyyteen ja luottamukselliseen viestintään. Nämä oikeudet ovat Suomessa ja Euroopassa perusoikeuksina suojattuja.

SDP toteaa, että säätämisjärjestys on eduskunnan toimivaltaan kuuluva asia, ja siihen voidaan ottaa kantaa vasta, kun lakiehdotusten sisältö on tiedossa. SDP suhtautuu varauksella nopeutettuun aikatauluun säätämisjärjestyksen osalta. Siihen ei pitäisi ryhtyä kevyin perustein. SDP ei ota tässä vaiheessa tarkempaa kantaa säätämisjärjestykseen.

Vaikuttaa siltä, että ehdotukseen on otettu paljon ainesosia, joilla poliisin toimivaltuuksia laajennetaan merkittävästi ja joilla heikennetään kansalaisten perusoikeuksia. SDP pitääkin esitystä erittäin ongelmallisena ihmisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Nyt esitetty kokonaisuus on niin sirpaleinen, että siitä on mahdotonta tässä vaiheessa lausua sitovaa mielipidettä. SDP ottaa kantaa yksityiskohtiin jatkovalmistelussa ja luonnollisesti siinä vaiheessa, kun ehdotukset ovat konkretisoituneet hallituksen esitykseksi.

Vasemmistoliitto rp toteaa, että esityksessä ehdotettu tehtävänanto Erillisverkot Oy:lle on perustuslain 124 §:ssä tarkoitettu hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle. Erillisverkot Oy ei näet ole viranomainen, vaan valtion omistama yksityisoikeudellinen yhtiö ja siellä toimivat henkilöt eivät ole tekemisistään virkavastuussa.

Oikeuskanslerinviraston mukaan suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta tiedustelutoiminnan hyväksyttävyyttä harkittaessa on arvioitava sitä, missä suhteessa toiminnasta kansalliselle turvallisuudelle aiheutuva hyöty on toiminnasta mahdollisesti aiheutuvaan haittaan muun ohella yksityisyyden suojalle. Tietoliikennetiedustelun toteuttamiseen näyttäisi ylipäätään liittyvän useita epävarmuustekijöitä, joiden ennakkoon arvioiminen on haastavaa. Esimerkiksi yhtäältä tietoliikenteen nopeasti lisääntyessä mahdollisen hyödyllisen tiedon määrä kasvaa, mutta toisaalta tästä tietoliikenteen laajuudesta ja muun muassa salauksen käytön lisääntymisestä johtuen olennaisen tiedon löytäminen lienee yhä vaikeampaa.

Itsestään selvää on, että koska käsillä oleva esitys sisältää perustuslain kannalta merkityksellisiä asioita ja osa säätämisjärjestystä koskevista kysymyksistä on tulkinnanvaraisia, on perusteltua, että esityksestä pyydetään sen eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunnan lausunto.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa lausunnossaan, että vaikka kansallisen turvallisuuden kysymykset eivät kuulu unionin toimivaltaan eikä EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (2016/679) tai tietosuojadirektiiviä (2016/680) sovelletakaan, edustavat säännökset viimeisimpiä kansainvälisiä säännöksiä henkilötietojen suojan alalla. Kumpikin instrumentti perustuu kuuteen tietosuojaperiaatteeseen, joita voi pitää koko henkilötietojen suojan oikeudellisen sääntelyn systematisoivana perusteena ja joilla pyritään kattamaan henkilötietojen käsittelyn elinkaari tietojen hankinnasta, jalostamisesta, käytöstä sekä niiden suojauksesta hävittämiseen saakka. Periaatepohjainen sääntely ei ole kansainvälisesti kovin uutta sillä niin EU:n tietosuojadirektiivi vuodelta 1995 ja Euroopan neuvoston tietosuojasopimus (nro 108/1981) perustuvat kumpikin samantyyppisiin tietosuojaperiaatteisiin. Toinen ehkä merkittävämpi muutos liittyy siihen, että henkilötietojen käsittelyyn liittyviä riskejä ei tulisi arvioida vain suhteessa yksityiselämän suojaan vaan yleisemmin suhteessa perusoikeuksiin ja – vapauksiin. Tämän mukaan henkilötietojen suoja voi liittyä yksityiselämän suojaan, mutta myös muihin perusoikeuksiin ja -vapauksiin kuten kiellettyyn syrjintään tai sananvapauteen.

Myöskään EU:n perusoikeuskirjan 8 artikla, jossa säädetään kansallista perusoikeutta yksityiskohtaisemmin henkilötietojen suojan perusoikeuden sisällöstä, ei tule sellaisenaan sovellettavaksi SEU 4.2 ja SEUT 16.2 artikloiden perusteella. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) tulee Suomea sitovana kansainvälisenä velvoitteena ottaa huomioon. OM:n työryhmämietinnön liitteenä on Jukka Viljasen selvitys EIT:n oikeuskäytännöstä perustuslain 10 §:n kannalta relevanteissa tilanteissa. Kuten selvityksestä ilmenee nykyaikaisten tiedonhankintakeinojen arvioinnin kannalta keskeiset valitukset ovat vireillä EIT:ssä. Näitä ovat muun muassa Big Brother Watch ja muut v. Yhdistynyt Kuningaskunta (58170/13), 10 ihmisoikeusorganisaatiota ja muut v. Yhdistynyt Kuningaskunta (24960/15).

Vireillä näyttäisi edelleenkin olevan Ruotsin signaalitiedustelua koskeva hakemus Centrum För Rättvisa v. Sweden (35252/08), jonka käsittelyssä näkyy tällaisen tuomioistuinkontrollin haasteet, kun hakijalla ei ole juurikaan mahdollisuuksia saa tietoa salaisista ja salassa pidettävistä tiedonhankintakeinoista ja niiden yksityiskohdista tai edes sitä onko niitä kohdistettu häneen vai ei. Tähän haasteeseen EIT on vastannut tapauksessa Kennedy v. Yhdistynyt Kuningaskunta hyväksymällä hakemuksen, joka perustui hakijan esittämiin epäilyksiin päätyen arvioimaan tapausta sääntelyn ja erityisten suojaustoimien perusteella yleisesti siten, että mahdollista tiedonhankintaa viestinnästä saatettiin pitää oikeutettuna suhteessa EIS:n 8 artiklaan eli yksityiselämän suojaan.

Itä-Suomen hallinto-oikeuden mukaan lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä lukuun ottamatta säännösehdotuksia, jotka koskevat telekuuntelua ja tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua, lähetyksen jäljentämistä ja tietoliikennetiedustelua. Näistä lienee kuitenkin mahdollista säätää

tavallisen lain säätämisjärjestyksessä perustuslain 10 §:n 4 momenttiin ehdotetun tiedon hankkimista koskevan uuden rajoitusperusteen nojalla.

Valtioneuvoston kanslia toteaa, että esityksessä on hyvin otettu huomioon suhde perustuslakiin.

Medialiiton mielestä on tärkeää myös Suomen ihmissopimusvelvoitteiden kannalta, etteivät tiedusteluvaltuudet luo väylää lähdesuojan kiertämiseen. Liitto arvioi, että ehdotettu sääntelymalli täyttää myös nämä velvoitteet, kun liiton edellyttämä kuuntelu- ja katselukieltoja koskeva tarkistus on tehty.

Piraattipuolue katsoo, että perustuslakimuutos on muotoiltu liian väljäksi. Tavallisena lakina säädettäväksi aiottu siviilitiedustelulaki on kohtuuttoman altis muutoksille. Puolue haluaa korostaa, että perustuslain muutosta ei ole syytä tehdä kiireellisenä, vaan näin merkittävät muutokset tulee säätää normaalin ja huolella harkitun menettelyn mukaisesti.

Martin Scheinin toteaa poliisilain muutoksen olevan ongelmallinen myös laajemmin kuin mitä suhteesta perustuslakiin kirjoitetaan. Työryhmän perusratkaisu uuden 5 a luvun sisällyttämisestä poliisilakiin tiedustelutoiminnan ja sen toimivaltuuksien oikeuttamiseksi on syvästi ongelmallinen perusoikeusrajoitusten välttämättömyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten kannalta. Ehdotetussa muodossa poliisilaki ensin määrittelisi joukon perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia sitomalla ne tekeillä olevaan konkreettiseen rikokseen ja oikeuttamalla valtuudet epäiltyyn rikoksentekijään nähden (ks. 5 luku) ja sitten samat valtuudet (ja joukko kokonaan uusia valtuuksia) vain ulotettaisiin tiedustelutoimintaan ilman noita olennaisia rajoituksia. Erillisen maininnan vaatii vielä 5 a luvun 15 §, jossa ehdotetaan perusoikeuksiin syvästi puuttuvia hacking-valtuuksia ja joka nähdäkseni on selkeästi ristiriidassa perustuslain kanssa.

5 Lausuntojen yksityiskohtaiset huomiot

5.1 Laki poliisilain muuttamisesta

5.1.1 Soveltamisala ja määritelmät (5a:1)

Oikeusministeriö. Poliisilain 5a:1.1:ssa käytetään ilmausta ”muuta tietojen hankkimista”, mutta säännöksessä tai sen yksityiskohtaisissa perusteluissa jätetään avaamatta, mitä tällä ilmauksella tarkoitetaan. Jos kyse on tiedustelutoiminnasta avoimia lähteitä käyttäen, tämän tulisi käydä ilmi perusteluista. Laissa on määriteltävä kaikki siviilitiedustelun tiedonhankintakeinot selkeästi, täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti.

Pykälän 1 momentissa viitataan 5 luvussa oleviin tiedonhankintakeinojen määritelmiin. Kuitenkin 5 a luvun keinokohtaisista päätöksentekosäännöksistä ilmenee, että keinojen kohteet olisivat eräiltä osin laajempia kuin 5 luvun määritelmissä tai muuten poikkeaisivat toisen luvun määritelmissä olevista. Esimerkiksi telekuuntelua voitaisiin sitä koskevan päätöksentekosäännöksen (5 §:n 3 momentti) mukaan kohdistaa pelkästään henkilöön eikä hänen käytettävissään oleviin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin, mikä ei vastaa 5 luvun sääntelyä (telekuuntelun määritelmä ja siihen liittyvä kohteen määrittely päätöksessä). Toisena esimerkkinä voi mainita sen, että peitellystä tiedonhankinnasta päättämistä koskevan säännöksen perusteella kohteena voi olla henkilön lisäksi henkilöryhmä (9 §:n 2 momentti), vaikka poliisilain 5 luvun 15 §:n 1 momentin määritelmän mukaan peitelty tiedonhankinta voi kohdistua vain tiettyyn henkilöön. Nyt ehdotettua lainsäädäntöratkaisua voidaan pitää ymmärrettävänä lähtien tavoitteesta pitää sääntelyn määrä mahdollisimman vähäisenä. Tästä huolimatta on syytä pohtia, edellyttääkö sääntelyn selkeys ja johdonmukaisuus sitä, että myös tiedonhankintakeinojen määritelmistä säädettäisiin luvussa ainakin poikkeavilta osin viittaamatta 5 luvussa oleviin määritelmiin. Nyt soveltamisen kannalta olennaiset seikat ilmenevät säännöksistä, joissa luetellaan päätöksen sisältövaatimuksia. Esimerkiksi kotirauhan suojaan liittyviä merkittäviä soveltamisalan rajauksia jää viittauksen

varaan. Pykälän 1 momentin muotoilu näyttäisi jättävän avoimeksi sen, sovelletaanko 5 luvun säännöksiä tiedustelutoimintaan muiltakin osin kuin ainoastaan toimivaltuuksien määritelmäsäännösten osalta.

Pykälän 2 momentissa tuodaan kansallisen turvallisuuden suojaamisen tarkoituksen ohelle ilmaus ”ylimmän valtionjohdon päätöksenteon tukemiseksi”. Tämä nostaa esille kysymyksen siitä, onko kyseinen maininta tarkoitettu itsenäiseksi siviilitiedustelun tavoitteeksi, jolla olisi myös tulkintavaikutusta tiedustelutoimivaltuuksia koskeviin säännöksiin nähden. Ilmauksen käyttäminen on ongelmallista myös siksi, että vastaava tavoitteenasettelu ei ilmene 3 §:ssä esitetystä uhkaluettelosta. Oikeusministeriön mielestä tämä ilmaus olisi syytä jättää säännöksestä pois.

Poliisilain 5 a luvun 1 §:n 1 momentin mukaan luvussa säädettäisiin siitä, miten 5 luvussa määriteltyjä tiedonhankintakeinoja käytetään siviilitiedustelussa. Momentista, tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiä koskevasta 2 §:stä tai muista 5 a luvun säännöksistä ei seuraa, että tiedustelutoiminnassa tulevat sovellettaviksi poliisilain 5 luvun 29 ja 30 §:n säännökset. Sopivaa paikkaa viittaussäännökselle ei välttämättä löydy 5 a luvun peitetoimintaa koskevista säännöksistä (16 ja 17 §), jotka koskevat peitetoimintaa koskevaa esitystä ja suunnitelmaa sekä peitetoiminnasta päättämistä, vaan luvun alusta, jossa on soveltamisalaa, määritelmiä ja tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiä koskevia säännöksiä.

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että määritelmän jälkimmäinen osa ”irtoaa” ehdotetussa muodossaan kansallisen turvallisuuden käsitteestä. Koska siviilitiedustelua ei voida käyttää ilman kytkentää kansalliseen turvallisuuteen, tulisi ko. Lainkohtaa täydentää esim. Seuraavasti: ”Siviilitiedustelulla tarkoitetaan suojelupoliisin suorittamaa tiedonhankintaa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi ja siihen liittyvän ylimmän valtionjohdon päätöksenteon tukemiseksi”.

5.1.2 Tiedustelumenetelmien käytön edellytykset (5a:2)

Oikeusministeriön mielestä on erittäin tärkeää, että siviilitiedustelua koskevissa lakiehdotuksissa esitettävät tiedusteluvaltuudet sidottaisiin paitsi uhkaluetteloon myös tiedustelumenetelmien käytön yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Pykälän 1 momentissa tiedustelutoimivaltuuksien käyttö olisi asianmukaista sitoa konkreettisiin tiedustelutehtäviin. Mallina voi toimia esimerkiksi sotilastiedustelua koskevassa lakiehdotuksessa omaksuttu sääntelytapa: Sotilastiedustelulain 10 §:n 1 momentissa on esitetty todettavaksi, että ”Tiedustelumenetelmän käytön edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan tietoa tiedustelutehtävän kannalta.” Tämän jälkeen, 13 §:ssä, on ehdotettu määriteltäväksi tiedustelutehtävän käsite.

Poliisilain 5 a luvun 2 §:n 1 momenttiin ehdotetaan muotoilua ”voidaan olettaa saatavan” ja 2 momenttiin muotoilua ”voidaan olettaa olevan”. Ilmaukset palautuvat poliisilain ja pakkokeinolain säännöksiin. Tiedustelutoiminnassa ne ovat kuitenkin erilaisessa sääntely-yhteydessä kuin rikosperusteisissa toimivaltuuksissa. Tästä syystä saattaisi olla asianmukaista, ettei näitä ilmauksia käytettäisi tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiä koskevassa säännöksessä. Säännöstekstin saattaminen esimerkiksi ”on perusteltua olettaa saatavan/olevan” -muotoon voisi olla omiaan asettamaan nyt ehdotettua vahvemman perusteluvelvoitteen tiedustelumenetelmien käytölle. Joka tapauksessa mainittujen ilmaisutapojen käyttäminen tiedustelumenetelmien sääntelyn yhteydessä olisi perusteltava.

Pykälän 2 momentin mukaisesti televalvonnan sääntely poikkeaisi sotilastiedustelua koskevasta lakiehdotuksesta, jossa 35 §:n 3 momentin mukaan muuhun kuin valtiolliseen toimijaan kohdistuva televalvonta edellyttäisi sitä, että televalvonnalla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tietojen saamiseksi tiedustelumenetelmän kannalta.

Jatkovalmistelussa olisi vielä syytä pohtia, onko 2 §:n paikka lakiehdotuksessa loogi-nen. Tältä osin perusteltuna voidaan pitää tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa sekä sotilastiedustelua koskevissa lakiehdotuksissa omaksuttua järjestystä, jossa tiedustelumenetelmien käytön edellytyksistä säädettäisiin vasta uhkaluettelon jälkeen.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan (s. 270). Saman momentin mukaan peitetoiminta olisi kuitenkin asunnossa sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Yksityiskohtaisia perusteluja on syytä tarkistaa siltä osin, niissä käsitellään peitetoiminnan edellytyksiä (s. 273).

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että ehdotuksen perusteella jää jossain määrin epäselväksi ja hahmottumattomaksi, millä perusteella aloitetaan jokin tiedustelutehtävä. Ehdotetusta laista näyttää puuttuvan sotilastiedustelua koskevaan ehdotukseen sisältyvän 13 §:n kaltainen säännös. Kun ehdotetusta siviilitiedustelulainsäädännöstä puuttuu vastaava säännös, jää yksittäisen tiedustelumenetelmän käytön arvioiminen epämääräisemmäksi jälkikäteisvalvonnan näkökulmasta. Esimerkiksi keinon käytön suhteellisuuden ja välttämättömyyden arviointi sekä menetelmän henkilöllisen kohdentamisen arviointi edellyttäisivät tietoa siitä kokonaisuudesta, mistä tietoa hankitaan.

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että mietinnön perustelujen mukaan 1 momentissa tarkoitettu toiminta olisi pystyttävä osoittamaan riittävällä tavalla. Tämän mukaisesti tuloksellisuusedellytyksen olisi oltava ”voidaan perustellusti olettaa saata-

van tietoa”, joka vaatisi siis tuekseen jotakin konkreettista sen sijaan että kysymys olisi vain varsin vähäisestä abstraktisesta arviosta, johon ”voidaan olettaa” viittaa.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että ehdotetun poliisilain 5 a luvun 2 §:n 2 momentin 1. virkkeessä luetelluista tiedustelumenetelmistä mietinnön perusteluosiossa (s. 183) mainittu ”televalvonta” ei sisälly ehdotettuun lakitekstiin (ei suomen- eikä ruotsinkieliseen). Lisäksi ehdotuksen ruotsinkielisestä lakitekstistä näyttäisi kyseisestä virkkeestä puuttuvan ”tekninen katselu”

Microsoft Oy:n edellytys *"voidaan olettaa saatavan tietoja kansallista turvallisuutta uhkaavasta toiminnasta"* on hyvin väljä varsinkin, kun edellytystä tarkennetaan yksityiskohtaisissa perusteluissa siten, että toimivaltuuden käyttöä koskevassa päätöksessä tai luvassa asia tulee osoittaa riittävällä tavalla. Tätä on syytä tarkastella ja täsmentää, kun työryhmämietintöä valmistellaan hallituksen esitykseksi.

FiCom esittää, että poliisilain 5 a luvun ehdotettua 2 §:n 3 momenttia tarkennetaan seuraavasti: "Tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Tämän luvun 15 §:ssä tarkoitettua laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista ei saa kohdistaa yleiseen viestintäverkkoon eikä tietoyhteiskunnan palveluun eikä yleisen viestintäverkon taikka tietoyhteiskunnan palvelun tarjoamiseen käytettävään tilaan. Peitetoiminta on kuitenkin asunnossa sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Tiedustelumenetelmän käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole." FiComin esittämän pykälän perustelut ilmenevät tarkemmin FiComin lausunnosta.

Demlan mukaan ehdotetun poliisilain 5 a luvun 2 §:n 1 momentti tulee täsmentää muotoon "... voidaan perustellusti olettaa saatavan olennaisia tietoja ...". Pelkkä abstrakti olettama ei riitä perusoikeusrajoituksen perusteeksi. Samoin saatavien tietojen on oltava jollain tavalla olennaisia tavoitteeseen nähden. 2 momentissa sana "välttämätöntä" tulee korvata sanoilla "ehdottoman välttämätöntä" ja sana "tarpeellisena" sanalla "ehdottoman välttämättömänä", jotta lakiehdotus olisi edellä mainitun ihmisoikeussopimuksen tulkintakäytön mukaista.

5.1.3 Siviilitiedustelun kohteet (5a:3)

Oikeusministeriön mukaan jatkovalmistelussa olisikin syytä pohtia, vastaako termi ”kohde” pykälän sisältöä, joka koskee tiedustelutoimivaltuuksien perustana olevia uhkia. Lisäksi tulisi käydä läpi kohdetermin ja sen johdannaisten käyttö lakiehdotuksissa ja huolehtia yhtenäisestä ja johdonmukaisesta kielenkäytöstä myös tältä osin. Uhkien määrittely ja tarkkarajaisuus on erittäin tärkeää, koska tiedusteluvaltuudet

kytketään näihin laissa säädettyihin uhkiin. Kaikkien luettelossa mainittujen uhkien pitää kuulua ehdotetun perustuslain 10 §:n alaan siltä osin kuin tiedustelumenetelmällä puututaan luottamuksellisen viestinnän salaisuuden suojaan. Koska rajoitusperusteista ehdotetaan säädettäväksi perustuslaissa, poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä esitettävän uhkaluettelon johdantokappaleesta tulisi poistaa viittaus kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaaviin toimintoihin. Tällainen viittaus olisi ongelmallinen myös siksi, että 3 §:n 5 ja 10 kohdissa toistetaan käsite ”kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava” ja koska kansallinen turvallisuus on joissakin ehdotetuissa säännöksissä myös itsenäisenä toimivaltaperusteena.

Kansallisen turvallisuuden käsitettä on ylipäänsä käytetty lakiehdotuksessa useassa eri kohdin ja kahdella eri tavoin: Eräissä säännöksissä sitä käytetään sisällöllisessä merkityksessä, itsenäisenä toimivaltaperusteena (ainakin 37 §:n 1 momentissa, 43 §:n 1 momentissa, 44 §:n 1 ja 3 momentissa, 46 §:n 2 momentissa ja 52 §:ssä sekä 54 §:n 3, 4 ja 5 momentissa). Joissakin säännöksissä kansallisen turvallisuuden käsitteellä viitataan puolestaan 3 §:ssä tarkoitettuihin uhkiin (ainakin poliisilain 5 a luvun 4 §:ssä ja 6 §:n 2 momentissa sekä 14, 26 ja 29 §:ssä). Näissä tapauksissa kansallisen turvallisuuden käsitteen voisi säännöksestä riippuen joko korvata viittauksella 3 §:ään tai poistaa kokonaan.

Pykälän 2 kohdan osalta syytä avata sitä, miten ulkomainen tiedustelutoiminta, jota perustelujen mukaan voitaneen pitää tavanomaisena valtioiden toisiinsa kohdistamana toimintana ja jota valtiot myös, ainakin tietyssä määrin, sietävät toisiltaan, kytkeytyy kansallista turvallisuutta koskevan vakavan uhkan vaatimukseen.

Pykälän 3 kohdassa käytetty ilmaus ”valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta” tulisi muotoilla uudelleen nykyaikaisempaa käsitteiden käyttöä vastaavaksi. Sen sijasta tulisi viitata esimerkiksi yhteiskunnan perustoimintoihin ja demokraattisen yhteiskunnan instituutioihin kohdistuviin uhkiin. Kun kohdassa 6 viitataan ”yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaavaan toimintaan”, jäisi 3 kohtaan viittaus demokraattisen yhteiskunnan instituutioihin kohdistuviin uhkiin. Käsite ”valtiojärjestys” olisi joka tapauksessa syytä poistaa 3 kohdasta.

Pykälän 5 kohdassa mainittu kaksikäyttötuotteiden käsite kytketään yksityiskohtaisissa perusteluissa kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta annetun lain (562/1996) 2 §:ssä esitettyyn määritelmään. Tämä lakiviittaus tulisi ottaa poliisilain 5 a luvun 3 §:n 5 kohtaan.

Pykälän 7 kohdasta tulisi poistaa viittaus ulko- tai turvallisuuspolitiikkaan, koska sen ei voi katsoa kuuluvan ehdotetun perustuslain 10 §:n alle. Luetelmakohdasta tulisi käydä ilmi, minkä tahon tärkeiden etujen tulisi olla vahingoittumassa. Uhkan perustana olevan vahingon vakavuutta olisi myös syytä korostaa. Lisäksi viittaukset valtion suunni-

telmaan ja taloudellisiin etuihin olisi asianmukaista poistaa. Näin ollen säännöksen voisi muotoilla esimerkiksi seuraavasti: ”vieraan valtion toiminta, joka voi aiheuttaa vakavaa vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai muille elintärkeille eduille”. Samalla on kuitenkin todettava, että ilmausta ”muille (elin)tärkeille eduille” voidaan pitää väljänä.

Myös 8 kohdassa mainittu uhka tulisi kytkeä Suomeen turvallisuuden kannalta merkitykselliseen kriisitilanteeseen. Lisäksi pykälän 9 kohtaa olisi syytä selkeyttää, esimerkiksi muuttamalla säännöksen muotoilu sotilastiedustelulain 4 §:n 9 kohdaksi ehdotettuun muotoon ”kansainvälisten kriisinhallintaoperaatioiden turvallisuuteen kohdistuvista uhkista”. Jatkovalmistelussa tulisi tämän luetelmakohdan samoin kuin muidenkin pykälässä säädettäväksi ehdotettujen uhkatyyppien osalta pohtia tarvetta erityisten kynnysten kirjaamiseen (esim. ”vakava uhka”). Huomiota tulisi kiinnittää myös tällaisten kynnysilmaisujen yhdenmukaisuuteen.

3 §:ssä käytetty terminologia vaihtelee: Kohdissa 5 ja 10 käytetään ilmausta ”vakavasti uhkaava” ja kohdissa 3, 6, 8 ja 9 ”uhkaava”. Samoin pykälässä käytetään sekä toiminnon että toiminnan käsitteitä. Jatkovalmistelussa tulisi pohtia sitä, onko tällainen käsitteellinen variaatio perusteltua, ja tarpeen mukaan korjata uhkaluetteloa ja perustelutekstejä tältä osin.

Uhkaluettelon jatkovalmistelussa on vielä syytä huolella tarkastella sitä, mikä on eri uhkatyyppien välinen suhde. Tätä suhdetta tulisi avata myös säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa, ja sen tulisi tarpeen mukaan heijastua luetelmakohtien esittämisjärjestyksessä.

Ulkoasianministeriö katsoo, että esitetty uhkaluettelo on kattava ja samassa linjassa sotilastiedustelulainsäädäntötekstien kanssa.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että pykälässä mainittu toiminta ei sellaisenaan automaattisesti ole aina sellaista, että se uhkaisi vakavasti kansallista turvallisuutta – varsinkin kun perustelujen mukaan kysymys voi olla sinänsä laillisesta toiminnasta. Ensimmäisen momentin johtolause pitäisi muotoilla esimerkiksi seuraavasti: ”Tässä luvussa tarkoitetuilla tiedustelumenetelmillä saadaan hankkia tietoja seuraavista toiminnoista, jos ne uhkaavat vakavasti kansallista turvallisuutta”.

SDP:n mukaan viestin luottamuksellisuuden suojan mahdollinen rajoittamisen tulisi perustua kansallisen turvallisuuden vaarantumiseen, mutta nyt ehdotettua täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin. Ilmaisu ’kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava’ on selkeytettävä. Myös ”saattaa uhata” ja ”jatkuessaan” ovat liian epäselviä. Osa uhkista ei SDP:n näkemyksen mukaan muodosta vakavaa uhkaa kansalliselle turvallisuudel-

le. Lisäksi epämääräisesti määriteltävä uhka Suomen kansalliselle turvallisuudelle mahdollistaa sen, että tietoliikennetiedustelu laajenisi myös sellaiseen toimintaan, joka on laillista ja hyväksyttävää. Kansalliseen uhkaan kohdistuva tiedustelu ei voi olla niin epämääräisesti rajattua ja toteutettua, että kansalaiset ja yritykset joutuisivat sen nimissä tiedustelun kohteiksi. Ehdotettu 3 § Siviilitiedustelun kohteet avaisi merkittävät valtuudet tiedusteluun sellaisenkin toiminnan osalta, jota on kyseenalaista pitää kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavana. SDP haluaa kiinnittää huomiota siihen, että laissa ei erikseen määriteltäisi, milloin jotakin luettelon toimintaa on pidettävä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavana. Mietinnön esitöiden mukaan luettelossa mainittuja toimintoja olisi oletusarvoisesti pidettävä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavina niiden luonteen vuoksi, eikä tiedustelumenetelmien käyttöä koskevassa vaatimuksessa tai päätöksessä pääsääntöisesti enää erikseen arvioitaisi toiminnan muodostamaa uhkaa tai sen vakavuutta.

Vihreä eduskuntaryhmä katsoo, että kansallisen turvallisuuden käsite on lainsäädännön tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta ongelmallinen. Ko. käsitteellä voidaan eri tilanteissa perustella hyvinkin laveasti monenlaisia poliittisia intressejä. On sinänsä positiivista, että siviilitiedustelulakiin on otettu luettelo, jossa käsitettä avataan.

Jatkokäsittelyssä on vielä syytä täsmentää, miten raja siviili- ja sotilastiedustelun välillä vedetään. Nyt lakeihin esitetyt uhkaluettelot ovat suurelta osin identtiset.

Vasemmistoliitto rp pitää pykälän 3 kohdassa tarkoitettua siviilitiedustelun kohdetta "valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta" ongelmallisena perusoikeuksien suojan kannalta. Lainkohta ja sen perustelut tulee kirjoittaa uudestaan siten, että siitä ilmenneen ihmisten nauttima perusoikeussuoja, ja että sen käyttäminen ei sisälly säännöksen perusteluissa tarkoitettuun "valtiosäännön vastaiseen menettelytapaan".

Asianajajaliitto kiinnittää huomiota siihen, että luettelo on varsin väljä ja osin monitulkintainen. Kun muistetaan, että kyse on yksityisyyden suojaa rajoittavasta lainsäädännöstä, rajoituksen tulisi olla mahdollisimman selvä ja tarkkarajainen, mihin tulisi vielä jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota.

Luettelossa näyttäisi myös olevan sisäisesti ainakin näennäisesti looginen ristiriita. Pykäläehdotus alkaa seuraavalla tavalla (lihavointi tässä): "Tässä luvussa tarkoitetuilla tiedustelumenetelmillä saadaan hankkia tietoja seuraavista kansallista turvallisuutta **vakavasti uhkaavista** toiminnoista". Toisaalta luettelon eri kohdissa puhutaan ainoastaan ”uhkaavasta” toiminnasta (kohdat 3, 6, 8 ja 9) ja toisaalta eri kohdissa erikseen ”vakavasti uhkaavasta” toiminnasta (kohdat 5 ja 10) ja kohtien 1, 2, 4 ja 7 osalta erillistä ”uhkaavan toiminnan” määritelmää ei ole lainkaan. Pykälän perusteluissa tätä logiikkaa pyritään avaamaan, mutta lainkäyttäjää se ei konkreettisessa tilanteessa välttämättä helpota. Mikä on sellainen kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava

toiminta, joka määritellään yhtäältä erikseen kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaksi toiminnaksi ja toisaalta ”vain” uhkaavaksi (mutta kuitenkin vakavasti uhkaavaksi) toiminnaksi?

Suurempi periaatteellinen ongelma tämän pykälän osalta liittyy edellä mainittuun väljyyteen ja monitulkintaisuuteen. Jo nyt on esimerkiksi terrorismilainsäädännön osalta etenkin varojen jäädyttämistilanteessa ollut havaittavissa, että kynnys soveltaa pakkokeinoja ei ole ainakaan esitutkintaviranomaisten kohdalla erityisen korkea. Mainittu seikka korostaa tuomioistuimen roolia luvan myöntävänä ja siten oikeusturvaa tarjoavana viranomaisena, ja silloin nimenomaan pykälän monitulkintaisuus ei ole omiaan helpottamaan tätä tehtävää.

Demlan mukaan luettelo on sanamuodoltaan väljä ja sisältää merkitykseltään laajaalaisia ilmauksia kuten "valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta". Tätä ilmausta on mahdollista tulkita siten, että sen alaan kuuluvat esimerkiksi pitkäkestoinen ja laaja yleislakko tai laajat liikennettä ja palveluita häiritsevät mielenosoitukset. Esitetyt väljät perusteuhkat ovat tarkkarajaisuus- ja ennakoitavuuskriteerien kannalta ongelmallisia ja luetteloa tulisi täsmentää. Lisäksi kansainvälistä kriisinhallintaoperaatiota uhkaava toiminta ei vaikuta toiminnalta, jonka voisi lukea kansallisen turvallisuuden käsitteen piiriin. Ehdotus on tältä osin ristiriidassa ehdotetun perustuslain muutoksenkin kanssa. Siviilitiedustelulakiehdotuksen perusteluissakaan (s. 190) ei ole asiaa perusteltu.

Suomen journalistiliiton mukaan siviilitiedustelun kohteet on ehdotetussa poliisilain muutoksessa kirjattu määritelmiltään laajoiksi ja monitulkintaisiksi (5a:3). On kyseenalaista, täyttääkö näin yleisluontoinen muotoilu sen ennakoitavuusvaatimuksen, joka luottamuksellisen viestin suojaan puuttuvalle tiedustelutoiminnalle on asetettu (EIS 8 art.).

Oikeustoimittajat ry kiinnittää huomiota luettelon 7 kohdan osalta, että niin sanottu informaatiovaikuttaminen ja kansalaismielipiteeseen vaikuttaminen väärää tietoa levittämällä mahtuisivat ehdotuksen perusteluiden mukaan tämän määritelmän sisälle. Oikeustoimittajat ry huomauttaa, ettei rajanveto vahingollisen propagandan ja sananvapauteen kuuluvan mielipidevaikuttamisen välillä ole suinkaan selvä tai yksiselitteinen.

Ohjelmistoyrittäjät Ry toteaa elinkeinoelämän kannalta olevan tärkeää, että siviilitiedustelun kohteet määritellään yksityiskohtaisesti ja ne on muodostettu yhteiskunnan tarpeiden kannalta perustellusti. Ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa siviilitiedustelun kohteita on käyty läpi ja selkeytetty varsin onnistuneesti mitä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavalla toiminnalla laissa käytännössä tarkoitettaisiin.

Microsoftin mukaan ehdotuksessa on varsin seikkaperäisesti pyritty rajaamaan siviilitiedustelun kohteet ja välttämään ns. massavalvonnan vaara tai viranomaisten toimivaltuuksien laaja harmaa vyöhyke. Pidämme selkeää rajausta varsin onnistuneena.

Amnesty International Suomen osaston mukaan uhkaavia toimintoja määrittelevä listaus on niin laaja, epämääräinen ja tulkinnanvarainen, että sen tarkentaminen jää tuomioistuinten tehtäväksi. Lisäksi esitetään kysymys, onko esimerkiksi taloudellisia "tai muita tärkeitä etuja" uhkaava toiminta ja kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus syytä mainita pykälässä. Perustelujen kohta, jonka mukaan kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta voi olla myös toimintaa, joka ei ole Suomen lain mukaan rikos, vaikuttaa epämääräiseltä.

Effi ry:n mukaan kohdat "valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta", "vieraan valtion suunnitelma tai toiminta, joka voi aiheuttaa vahinkoa ulko- tai turvallisuuspolitiikalle taikka kansainvälisille suhteille, taloudellisille tai muille tärkeille eduille" ja "kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaa kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus" edellyttävät lisätarkennuksia ja laajempia perusteluja. Toiminnan määritelmiä ja soveltamisalaa tulisi tarkentaa niin pykälissä kuin niiden perusteluissa.

Martin Scheininin mukaan toimintojen luettelo sisältää kohtia, jotka eivät muodosta uhkaa kansalliselle turvallisuudelle. Esimerkiksi ulkomainen tiedustelutoiminta (2 k) sisältää täysin hyväksyttäviä lehdistökatsauksia ja raportteja tapaamisesta suomalaisten kanssa, ja toiminnot jotka voivat vaikuttaa ”vahinkoa” Suomen taloudellisille tai muille eduille (7 k) puolestaan sisältävät täysin laillisia ja hyväksyttäviä toimintoja, esimerkiksi liikeyritysten toiminnassa. Ulkomaisten yritysten laillinen ja markkinaehtoinen kilpailu voi aiheuttaa vahinkoa Suomen eduille, mutta siinä ei silti ole mitään moitittavaa. Ja vaikka konkreettiset terrori-iskut ja oikeat terroristijärjestöt ilman muuta ovat huomioon otettava uhka Suomen kansalliselle turvallisuudelle, tämä ei tarkoita että ”terrorismi” (1k) abstraktina käsitteenä avaisi portit hyväksyttävälle tietoliikennetiedustelulle. Siinä muodossa kuin lakiehdotus on kirjoitettu, suojelupoliisi voisi hakea avoimia tietoliikenteen seurantavaltuuksia niin kauan kuin maailmassa esiintyy terrorismia. Scheinin pitää välttämättömänä korjata ehdotettuja säännöksiä niin, että vakavien uhkien luettelo sisältää jokaiselle kohdalle riittävät kvalifioinnit, jotta kyse todellakin on vakavasta uhkasta kansalliselle turvallisuudelle.

5.1.4 Tiedonhankinnan jatkaminen eräiden rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi (5a:4)

Eduskunnan oikeusasiamies kaipaa enemmän perusteluja sen tueksi, miksi kyseistä pykälää soveltamalla on joissain tapauksissa mahdollista saada lupa tiedonhankintaan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi pidemmäksi aikaa kuin jos lupaa olisi

alun perin haettu tiedonhankinnalla rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi. Esimerkiksi poliisilain 5 luvun 7 §:n nojalla lupa telekuunteluun voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Ehdotetun 5 a luvun 5 §:n nojalla lupa telekuunteluun voitaisiin antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Johdonmukaista olisi, että asiasta säädettäisiin samoin kuin poliisilain 5 luvun 4 §:ssä: jos keinon käytön peruste muuttuu, olisi sen käytölle haettava lupa.

5.1.5 Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen (5a:5)

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että ehdotetuissa tiedustelumenetelmissä lupa voidaan antaa jopa kuusi kertaa pidemmäksi ajaksi. Tämän on ongelmallista suhteellisuusvaatimuksen kannalta ja vaatii erityisiä perusteita, jollaiseksi ei kelpaa ”siviilitiedustelun luonne”.

Telekuuntelua ja televalvontaa koskevien 5 a luvun 5 ja 6 §:n mukaan toimenpiteen kohteena voisi olla teleosoitteen ja telepäätelaitteen lisäksi myös henkilö. Kun henkilö ottaa käyttöönsä tai hänen oletetaan ottaneen käyttöönsä uusia laitteita tai liittymiä, tiedusteluviranomainen ilmoittanee tästä operaattorille voidakseen kohdistaa toimenpiteen näihin. Tällaisessa menettelyssä teleosoitteen ja telepäätelaitteen liityntä tiedonhankinnan kohteena olevaan henkilöön jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolella. Tämä on hyvin ongelmallista.

Helsingin käräjäoikeus muistuttaa, että se on pakkokeino- ja salaista tiedonhankintaa koskevien asioiden käsittelyn yhteydessä kokonaan sen tiedon varassa, jonka hakija antaa. Tiedon on oltava riittävää ja oikean sisältöistä. Tuomioistuimen on kyselyvelvollisuuttaan käyttämällä varmistauduttava tiedon riittävyydestä, mutta hakijan esittämien väitteiden sisällön kontrolloimiseen tuomioistuimella ei ole mahdollisuuksia. Sen ei pitäisi olla myöskään tarpeen, koska hakija toimii virkavastuun alaisena ja vastaa esittämiensä perusteiden oikeellisuudesta. Tuomioistuimen harkinta voi perustua vain siihen, että hakija kertoo – asioiden salassa pidettävyydestä huolimatta – tuomioistuimelle avoimesti ja oikeasisältöisesti siitä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta, josta tietoja halutaan tiedustelumenetelmiä käyttämällä hankkia, sekä toimenpiteen kohteesta.

Se, että tuomioistuimella on mahdollisuus myöntää lupa aina kuuteen kuukauteen saakka kerrallaan on järkevää; se parantaa tuomioistuimen edellytyksiä todelliseen lupakontrolliin, ei vaaranna kenenkään oikeusturvaa, mutta vähentää merkittävästi tuomioistuimen työmäärää siihen verrattuna, että kysymyksessä olevia asioita tulisi käsitellä kuukauden välein.

Helsingin käräjäoikeuden hakemuksen perustelemisesta ja luvan voimassaolosta tässä yhteydessä todettu koskee kaikkia tiedustelumenetelmiä.

5.1.6 Televalvonnasta päättäminen (5a:6)

Suojelupoliisi. Säännöksen perusteluiden (s. 193) mukaan jos tuomioistuin arvioidessaan tällaista kiirepäätöstä katsoisi, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ollut, tiedustelumenetelmän käyttö olisi lopetettava ja sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Edellä mainitulla perustelulausumalla on ilmeisesti haluttu viitata luvun 45 §:ään, jossa ehdotetaan säädettävän velvollisuudesta hävittää kiiretilanteessa saatu tieto. Perusteluissa ei esitetä asiaperusteita sille, miksi kumotulla kiiretilanteen televalvontapäätöksellä saatujen tietojen käyttö esimerkiksi ns. ylitörkeiden rikoksen estämistä varten olisi kiellettyä, kun se muiden tiedustelumenetelmien osalta vastaavissa tapauksissa olisi sallittua. Mitään perusteluita ei myöskään esitetä sille, miksi poliisilain olemassa olevan 5 luvun ja ehdotetun 5 a luvun ratkaisut juuri televalvonnalla saadun tiedon osalta poikkeaisivat toisistaan.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että säännöksen 2 momentti näyttäisi antavan vain suojelupoliisin päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle toimivallan päättää kiiretilanteissa rikoksen estämiseen käytettävästä televalvonnasta. Tarkoitus lienee, että myös pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa edelleen päättää näistä.

5.1.7 Teknisestä kuuntelusta päättäminen (5a:10)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että säännöksen 2 momentti näyttäisi antavan vain suojelupoliisin päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle toimivallan päättää kiiretilanteissa rikoksen estämiseen käytettävästä televalvonnasta. Tarkoitus lienee, että myös pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa edelleen päättää näistä.

Ehdotettu 5 a luvun 10 § koskisi teknisestä kuuntelusta ja 11 § teknisestä katselusta päättämistä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin päättäisi, jos nämä menetelmät kohdistuisivat vapautensa menettäneeseen. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan teknisen kuuntelun ja teknisen katselun päätöstoimivallan kohdalla tulee voimassa olevien lakien tavoin erottaa päätöstoimivalta siltä osin kuin toimenpiteet kohdistuvat kotirauhan suojaamassa paikassa oleskelevaan tai vapautensa menettäneeseen henkilöön. Selkeintä olisi, jos siviilitiedustelussa sekä teknisen kuuntelun että teknisen katselun osalta päätöstoimivalta olisi tuomioistuimella, kun kuuntelu tai katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Keskusrikospoliisi toteaa, että poliisilain 5 luvun 10 §:n 2 momentista lienee jäänyt epähuomiossa pois maininta ”pidättämiseen oikeutettu poliisimies”.

5.1.8 Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen (5a:14)

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että pykälässä tarkoitetusta teknisestä laitteesta säädetään pakkokeinolain 10 luvun 25 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 25 §:ssä. Viimeksi mainituissa pykälissä edellytetään, että laitteen on oltava Viestintäviraston tarkastama. Ehdotetussa 14 §:ssä tällaista vaatimusta ei ole ja ehdotuksen perusteluissa todetaan, että ”kansallisen turvallisuuden asiayhteydessä” ei olisi tarvetta ulkopuoliselle tarkastukselle. Eduskunnan oikeusasiamiehen on vaikea nähdä, miksi kansallisen turvallisuuden yhteydessä ei olisi tarvetta samanlaiseen perustuslakivaliokunnan (PeVL 11/2005 vp) edellyttämään laitetta koskevaan tarkastukseen.

Suojelupoliisi. Ehdotettavaan 5 a luvun 14 §:ään ei sisälly vastaavia teknisen laitteen käytölle asetettuja rajoituksia tai vaatimustenmukaisuuden tarkastamista koskevaa sääntelyä kuin 5 luvun 25 §:ään. Sen sijaan ehdotettavan pykälän perusteluissa (s. 199) todetaan, että suojelupoliisi saisi käyttää tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Pykälän perusteluissa myös todetaan, että teknisen laitteen tarkastuksesta huolehtisivat tiedusteluvaltuutettu tai sisäministeriö. Koska perusteluteksti ei vastaa ehdotettua säännöstä, tulisi perusteluteksti poistaa.

5.1.9 Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen (5a:15)

Oikeusministeriön mukaan pykälää olisi perusteltua täydentää siten, että tiedustelumenetelmän käyttöä koskevassa tuomioistuinluvassa tulisi erikseen päättää kyseessä olevan laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan tapauksessa, jossa laitteen asentaminen edellyttää menemistä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan (vaikka itse tiedustelua ei tällaiseen tilaan saakaan kohdistaa) tulisi säätää, kuten vastaavassa pakkokeinolain ja poliisilain säännöksessä, että toimenpiteen saa suorittaa vain tuomioistuimen luvalla.

Suojelupoliisin mukaan pykälän perustelut (s. 200) ovat hyvin niukat eikä niistä ilmene, onko laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisen tai poisottamisen suorittavalla virkamiehellä oikeus mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan toi-

menpiteen toteuttamiseksi. Suojelupoliisi näkee tiedustelun tehokkuuden kannalta välttämättömäksi, että 15 §:ssä säädettäisiin oikeudesta salaa mennä vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan kyseisessä pykälässä mainittujen toimenpiteiden suorittamiseksi, tai että tämän oikeuden olemassaolo vähintäänkin todettaisiin pykälän perusteluissa. Asentamisen ja poisottamisen yhteydessä ei olisi oikeus suorittaa tiedonhankintaa, vaan ainoastaan kyseinen toimenpide.

Viestintävirasto toteaa, että viestintävirasto tarkastaa poliisilain 5 luvun 25 §:n mukaisesti käytetyn teknisen laitteen vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. Viestintävirasto pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioitaisiin myös tarve ennalta tarkastaa tiedusteluun käytetyt laitteet, kuten edellä mainitussa lainkohdassa on säädetty.

Viestintävirasto huomauttaa, että terminologisesti poliisilain 5 luvussa on kyse sen tarkentamisesta, mitä välitystietoja kyseisillä laitteilla saadaan käsitellä. Teleosoitteen tai telepäätelaitteen tiedot eivät sisällä esimerkiksi lähetyspaikkatietoa. Näin ollen, mikäli tarkoitus on käsitellä jotain muuta kuin teleosoitteen tai päätelaitteen tietoa, voisi olla tarpeen säätää poikkeus tietoyhteiskuntakaaren 136 §:ään ja käyttää ehdotuksessa välitystiedon määritelmää.

Helsingin käräjäoikeus muistuttaa, että telekuuntelua ja muita poliisilain 5 a luvun 15 §:ssä tarkoitettuja tiedustelumenetelmiä koskevissa säännöksissä todetaan, että vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava myös tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot. Sanottujen säännösten perusteluissa ei kuitenkaan mainita, että ehdoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi laitteen, menetelmän tai ohjelmiston sijoittamista koskevan luvan antamista. Käräjäoikeus jättää harkittavaksi, onko riittävää, että tuomioistuimen lupaa koskeva edellytys asetetaan edellä kerrotulla tavalla ainoastaan 5 a luvun 15 §:n perusteluissa.

Esityksessä (s. 135) todetaan tekniseen tarkkailuun kuuluvia tiedustelumenetelmiä yleisesti esiteltäessä, että käytettävien laitteiden ei tulisi olla vastaavalla tavalla Viestintäviraston tarkastamia kuin 5 luvussa. Tarkastamisen hoitaisi oikeudellinen valvoja, millä tarkoitettaneen oikeusministeriön julkaisussa 18/2017 esitettyä tiedusteluvaltuutettua.

Keskuskauppakamari toteaa, että lainsäädännön tulee olla avoin niin, että yrityksillä on mahdollisuus tuottaa ja tarjota tiedusteluun liittyviä palveluita ja teknisiä ratkaisuja viranomaistarpeisiin. Esimerkiksi ehdotetun uuden poliisilain 5 a luvun 15 §:n mukaan suojelupoliisilla olisi oikeus asentaa salaa valvontaan, seurantaan tai tarkkailuun soveltuva laite toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen tai tilaan. Säännöksen soveltamisalasta on luvun 2 §:ssä suljettu pois kotirauhan perusteella vakituiseen asumi-

seen käytettävä tila. Tämän yksittäisen keinon käyttöä tulisi harkita tarkkaan yleisten viestintäverkkojen osalta jatkotyössä.

Asianajajaliitto. Säännöksen selkeyden osalta – kuin myös käytännön lainsoveltamistilanteiden helppotajuisuutta silmällä pitäen – Asianajajaliitto esittää jatkovalmistelussa harkittavaksi uuden 2 momentin lisäämistä 15 §:ään, jolloin mainittu momentti kuuluisi esimerkiksi seuraavasti: "Mikäli 1 momentissa tarkoitettuun tiedustelumenetelmän käyttöön tarvitaan tuomioistuimen lupa, tarvitaan myös laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseen tuomioistuimen lupa."

CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy:n mukaan suojelupoliisin ei missään olosuhteissa tule voida omatoimisesti manipuloida yritysten palvelutuotantoon liittyvää tietoliikennettä tai tietojärjestelmiä, vaan siitä tulee aina sopia yrityksen johdon kanssa etukäteen. Tämä edellyttää jatkovalmistelussa tiedusteluviranomaisten avustamistehtävissä yritykseltä vaadittavan osaamisen, valmiuksien ja velvollisuuksien tarkempaa määrittelemistä.

Google kiinnittää huomiota oikeasuhtaisuuteen. Lakiluonnoksen mukaan teleyrityksellä olisi velvollisuus avustaa Suojelupoliisia (Supo) tiedustelun suorittamisessa. Käsite ja siitä seuraava avustamisvelvollisuuden laajuus on jossain määrin epäselvä. Huolena on, että avustamisvelvollisuutta voitaisiin käyttää tavoin, joka mahdollistaa tietojen massakeräämisen, tietoturvan heikentämisen tai muiden hyvin pitkälle menevien menetelmien käytön, jotka eivät ole sen enempää välttämättömiä kuin oikeasuhtaisia valtion hyväksyttävien intressien ja tarpeiden suhteen.

HJR HARP Consulting Oy toteaa, että hävitettävät tiedot tulee rekisteröidä. Rekisteröintitietojen säilytyspaikka tulisi olla valvovan tahon hallussa, josta materiaali saadaan tarvittaessa tuomioistuimen käyttöön.

SIY Ry:n mukaan lain perusteissa tulisi määritellä miltä tahoilta toimenpide voidaan salata jotta tuomioistuin kykenee arvioimaan luvan perusteet. Salaa tietojärjestelmään asetettu ohjelmisto sisältää aina riskin järjestelmän toiminnalle ja on omiaan heikentämään sen turvallisuutta. Toimenpidelupa-anomuksen tulisikin sisältää analyysi mitä vahinkoa tarkkailuohjelma voi aiheuttaa tietojärjestelmälle tai sen ohjaamalle prosessille, sekä myös uskottava kuvaus miten ohjelmisto poistetaan vaaraa aiheuttamatta. Tietojärjestelmän toimimattomuus tällaisen toimenpiteen seurauksena voi johtaa tilanteeseen jossa keskeisiä yhteiskunnan palveluita keskeytyy, esimerkiksi lentoliikenne tai keskeinen elintarvike- tai energiantuotanto.

Oikeuteen asettaa valvontaohjelmistoja tietojärjestelmiin tulisi asettaa myös korvausvelvollisuus vahingon varalta. Asiattomien ohjelmistojen poisto ja turvallisuusjärjes-

telmien tarkistus aiheuttavat kustannuksia ja liiketoiminnan haittaa. Olisi kohtuutonta edellyttää, että näiden aiheuttaja ei olisi korvausvelvollinen johtuen virka-asemastaan.

FiComin mukaan ehdotetun uuden poliisilain 5 a luvun 15 § mukaan suojelupoliisilla olisi oikeus asentaa salaa valvontaan, seurantaan tai tarkkailuun soveltuva laite toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen tai tilaan. Säännöksen soveltamisalasta on luvun 2 §:ssä suljettu pois kotirauhan perusteella vakituiseen asumiseen käytettävä tila. Viestintäpalvelujen käyttäjien yksityisyyden suojan perusteella keinon käyttö tulisi sulkea pois myös yleisten viestintäverkkojen sekä tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajien osalta.

Teleyritysten on käytännössä hyvin vaikea huolehtia tietoyhteiskuntakaaren 29 luvun mukaisista viestintäverkkojen laatuvaatimuksista, jos viranomaisilla on oikeus omatoimisesti päästä teleyritysten tietämättä niiden laitetiloihin ja kytkeä verkkoihin teleyritysten tietämättä laitteita. Teleyritykset käsittelevät toiminnassaan käytännössä kaikkien yli kouluikäisten suomalaisten henkilötietoja. Paitsi viestintälainsäädännön ja palveluiden käyttäjien yksityisyyden suojan, myös toukokuussa 2018 voimaantulevan yleisen henkilötietoasetuksen tietoturvaloukkauksien seuraamusten vuoksi on ehdottoman tärkeää, että tiedusteluviranomaisilla ei ole mahdollisuutta päästä salaa yleisten viestintäverkkojen laitetiloihin. Ulkopuolisten yksityisyyden suojaamiseksi kielto on tarpeen ulottaa koskemaan myös tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajiin.

5.1.10 Peitetoiminta ja valeosto (5a:16–20)

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan peitetoimintaa tiedustelutoiminnassa harjoitettaessa saatetaan joutua tilanteisiin, joissa on rikoksen tekemisen mahdollisuus tai joissa peitetoimintaa suorittava joutuu menettelemään

rikoksen tunnusmerkistön toteuttavalla tavalla saadakseen tietoa kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.

Kun otetaan huomioon peitetoiminnan suorittaminen soluttautumalla ja tiedustelutoiminnan erityispiirteet, viittausta poliisilain 5 luvun 29 ja 30 §:ään ei voida kuitenkaan pitää riittävänä. Maanpetosrikoksia koskevassa rikoslain 12 luvussa säädetään rangaistavaksi rikoksia, joiden tunnusmerkistön peitetoiminnan mukainen yhteydenpito saattaa täyttää. Oikeuskäytännön varaan ei voida jättää sitä, miten tiedustelutoiminnassa käytettävä peitetoiminta suhtautuu rikoslain 12 luvun säännöksiin. Toisaalta on huomattava, että rikoslain 12 luvussa kaikkien maanpetosrikosten tekotapoja ei ole sidottu pelkästään peitetoiminnalle ominaiseen kanssakäymiseen toisen henkilön tai henkilöryhmän kanssa. Rikoslain 12 luvun 5 §:n mukaista vakoilua voidaan toteuttaa myös teknisillä tiedonhankintakeinoilla. Myös tietoliikennetiedustelua koskevan lain

mukainen toiminta voi kohdistua vieraan valtion tietoliikenteeseen. Tämän vuoksi rajanvetoa ei tule tehdä pelkästään peitetoimintaan, vaan yleisemmin tiedustelutoimintaan eli ehdotetun poliisilain 5 a luvun mukaisten ja ehdotetun tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain mukaisten tiedustelumenetelmien käyttöön.

Selvyyden vuoksi rajanveto rikoslain 12 luvussa rangaistavaksi säädettyjen tekojen ja tiedustelumenetelmien käyttämisen välillä on syytä tehdä lisäämällä mainitun luvun loppuun rajanvetoa koskeva säännös. Sen sisältö voidaan muotoilla vaihtoehtoisilla tavoilla, esimerkiksi ”Siviilitiedustelusta ja sotilastiedustelusta säädetään erikseen lailla” tai ”Tässä luvussa tarkoitettuna rikoksena ei pidetä poliisilain (872/2011) 5 a luvun, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain (/) tai sotilastiedustelusta annetun lain (/) mukaista tiedustelumenetelmien käyttämistä”. Säännöksen merkitys olisi siinä, että toimiessaan tiedustelulainsäädännön mukaisesti menetelmää käyttävä virkamies ja tiedustelun kohteena oleva henkilö eivät syyllisty rikoslain 12 luvussa tarkoitettuun tekoon. Koska tarve rikoslain 12 luvun muuttamiseen liittyy sekä siviili- että sotilastiedusteluun, niitä koskevien hankkeiden jatkossa tapahtuvassa yhteensovittamisessa on ratkaistava se, kumpaa hanketta koskevaan hallituksen esitykseen täsmentävä säännös otetaan.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että esityksen mukaan päätöksen peitetoiminnasta tekee suojelupoliisin päällikkö. Koska tuomioistuimen roolista ei ehdotetussa säännöksessä tai esityksen perusteluissa lausuta, epäselväksi jää, lähdetäänkö mietinnössä siitä, että kun peitetoimintaa käytetään tiedustelumenetelmänä, sillä saatu tieto ei missään olosuhteissa päädy rikosoikeudenkäyntiin eikä tuomioistuimen sen vuoksi tarvitse arvioida peitetoiminnan edellytysten olemassaoloa (toisin kuin PKL 10:32:ssä ja PolL 5:33). Seikka olisi joka tapauksessa syytä tuoda esiin säännöksen perusteluissa.

Suojelupoliisin mukaan pykälään olisi aiheellista lisätä säännös, jonka mukaan valeosto asunnossa on sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Sotilastiedustelulakiehdotukseen sisältyy samaa asiaa koskeva säännösehdotus (47 § 4 mom.).

Suomen tuomariliitto esittää vielä selvitettäväksi, olisiko yhdenmukaisuuden vuoksi perusteltua säätää, että myös peitetoiminnan edellytykset on PKL 10:32 ja PolL 5:33 tarkoitetuissa tilanteissa saatettava tuomioistuimen arvioitavaksi.

SIY Ry:n mukaan Peitetoimintaa sekä tietolähteen ohjattua käyttöä koskevat esitykset ja suunnitelmat tulisivat sisältää myös peitetoiminnan tai tietolähteen ohjatun käytön purkamisen suunnitelman. Tietotoverkossa toteutettava peitetoiminta tai ohjattu käyttö voi vaarantaa tietoverkon asiallisen käytön tai kriittisen viestinnän ja siksi sen lopettamiseen tai purkamiseen pitäisi olla velvoite sekä tosiasiallinen mahdollisuus.

5.1.11 Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa (5a:21)

Suojelupoliisin mukaan pykälässä tulisi välttämättä säätää myös tietolähteen vastaavalla tavalla tapahtuvan turvaamisen mahdollisuudesta tietolähdetoiminnassa ja tietolähteen ohjatussa käytössä (22 §). Tietolähteitä on tarpeen värvätä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan toiminnan ytimestä, mistä seuraa, että henkilö tietolähteeksi suostuessaan saattaa altistaa itsensä hengen ja terveyden vaaralle. Kyse ole siitä, että tietolähde tulisi voida varustaa teknisen kuuntelun ja katselun mahdollistavilla laitteilla tiedonhankintatarkoituksessa, vaan kyse on ainoastaan tietolähteen turvaamisesta. Tämä käy selvästi ilmi ehdotetun pykälän 2 momentista, joka soveltuisi myös tietolähteen turvaamiseen tietolähdetoiminnassa ja tietolähteen ohjatussa käytössä.

Edellä sanotun lisäksi pykälässä tulisi säätää mahdollisuudesta turvata poliisimies tietolähdetoiminnassa ja tietolähdesuhdetta valmistelevissa toimissa. Poliisimies saattaa altistaa itsensä tietolähdetoiminnassa vastaavantasoiselle hengen ja terveyden vaaralle kuin esimerkiksi peitetoiminnassa. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa tietolähteeksi rekrytoitavan suhtautumisesta häntä lähestyvään poliisimieheen ei ole vielä varmuutta.

5.1.12 Tietolähteen turvaaminen (5a:23)

Oikeusministeriö. Poliisilain 5 a luvun 23 §:stä poiketen sotilastiedustelusta ehdotetun lain 46 §:n 2 momentin mukaan tietolähteen turvaamisen edellytyksenä olisi lisäksi, että tietolähde on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan arvioitu tähän soveltuvaksi. Tällaisen säännöksen puuttuminen siviilitiedustelumietinnön nyt kysymyksessä olevasta pykälästä saattaa olla hyvinkin perusteltua. Toisaalta sotilastiedustelumietinnössä kiinnitetään ehdotettavan sotilastiedustelulain 46 §:n perusteluissa (s. 236) huomiota tietolähteen haluun tulla turvatuksi, mikä ei ole merkityksetön näkökohta.

5.1.13 Paikkatiedustelu ja jäljentäminen (5a:24–33)

Oikeusministeriölle jää ehdotetun 25 §:n perusteluissa (s. 206) epäselväksi jää, mitä sanalla "pääsääntöisesti” tässä tarkoitetaan. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää näissä tapauksissa paikkatiedustelusta. Pykälän 2 momentin mukaan kiireellisissä tilanteissa suojelupoliisin päällikkö ja eräät suojelupoliisin päällystöön kuuluvat poliisimiehet saisivat kylläkin väliaikaisesti päättää paikkatiedustelusta 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, mutta myös tällöin asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi. Sanan ”pääsääntöisesti” poistaminen vaikuttaa aiheelliselta.

Jäljentämisessä on kyse luottamuksellisen viestin ydinalueeseen ulottuvasta puuttumisesta. Muiden luottamuksellisen viestin suojan kannalta merkittävien tiedustelumenetelmien osalta päätöksen tekee tuomioistuin tai suojelupoliisin päällikkö. Oikeusministeriön mielestä on aiheellista kysyä, onko tällainen poikkeama päätöksentekotasossa perusteltu ja onko ylipäänsä asianmukaista ottaa jo olemassa olevien tiedonhankintakeinojen sääntelymalli pitkälle menevien uusien toimivaltuuksien lähtökohdaksi. Yksityiskohtaisissa perusteluissa pitäisi tehdä sääntely- ja päätöksentekomallista selkeä, kattava ja perusteltu selostus, jossa asiaan liittyvät säännösviittaukset avataan riittävässä laajuudessa.

Jäljentämisen kirjaamisvelvollisuudesta ehdotetaan säädettäväksi erikseen poliisilain 5 a luvun 32 §:ssä. Muista tiedustelumenetelmistä ei ole ehdotettu tällaista erillistä säännöstä.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää tulkinnanvaraisena, koskeeko pykälässä säädetty tarpeettoman jäljennöksen hävittäminen tilannetta, jossa kiiretilanteessa tehty päätös saatetaan pykälän 1 momentissa tarkoitetun poliisimiehen ratkaistavaksi ja tämä päättää, että jäljentämisen edellytyksiä ei ollut. Tällainen jäljennös on eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan kuitenkin heti hävitettävä. Selvyyden vuoksi tällaisen jäljennöksen hävittämisestä olisi säädettävä esimerkiksi mainitussa 33 tai 45 §:ssä, jossa säädetään eräiden muiden kiiretilanteessa saatujen tietojen hävittämisestä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotetuissa 5 a luvun 24 ja 25 §:ssä säädettäisiin paikkatiedustelusta. Perustelujen mukaan asiakirja tai esine tulisi pääsääntöisesti jäljentää ilman haltuun ottamista siviilitiedusteluoperaation paljastumisriskin minimoimiseksi. Jos kuitenkin haltuun ottaminen ja ilmeisesti myös poiskuljettaminen jäljentämisen suorittamiseksi katsotaan joissain tapauksissa mahdolliseksi, jää epäselväksi, mistä toimivaltuus tähän saadaan.

Suojelupoliisi toteaa, että paikkatiedustelun alan sitominen pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momentissa tarkoitetun paikanetsinnän määritelmään ja alaan on omiaan merkittävästi heikentämään kyseisen tiedustelumenetelmän tehokkuutta. Tiedustelumenetelmän käyttöalan sitominen paikanetsinnän alaan ei myöskään perusoikeusnäkökulmasta näytä välttämättömältä tai perustellulta. Poliisilain ehdotetun 5 a luvun 2 §:n 3 momentin mukaan tiedustelumenetelmää ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Tämä rajaus vastaa perustuslaillisen kotirauhan suojan ulottuvuutta, ja sen on ehdotettu koskevan kaikkia muita tiedustelumenetelmiä kuin paikkatiedustelua. Paikkatiedustelun soveltamisalan säätämiselle muiden tiedustelumenetelmien soveltamisalasta poikkeavaksi ei ole esitetty perusteluita. Tiedustelun tehokkuuden turvaamiseksi suojelupoliisi pitää välttämättömänä, että paikkatiedustelua koskevasta pykälästä poistetaan viittaus pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momenttiin. Pykälään ei ole syytä ottaa erillistä sääntelyä kotirauhan suojan ulottuvuudesta,

vaan riittävää on, että sen määrittyminen jätetään ehdotetun 2 §:n 3 momentin varaan. Lisäksi paikkatiedustelua koskevassa pykälässä on syytä erikseen mainita, että paikkatiedustelua ei saa suorittaa pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 3 momentissa (erityinen kotietsintä) tarkoitetussa tilassa.

Valtioneuvoston kanslia huomauttaa, että 30 §:ssä käytetään käsitettä postitoimisto. Selkeyden vuoksi olisi perustelua käyttää postilain (415/2011) mukaista käsitettä postin toimipiste.

Asianajajaliitto toteaa, että viittaustekniikka harvoin selkeyttää lainsäädäntöä, varsinkin, kun viitatuissa lainkohdissa itsessään viitataan muihin lainkohtiin. Liitto kantaa luonnollisesti suurta huolta siitä, että salaista paikkatiedustelua missään olosuhteissa voisi kohdistaa kotirauhan suojaamaan asuntoon, saati esimerkiksi asianajotoimistoon tai lehden toimitukseen.

Asianajajaliitto esittää tältä osin jatkovalmistelussa harkittavaksi, olisiko pykälää selvyyden vuoksi syytä täsmentää siten, että siinä erikseen ja yksiselitteisesti säädettäisiin, että paikkatiedustelua ei saa käyttää kotirauhan suojaamassa paikassa eikä paikassa, johon tulisi suorittaa erityinen kotietsintä. Perusteluissa tämä sinänsä tuodaan selkeästi esiin. Lisäksi 25 §:n 1 momenttia voisi selkeyttää siten, että sen ensimmäisessä virkkeessä todettaisiin ainoastaan, että ”Paikkatiedustelusta päättää tuomioistuin”. Nyt säätämistekniikka on valittu turhan riskialttiiksi virheellisille tulkinnoille.

Paikkatiedustelu voi hyvinkin johtaa siihen, että sen perusteella saadaan tutkittavaksi asiakirjoja ja/tai tietoja, jotka sittemmin rajataan tiedusteluaineiston ulkopuolelle. Tällaisen tilanteen varalta ei ole esitetty säädettäväksi minkäänlaisia oikeussuojakeinoja, vaikka paikkatiedustelu olisi voinut kohdistua vaikkapa ilman tuomioistuimen päätöstä jonkin aikaa sellaiseksikin tiedoksi osoittautuneeseen tietoon, joka sisältää esimerkiksi asianajosalaisuuksia. Asian jatkovalmistelussa tulisi kiinnittää huomiota siihen, onko tiedonsaannista paikkatiedustelusta ja oikeussuojakeinoista näiltä osin säädetty riittävästi esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan valossa. Esimerkiksi kategorinen säännös siitä, että tiedustelumenetelmistä ei ole ilmoitusvelvollisuutta, mikäli esitutkintaa ei aloiteta, ei Asianajajaliiton näkemyksen mukaan välttämättä ole perusteltu.

Ns. kiiretilannevaraventtiili – eli se, että suojelupoliisin päällikkö tai tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies saa päättää paikkatiedustelusta kiiretilanteessa, kunnes tuomioistuin asian ratkaisee (25 §:n 2 momentti) – voi poikkeuksellisesti olla tarpeen. Muun kuin tuomioistuimen päätösvallan poikkeusluontoisuutta tulisi kuitenkin vielä perustelutasolla erikseen korostaa. On muistettava, että päätöksenteko on tarkoitus keskittää Helsingin käräjäoikeuteen, joissa on jatkuva päivystys. Käytännössä sellaisia tilanteita ei pitäisi

lainkaan voida ilmetä, jossa paikkatiedustelun käynnistämisellä on niin kiire, ettei hakemusta ehdittäisi toimittaa tuomioistuimeen ja tuomioistuin myös asian ratkaista. Kuten todettu, tällainen tilanne on toki teoriassa mahdollinen, mutta sen pitäisi olla täysin poikkeuksellinen, mitä olisi syytä perusteluissa korostaa.

Demlan mukaan poliisilain 5 a luvun 33 §:aa tulee täsmentää siten, että jäljennös on hävitettävä heti, kun käsillä ei ole enää 29 §:n mukaisia edellytyksiä.

Suomen journalistiliitto. Paikkatiedustelua koskeva säännös (5a:24) sisältää paikkamääritelmän osalta viittauksen pakkokeinolain 8:1.4:iin, jossa määritellään paikkaetsinnän kohteita. 5a:25:ssä puolestaan on kielto hankkia lähdesuojan piiriin kuuluvaa tietoa viittauksena pakkokeinolain 8:1.3:een. Viittausmääräys on rakenteeltaan monimutkainen.

Jäljentämiskieltoa (5a:27) koskevan säännöksen mukaan tiedon pitäisi olla lähdesuojan turvaaman henkilön hallussa, jotta siihen kohdistuisi jäljentämiskielto. Lähdesuojan kannalta hallussapitoehto on kestämätön ratkaisu. Säännöstekstiin tulisi kirjata selkeämmin se, ettei paikkatiedustelua tai jäljentämistä saa tehdä tiloissa, joissa toimittajien voidaan olettaa työskentelevän (mukaan lukien tilapäiset asumukset).

Oikeustoimittajat ry toteaa, että jäljentämiskielto (5 a luku 27 §) on lakiehdotuksessa ulotettu koskemaan lähdesuojan alaista materiaalia samalla tavoin kuin nykyisen lain takavarikkokielto. Jäljentämiskieltoa valvomassa ei kuitenkaan olisi erityistä etsintävaltuutettua kuten takavarikkokieltoa. Jäljentämisestä ei myöskään ilmoitettaisi journalistille, joten hänellä ei olisi mahdollisuutta saattaa asiaa myöskään tuomioistuimen tutkittavaksi. Jäljennöksen hävittämistä koskevaan pykälään (5 a luku 33 §) olisi syytä kirjata menettely tapauksissa, joissa vasta jäljennöksen tekemisen jälkeen käy ilmi, että kyseinen tieto on lähdesuojan (tai jonkin muun oikeudenkäymiskaaressa säädetyn salassapito-oikeuden tai -velvollisuuden) alaista. Oikeustoimittajien näkemyksen mukaan tällainen tieto olisi paitsi hävitettävä, myös asetettava hyödyntämiskieltoon ja jäljentämisestä pitäisi antaa tieto joko lähdesuojaoikeutetulle journalistille itselleen tai erityiselle valtuutetulle. Nyt ehdotetun lain mukaan lähdesuojan varjeleminen jäljentämisen yhteydessä jäisi käytännössä yksin suojelupoliisin oman arvioinnin ja harkinnan varaan. On huomattava, että lähdesuoja käytännössä murtuu jo silloin, jos poliisiviranomainen esimerkiksi paikkatiedustelua (5 a luku 24 §) tehdessään näkee lähdesuojan alaisen tiedon tai viestin, vaikka sitä ei edes jäljennettäisi. Paikkatiedustelua koskevaa pykälää pitäisi täydentää näin saadun tiedon hyödyntämiskiellolla. Muuten viranomaiselle jäisi mahdollisuus paljastaa lähdesuojan alainen tieto vaikkapa suullisesti häntä kuultaessa.

Microsoft Oy:n mukaan jäljentämistä koskevassa osassa todetaan jäljentämisen koskevan fyysisiä esineitä ja dokumentteja, ei esimerkiksi palvelimia. Suurten data-

keskusten turvallisuutta suojellaan erittäin tarkoin. On syytä pohtia, onko tarkoitus, että ehdotettu lainsäädäntö koskisi paikkatiedustelua tai laitteiden, menetelmien ja ohjelmistojen käyttöä tiedusteluun datakeskuksissa. Datakeskuksissa luvatta tapahtuva tiedustelu torjutaan riippumatta siitä, kuka mahdollisesti pyrkii datakeskukseen tunkeutumaan. Mikäli datakeskuksista ajatellaan esimerkiksi kopioitavan tietoja, on erittäin suuri vaara, että muiden asiakkaiden luottamuksellisia liikesalaisuustietoja tai yksityisyydensuojan piiriin kuuluvia tietoja tulee viranomaisten tietoon. Tällainen toiminta, vaikkakin tuomioistuimen huolellisen harkinnan perusteella, olisi äärimmäisen ongelmallista. On myös syytä pohtia lain vaikutuksia datakeskusten sijoittumispäätöksiin, mikäli katsotaan, että nämä tiedustelumenetelmät koskevat myös data-keskuksia. Olisikin harkittava, että tietoyhteiskunnan palveluiden tuotantopaikat (käyttääksemme Tietoyhteiskuntakaaren käsitettä) tulisi jättää paikkatiedustelun sekä laittein, menetelmin ja ohjelmistoin tapahtuvan tiedustelun ulkopuolelle.

5.1.14 Menettely tuomioistuimessa (5a:34)

Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä pykälässä tulisi säätää ehdotetun tiedusteluvaltuutetun osallistumisesta tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyyn esimerkiksi vastaavalla tavalla kuin on säädetty julkisesta asiamiehestä pakkokeinolain 10 luvun 44 §:ssä asuntokuuntelua koskevan vaatimuksen käsittelystä. Tiedusteluvaltuutetulle tulisi ainakin varata tilaisuus olla läsnä käsittelyssä. Koska tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelystä puuttuu kaksiasianosaissuhde, palvelisi tiedusteluvaltuutetun läsnäolo ja puheoikeus asiassa tiedustelun kohteeksi joutuvien oikeusturvaa. Tämä myös osaltaan ohjaisi luvan hakijaa riittäviin perusteluihin sekä lisäisi menettelyn ulkoista uskottavuutta. Tiedusteluvaltuutetulle tulisi myös antaa 6 momentin mukainen kanteluoikeus Helsingin hovioikeuteen.

Oikeuskanslerinvirasto toteaa, että tuomioistuin on varsin haasteellisen tehtävän edessä arvioidessaan tietoliikennetiedusteluluvalle asetettujen edellytysten täyttymistä, kun kerran vaatimuksessa arvioidaan, että tiedustelulla voidaan olettaa saatavan tietoja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta. Tuomioistuin on tässä arviossaan käytännössä yksinomaan suojelupoliisin tuomioistuimelle ilmoittamien tietojen varassa. Tiedustelutoiminnan luonteen ja monessa tapauksessa mahdollisesti varsin täsmentämättömien tosiseikkojen johdosta vaarana on ns. vakiofraasien käyttö sen sijasta, että päätöksen perusteluista aidosti ilmenisi luvan myöntämiseen johtaneet seikat ja oikeudellinen päättely.

Helsingin käräjäoikeus muistuttaa, että käsittelyn kiireellisyydelle asetettavat vaatimukset edellyttävät, että myös oikeusministeriön asetus vangitsemisasioiden ja muiden kiireellisten asioiden käsittelystä käräjäoikeuksissa eräissä tapauksissa päivitetään vastaamaan uusien säännösten soveltamisesta aiheutuvaa päivystystarvetta.

Itä-Suomen hallinto-oikeus pitää kannatettavana sitä, että poliisilain 5 a luvun mukaisia tiedustelumenetelmiä ja tietoliikennetiedustelua koskevat lupa-asiat ratkaistaisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Kyseisessä alioikeudessa työskentelee useita pakkokeinoasioihin erikoistuneita käräjätuomareita, mikä mahdollistaa erikoistumisen myös tiedustelumenetelmiä koskeviin lupa-asioihin.

SDP:n mukaan tiedusteluluvan myöntäminen tulisi käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa. Riittävän oikeusturvan takaamiseksi päätöksentekoa ei tulisi jättää vain yhden henkilön varaan.

Yksi ongelma on, kuinka kauan ja kuinka laajasti saatuja tietoja tallennetaan tai puskuroidaan. Lain tasolla pitää varmistaa, että viranomaiselle ei synny oikeutta luoda ihmisten profiilien perusteella tietopankkeja tai kortistoja, joihin voitaisiin tehdä indeksihakuja.

Vihreä eduskuntaryhmä painottaa, että tuomioistuimen etukäteisvalvonnassa on varmistettava sen toimivuus. Esimerkiksi sen määrittäminen, mikä täyttää vakavan uhkan kansalliselle turvallisuudelle ei voi kuvitella olevan rutiininomaista tai yksiselitteistä. Käytännössä tulee varmistaa tuomioistuimen oikeudellinen ja tekninen osaaminen sekä resurssit. Tehtävän luonne edellyttää lisäksi päivystysmekanismia.

Suomen tuomariliitto suhtautuu tietyllä varauksella tuomioistuimen rooliin ja mahdollisuuteen tehokkaasti valvoa toimenpiteen kohteen oikeusturvan toteutumista. Kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan toiminnan käsite on lainsäädännön tarkkarajaisuuden näkökulmasta ongelmallinen. Tuomariliiton mukaan tuomioistuimen lupavalvonta keskittyy pakostakin lupaedellytysten muodolliseen valvontaan. Tätä on syytä korostaa, jottei tuomioistuinluvasta tehtäisi tiedustelutoiminnan "eko-merkkiä".

Tuomioistuin on lupamenettelyssä kokonaan sen tiedon varassa, jonka hakija antaa. Tuomariliitto korostaa, että tuon tiedon on oltava aidosti riittävää ja oikean sisältöistä. Lisäksi tuomioistuimen on kyselyvelvollisuuttaan käyttämällä voitava varmistua tiedon riittävyydestä. Sen sijaan on huomattava, ettei hakijan väitteiden kontrolloimiseen tuomioistuimelta löydy mahdollisuuksia. Sen ei myöskään pitäisi olla tarpeen, koska hakija toimii virkavastuulla. Herää kuitenkin kysymys, miten tämä virkavastuu toteutuu.

CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy katsoo, että Helsingin käräjäoikeuden tiedusteluun liittyvää päätöksentekomekanismia sekä esittelyperiaatteita tulee entisestään selkeyttää.

Demla. Jos telepakkokeinoja vastaava lupajärjestelmä otetaan käyttöön myös tiedusteluasioissa, on suuri riski, että telepakkokeinojen lupamenettelyssä nyt vallitseva summaarisen käsittelyn kulttuuri siirtyy myös tiedusteluasioihin. Tällöin lupajärjestelmä ei aidosti toimi tiedusteluviranomaisten toimivallan rajoitteena. Tämän vaaran ehkäisemiseksi Demla pitää tärkeänä seuraavia toimia:

1. Koska erityisesti tietoliikennetiedustelua koskevat lupahakemukset saattavat edellyttää erityistä teknistä asiantuntemusta tietoliikennetekniikasta, tuomioistuin voisi tiedustelulupa-asioissa ottaa ratkaisukokoonpanoon mukaan asiantuntijajäsenen, jolla olisi tarvittava asiantuntemus. Näin toimii tällä hetkellä markkinaoikeus ratkaistessaan esimerkiksi tekijänoikeusasioita, jotka edellyttävät tietoverkkoja koskevaa asiantuntemusta.

2. Koska lupaprosessissa on tällä hetkellä edustettuna vain viranomaistaho, tuomioistuin on sen argumentaation ja materiaalin varassa, mitä lupaa hakeva viranomainen sille esittää. Jotta tiedustelun kohteiden yksityiselämän suojaa ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevat perusoikeudet tulisivat asianmukaisesti valvotuiksi, lupaprosessiin tulee tuoda mukaan samantapainen julkisen asiamiehen järjestelmä kuin asuntokuuntelussa (pakkokeinolain 10 luvun 17 §). Yhdysvalloissa tällainen Public Interest Advocate -järjestelmä otettiin käyttöön Snowden-paljastusten jälkeisten tiedustelulakiuudistusten myötä. Lisäksi mahdollistettaisiin lupapäätöksistä valittaminen hovioikeuteen ja edelleen korkeimpaan oikeuteen.

Effi ry katsoo, että tuomioistuinkäsittelyyn tulisi harkita myös "julkisen asiamiehen" käyttöönottoa.

FISC ry kokee huolta tuomioistuimien kyvykkyyksistä arvioida tiedusteluviranomaisten pyyntöjä. Päätöksenteko näyttäisi edellyttävän poikkeuksellisen laajaa kokonaisvaltaista ymmärrystä myös teknologiasta. Tuomioistuimilla olisi tässä yhteydessä varattava laajemmat valtuudet ja mahdollisuudet hyödyntää ja kuulla eri asiantuntijoita päätöksentekonsa tueksi.

5.1.15 Siviilitiedustelun suojaaminen (5a:35)

Oikeusministeriö on pannut merkille, että poliisilain 5 a luvun 35 §:n 2 momentissa ja poliisilain 5 luvun 46 §:n 2 momentissa on eroavaisuus. Näiden säännösten välisenä keskeisenä eroavuutena on se, että 5 luvussa tiedonhankinnan suojaaminen kytketään välttämättömyyteen, kun taas 5 a luvussa viitataan tarpeellisuuteen.

Suojelupoliisi toteaa, että edellä mainittu sääntely on ristiriidassa ehdotetun 43 §:n kanssa tai vähintään niiden välinen suhde jää säännöstekstistä ja sen äärimmäisen

niukoista perusteluista huomattavan epäselväksi. Ehdotettu 35 § siis asettaa velvollisuuden puuttua rikoksiin, kun taas ehdotettu 43 § jättää puuttumisen suhteen harkinnanvaraa tai jopa sulkee rikokseen puuttumisen mahdollisuuden kokonaan pois. Ehdotettu 35 § tosin sisältää epämääräisen ilmaisun "eikä 43 §:stä muuta johdu". Ilmaisun sisältöä tai merkitystä ei lainkaan käsitellä pykälän perusteluissa, jolloin epäselväksi jää, mitä sillä tarkoitetaan. Suojelupoliisi katsoo, että ehdotetun 35 §:n 1 momentti tulisi kokonaan poistaa, jolloin puuttumisoikeutta ja -velvollisuutta koskeva sääntely kokonaisuudessaan tulisi sisällytetyksi 43 §:ään. Kyseinen pykälä on perusteltu huolellisesti.

5.1.16 Tiedustelumenetelmää koskeva ilmaisukielto (5a:37)

Oikeusministeriö pitää puutteena, ettei poliisilain 5 a luvun 37 §:n, samoin kuin useiden muidenkin säännösehdotusten, yksityiskohtaisissa perusteluissa tehdä seikkaperäistä selostusta siitä, miten ehdotettu säännös poikkeaa poliisilain 5 luvun sääntelystä ja mitä säännöksen ilmauksilla ja edellytyksillä tarkoitetaan.

Asianajajaliitto. Lainkohdassa mainitun ilmaisukiellon määräämisen kohteelle ei ole säädetty muutoksenhakuoikeutta päätökseen, jolla ilmaisukielto on määrätty. Sellaista ei tosin ole säädetty nykyisenkään poliisilain 5 luvun 48 §:ssä, mutta muutoksenhakukieltoa ei perustella lainkaan. Ilmaisukielto voi kuitenkin olla voimassa pitkään, ja joissain tilanteissa myös muutoksenhaku annettuun ilmaisukieltoon voisi olla tarpeellinen. Toisaalta jos muutoksenhakukielto tietoisesti säädetään, sille tulee antaa hyväksyttävät perustelut. Tällä hetkellä asiaa ei mainita perusteluissa lainkaan.

Mikäli muutoksenhakuun on tarkoitus soveltaa yleistä hallintolain ja hallintolainkäyttölain muutoksenhakuoikeutta, olisi se selkeyden vuoksi hyvä mainita ainakin perusteluissa, samoin kuin säätää muutoksenhaun vaikutuksista päätöksen täytäntöönpanokelpoisuuteen.

Ahvenanmaan hallinto-oikeus huomauttaa, että esityksessä ei säädetä muutoksenhakuoikeudesta PolL 5a:37:n nojalla annettuun ilmaisukieltoon. Sellaista säännöstä ei tosin ole myöskään vastaavassa 5 luvun 38 §:ssä. Ottaen huomioon kyseisen kiellon velvoittava luonne, tulisi siitä voida valittaa hallintolainkäyttölain yleisten säännösten mukaisesti. Siksi olisi perusteltua säätää erikseen ilmaisukiellon täytäntöönpanosta. Jos ilmaisukieltoa tarkoittava päätös ei ole tarkoitettu valituskelpoiseksi, tulisi mietinnössä selvittää muutoksenhakukiellon perustuslainmukaisuus.

Effi ry:n mukaan pykälään tulisi lisätä 4 momentti, jonka mukaan jokainen saa ilmaisukiellon estämättä ilmaista tiedusteluvaltuutetulle tai muulle toimivaltaiselle viran-

omaiselle epäilyksensä siitä, että tiedustelulainsäädäntöä on rikottu, taikka muusta tiedusteluviranomaisen väärinkäytöksestä (whistleblower-suoja). On perusteltua merkitä samaan pykälään sekä ilmaisukiellon kohteen velvollisuudet että oikeudet.

Google katsoo, että säännöksen tarkoituksena on ymmärrettävästi suojata tiedustelua ja siihen käytettäviä menetelmiä. Lain tulisi kuitenkin sisältää nimenomainen lupa palveluntarjoajille julkaista tieto vähintäänkin tehtyjen avustuspyyntöjen lukumääristä läpinäkyvyyden toteuttamiseksi sekä velvoittaa hallitus julkaisemaan kausittain raportteja avustuspyynnöistä. Salassapitovelvollisuuden tulee myös päättyä kohtuullisen ajan kuluttua.

5.1.17 Tiedustelumenetelmän käytöstä päättäminen eräissä tapauksissa (5a:38)

Puolustusministeriö. Muualla kuin Suomessa toteutettavasta siviilitiedustelusta esitetään säädettäväksi poliisilain 5 a luvun 38 §:ssä. Pykäläluonnoksessa sallitaan tiedustelumenetelmien käyttäminen Suomen rajan sisällä tapahtuvasta tiedustelumenetelmien käytöstä poikkeavalla tavalla, kuten kotirauhan suojaamassa tilassa. Tätä pidetään perusteltuna etenkin kohdemaissa, joissa yhteiskunnan infrastruktuuri ei ole kovin kehittynyttä ja rajanveto kotirauhan suojaaman tilan ja muun tilan välillä voi olla erittäin haasteellista. Puheena olevan pykälän voidaan katsoa olevan varsin merkittävän sen tarkoittamien soveltamisalarajoitusten osalta. Puolustusministeriö esittää harkittavaksi, että pykälän otsikko vaihdettaisiin vastaamaan sotilastiedustelulainsäädäntöä koskevassa mietinnössä esitetyn vastaavan pykälän otsikkoa, mikä selkeyttäisi osaltaan pykälän merkitystä ja kertoisi paremmin pykälän sisällöstä. Lisäksi puolustusministeriö esittää harkittavaksi pitäisikö pykälän paikkaa poliisilain 5 a luvussa vaihtaa, sillä näinkin merkittävän pykälän voidaan katsoa jäävän nyt hieman huomaamattomaksi.

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, että arviointi ja perustelut ulkomailla toteutettavasta siviilitiedustelusta jäävät mietinnössä varsin vähäisiksi. Perusteluja olisi kaivannut ehdotetun pykälän 3 momentille, joka valtuuttaa ohittamaan eräitä varsin perustavaa laatua olevia perusoikeuksien/ihmisoikeuksien huomioon ottamiseen velvoittavia säännöksiä silloin kun menetelmiä käytetään Suomessa. Tällaisia ovat muun muassa kotirauhan suoja ja yksityiselämän suojaan liittyvät kiellot tai menetelmän käytöstä ilmoittamista koskevat säännökset. Kun muun muassa 43 §:ssä säädettyä tiedon luovuttamista rikostorjuntaan ei sovelleta, herää kysymys, saako tietoa missään tapauksessa luovuttaa vai pitääkö kaikki rikostorjuntaa mahdollisesti kiinnostava tieto luovuttaa vai onko suojelupoliisin päälliköllä harkintavalta tiedon luovuttamisessa?

Rajavartiolaitos. Lakiehdotuksen 38 §:n mukaan 43 §:ää ei sovelleta silloin, kun siviilitiedustelua toteutetaan muualla kuin Suomessa. On kuitenkin mahdollista, että tässä toiminnassa voidaan saada tietoa erittäin vakavasta rajat ylittävästä rikoksesta, josta tieto olisi saatettava esitutkintaviranomaiselle. Säännöstä ei kuitenkaan perustella yksityiskohtaisissa perusteluissa millään tavalla. Rajavartiolaitoksen näkemyksen mukaan asia tulee arvioida uudelleen ja vähintäänkin estettävissä olevasta vakavasta rikoksesta olisi tietoa luovutettava esitutkintaviranomaiselle.

Demlan mukaan ehdotusta ei voi pitää perustuslain eikä ihmisoikeussopimusten mukaisena. Viitatuilla kielloilla ja velvollisuuksilla on perusta muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä. Perustuslain 2 §:n 3 momentista yhdessä 22 §:n kanssa seuraa, että suomalainen virkamies ei voi ulkomaillakaan ollessaan toimia tavalla, joka loukkaa perus- ja ihmisoikeuksia.

5.1.18 Kuuntelu- ja katselukiellot (5a:40)

Oikeusministeriö. Pykälän 3 momentin voidaan pitää muotoilultaan epäselvänä. Säännöksellä tarkoitetaan ilmeisesti sitä, että henkilö osallistuu poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan. Säännöstä voitaisiin selkeyttää esimerkiksi käyttämällä seuraavaa muotoilua: ”joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan”.

SDP pitää ensisijaisen tärkeänä, että toimittajien, lääkärien ja pappien salassapitovelvollisuutta ja lähdesuojaa ei heikennettäisi. Kuitenkin pykälään sisältyy poikkeus, että kansallista turvallisuutta uhkaavan henkilön tietoa on mahdollista urkkia myös näihin liittyen. Toisin sanoen pykälästä voidaan poiketa. Käytännössä voi olla haastavaa erottaa, mitkä viestit kuuluvat tämän pykälän piiriin, ennen kuin viestiin on jo kajottu. Pykälään onkin leivottu tuo toimenpiteiden keskeyttämiseen liittyvä kohta. Tämä itsessään tarkoittaa, että vahinkoja voi sattua, eli on mahdollista, että kyseisten toimijoiden salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa päätyy tiedustelun piiriin. SDP pitää ensisijaisen tärkeänä, että kyseisten toimijoiden salassapitovelvollisuutta ja lähdesuojaa ei heikennettäisi.

Suojelupoliisi toteaa, että momentin sanamuodon tulisi kuulua: "…josta viestinnän osapuoli ei saa todistaa tai josta hänellä on oikeus olla todistamatta…".

Suomen journalistiliitto. Esityksen 5a:40 tele- ym. kuuntelu ja katselukieltoa koskeva säännösteksti on muotoiltu toisin kuin esityksen muut OK 17:20:ään liittyvät kohdat. Esitykseen on kirjattu vain ”osapuoli ei saisi todistaa”. Muissa viittauskohdissa on käytetty sanamuotoa ”oikeus tai velvollisuus” olla todistamatta. Lähdesuoja on sana-

muotonsa mukaisesti oikeus olla todistamatta. Esitetty teksti vaikuttaa siis puutteelliselta. Säännöstekstin tulee tällaisen asian osalta olla ehdottoman täsmällinen.

Medialiitto. Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevassa ehdotuksessa lähdesuoja on huomioitu yhtäältä lähdesuojan alaista materiaalia koskevien jäljentämis-, kuuntelu-, katselu- ja tiedustelukielloin (poliisilain 27 ja 40 § sekä siviilitiedustelulain 12 §) ja toisaalta tietojen hävittämisvelvollisuuden (poliisilain 33 § ja siviilitiedustelulain 15 §) kautta. Ratkaisua voidaan pitää varsin onnistuneena, sillä tiedustelua ei käytännössä voida toteuttaa siten, etteikö lähdesuojan alaista materiaalia voisi päätyä viranomaisten haltuun silloinkin, kun tiedustelutoimintaa ei siihen erityisesti kohdenneta. Medialiitto kiinnittää myös samaan asiaan huomiota kuin suojelupoliisi.

5.1.19 Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen (5a:41)

Oikeusministeriön havainnon mukaan yksityiskohtaisissa perusteluissa ei täsmennetä, mitä tallenteita ja asiakirjoja tässä säännöksessä tarkoitetaan ja mitä tarkastaminen pitäisi sisällään. Huomionarvoista on myös se, voidaanko käsitettä ”tiedustelumenetelmän käytössä kertynyt tallenne ja asiakirja” pitää asianmukaisena kuvaamaan säännöksessä tarkoitettuja aineistoja. Käsitettä käytetään myös ehdotetussa 42 §:ssä, jossa tarkoitetun ”tutkimisen” suhde 41 §:ään jää avoimeksi. Perusteluissa ei tehdä selkoa myöskään siitä, miksi ehdotetussa 41 §:ssä tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisen voisi tehdä myös suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräämä virkamies. Tutkimisoikeus olisi 42 §:ssä puolestaan säädetty vain tuomioistuimelle ja suojelupoliisin päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle. Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että 41 §:llä lienee yhtymäkohtia myös 47 §:ssä säädettyyn pöytäkirjanpitovelvoitteeseen, mutta näidenkin säännösten keskinäissuhde jää perustelujen valossa epäselväksi.

Oikeustoimittajat ry toteaa, että pelkkä olemassa oleva mahdollisuus luottamuksen viestin päätymisestä viranomaisen tietoon on jo sellaisenaan omiaan heikentämään lähdesuojaa nostamalla lähteiden kynnystä jakaa tietojaan journalistien kanssa. Oikeustoimittajat ry:n mielestä tiedusteluviranomaisille tulisi säätää ilmoitusvelvollisuus kaikesta lähdesuojaoikeuden alaiseksi epäiltävissä olevan tiedon hankkimisesta tai käsittelystä uusien tiedustelumenetelmien avulla, jotta epäselvissä tapauksissa tiedusteluvaltuutettu tai tuomioistuin voi ratkaista lähdesuojan murtamisen oikeutuksen.

5.1.20 Tietojen luovuttaminen rikostorjuntaan (5a:43)

Oikeusministeriö. Tiedon luovuttamista rikostutkintaan koskeva poliisilain 5 a luvun 43 §:n 4 momentti on sisällöltään suppeampi kuin sotilastiedustelulakiehdotuksen 78 §. Viimeksi mainitun mukaan sotilastiedusteluviranomaiselle on ilmoitettava myös

esitutkintatoimenpiteen käyttämiseen ryhtymisestä tai rikoksen estämiseen tähtäävän toimenpiteen käynnistämisestä. Mietinnöstä ei ilmene, onko tältä osin epäyhtenäinen sääntely, jonka mukaan mainituista seikoista ei tarvitsisi ilmoittaa suojelupoliisille, tietoinen ratkaisu. Mahdollista on joka tapauksessa, että esitutkintatoimenpiteet ja rikoksen estämistoimenpiteet voivat haitata myös suojelupoliisin suorittamaa tiedustelutoimintaa. Tämä voisi puoltaa laajempaa ilmoitusvelvollisuutta.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että pykälän 3 momentin mukaan tiedustelumenetelmän käytöllä saatua tietoa saa aina luovuttaa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Tiedon luovuttamiseen ei siis olisi velvollisuutta. Varsin hankaliin punnintatilanteisiin rikosvastuun toteuttamisen kannalta joudutaan, kun punninnassa on mahdollinen syyttömän tuomitseminen rangaistukseen ja kenties pitkäänkin jatkuneen salassapitoa edellyttävän tiedusteluhankkeen paljastuminen. Voidaanko ylipäätään pitää hyväksyttävänä, että suomalaisella viranomaisella olisi tietoa, joka selvittäisi jonkun rikoksesta vastaamaan joutuneen henkilön syyttömyyden, mutta tietoa ei paljastettaisi tiedustelutarpeen johdosta ja tämän seurauksena syytön tulisi tuomituksi.

Oikeuskanslerinviraston huomio kiinnittyy siihen, että kyseisessä lainkohdassa suojelupoliisille asetettu ”kynnys” ilmoittaa momentissa mainitusta asiasta esitutkintaviranomaiselle olisi sama kuin esitutkintalaissa säädetty esitutkinnan toimittamista koskeva näyttökynnys ”on syytä epäillä, että rikos on tehty”. Esitutkintakynnyksen ylittymisen ja sen myötä esitutkinnan aloittamisen arvioiminen kuuluu esitutkintaviranomaiselle. Mietinnössä ehdotetaan nimenomaisesti, että suojelupoliisi ei enää jatkossa olisi esitutkintaviranomainen. Tämän vuoksi ja jotta 43 §:n 1 momentissa säädetyllä ei kavennettaisi esitutkintaviranomaiselle kuuluvaa harkintavaltaa esitutkintakynnyksen ylittymisen arvioinnissa, olisi nähdäkseni syytä vielä pohtia, voiko suojelupoliisille asetettava ilmoittamiskynnys olla sama kuin esitutkinnan toimittamista koskeva näyttökynnys.

Mainitun 43 §:n 2 momentin mukaan Suojelupoliisi puolestaan ”saa ilmoittaa epäillystä rikoksesta ja luovuttaa sitä koskevat tiedustelumenetelmän käytöllä saadut tarpeelliset tiedot esitutkintaviranomaiselle, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta”. Momentissa käytetään siis määritelmää ”epäillystä rikoksesta” siltä osin kuin kyse on suojelupoliisin oikeudesta ilmoittaa asiasta esitutkintaviranomaiselle. Mainittu määritelmä jättää nähdäkseni jossain määrin avoimeksi sen, viitataanko tässä pykälän 1 momentissa säädettyyn näyttökynnykseen ”syytä epäillä”, vai johonkin muuhun mahdolliseen näyttökynnykseen. Mietinnön perusteluosiossa asiaa ei ole enemmälti avattu.

Ehdotetussa laissa ja sen perusteluissa ei kerrotun ohella myöskään oteta enemmälti kantaa siihen, koskeeko edellä mainituissa momenteissa suojelupoliisille säädetty tietojen ilmoitus[jaluovutus]velvollisuus ja -oikeus yksinomaan suojelupoliisin tiedustelu-

lumenetelmän käytön aikana oma-aloitteisesti havaitsemia seikkoja vai myös esimerkiksi esitutkintaviranomaisen suojelupoliisilta pyytämiä tietoja. Tarkemmin ei siis ilmene, mihin toimenpiteisiin suojelupoliisin olisi ryhdyttävä esitutkintaviranomaisen tekemän tietopyynnön johdosta ja mikä merkitys tiedon harkinnanvaraisessa ilmoittamisessa ja luovuttamisessa ylipäätään on sillä, että esitutkintaviranomainen niitä pyytää.

Huomio kiinnittyy lisäksi siihen, että ehdotetun 43 §:n 1 ja 3 momentissa käytetään määritelmää rikoslain 15 luvun 10 §:ssä ”tarkoitettu rikos” (”tarkoitettua rikosta” / ”tarkoitettu vielä estettävissä oleva rikos”). Mietinnön perusteluosiossa (s. 216) selvennetään, että kyse on näiltä osin ns. ylitörkeistä rikoksista eli rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Kyse on siis niistä nimenomaisista rikoksista, jotka rikoslain 15 luvun 10 §:n säännöstekstissä luetellaan. Sanamuotonsa mukaan ”rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettu rikos” on nähdäkseni kuitenkin pykälän otsikon mukainen ”törkeä rikoksen ilmoittamatta jättäminen” (jonka rangaistusasteikko on vain sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta). Perusteltua nähdäkseni olisi täsmentää lain sanamuotoa niin, että kyse on nimenomaan rikoslain 15 luvun 10 §:n tunnusmerkistössä luetelluista rikoksista.

Myös 43 §:n 4 momentin sanamuotoa voisi olla perusteltua tarkistaa siltä osin kuin siinä säädetään velvollisuus esitutkintaviranomaiselle ”riittävän ajoissa ennen esitutkinnan käynnistämistä” ilmoittaa suojelupoliisille, jos esitutkinta käynnistetään. Esitutkinnan toimittamisesta ja sen aloittamisesta/käynnistämisestä päättäminen sekä tutkintatoimenpiteisiin tosiasiallisesti ryhtyminen voi tapauskohtaisesti olla hyvinkin samanaikaista, ja päättämisen ja toimenpiteisiin ryhtymisen tulisi olla mahdollista välittömästi ilmoituksen tai tiedon saannin jälkeen, joten määritelmä ”riittävän ajoissa ennen esitutkinnan käynnistymistä” ei tässä mielessä vaikuta täysin toimivalta.

SDP suhtautuu varauksella siihen, että yksityisviestien avaaminen tulisi mahdolliseksi ilman, että henkilöä epäillään rikoksesta tai rikoksen valmistelusta. SDP toteaa, että jatkotyöstämisessä on tarkemmin selvitettävä, voiko tiedustelun tuloksena saatua tietoa käyttää muiden rikosten selvittämiseksi (43 § 2 momentti).

Vihreä eduskuntaryhmä toteaa, että tiedon luovuttamista koskevat pykälät ovat melko laveat ja niitä olisi vielä syytä kokonaisvaltaisesti tarkastella. Myös tiedustelun kohteen oikeusturvaan olisi tarpeen kiinnittää huomiota luovutustilanteissa.

Poliisihallituksen mukaan ehdotettua luovutusvelvollisuuden kokonaisrakennetta, sen poikkeusperustetta (lykkäysmekanismi) ja siihen liittyvää päätösmenettelyä ei pidetä käytännön toiminnan näkökulmasta kaikilta osin tarkoituksenmukaisena.

Suojelupoliisin esitutkintatoimivaltuuksien poisto on lähtökohtaisesti edellytyksenä palomuuripykälän säätämiselle. Samalla Poliisihallitus näkee ongelmallisena, ettei sotilastiedustelumietinnössä ehdoteta vastaavaa ja, että sotilastiedusteluviranomainen pysyisi jatkossa myös esitutkintaviranomaisena.

Ehdotetun palomuuripykälän 3 momenttiin kirjattu kategorinen velvollisuus ilmoittaa viipymättä tietoon tulleet vielä estettävissä olevat ylitörkeät rikokset on poliisin kannalta tarkoituksenmukainen.

Poliisihallitus ei kannata Suojelupoliisin ehdotettua oikeutta lykätä ilmoittamista 1 momentin mukaisissa jo tapahtuneissa rikoksissa, koska ensinnäkin ilmoituksen lykkäysoikeuden lukumäärää (max 1 v. kerrallaan) ei ole rajattu. Eli ilmoitusta olisi edellytysten täyttyessä mahdollista siirtää periaatteessa rajattomasti suojelupoliisin omalla tiedustelumenetelmien ja rikostorjuntafunktion välisellä intressipunninnalla. Rikostorjuntatarpeiden arviointi on tutkinnan suorittavan substanssiviranomaisen ulkopuolella ja ikään kuin intressijäävinä yksin omassa asiassaan objektiivisesti vaikeaa, ellei mahdotonta. Lisäksi todetaan, että esimerkiksi jo tapahtuneessa henkirikoksessa jokainen tunti on ratkaiseva asian selvittämismahdollisuuksien takaamiseksi ja muun näytön hankkimiseksi – ilmoittamista ei voida tällaisissa tapauksissa lykätä.

Toiseksi suojelupoliisi ei nykyisin juuri harjoita esitutkintaa ja mikäli sillä olisi jatkossa ainoastaan tiedusteluviranomaisille kuuluvia tehtäviä, korostuu se, että esitutkintakynnys (syytä epäillä) arvioidaan kaikissa tilanteissa esitutkintaa suorittavan substanssiviranomaisen toimesta. Syytä epäillä -kynnys ylittyy jo hyvin alhaisella tasolla. Kun siviilitiedustelun perusteuhkiin kuuluvat mm. terrorismi, joukkotuhoaseet, suuren ihmismäärän henkeä tai terveyttä taikka yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja uhkaava toiminta ja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus, on vähintään varsin todennäköistä, että näiden tiedustelun yhteydessä paljastuu poikkeuksetta esitutkintakynnyksen ylittäviä rikosepäilyjä, joiden tutkinnan poliisi suorittaisi.

Kolmanneksi herkkä tiedonanto turvaisi myös suojelupoliisin oikeusturvaa, eikä jälkikäteen tarvitsisi monastikaan arvioida sitä, olisiko syytä epäillä kynnys ylittynyt jo ennen tiedon saattamista poliisille ja toisaalta sitä, mikä on viivästyksen suhde virkavelvollisuuksien hoitamiseen.

Neljänneksi ylitörkeiden rikosten rikosvastuun toteutumisen näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että poliisilla on kaikissa tapauksissa välittömästi ja vähintään tieto siitä, että ylitörkeä rikos on tapahtumassa tai tapahtunut. Tätä korostaa erityisesti se, että kertynyt todistusaineisto on turvattava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja varmistettava sekä arvioitava ko. todistusaineiston riittävyys ja käytettävyys poliisin sekä myöhemmin rikosprosessin tarpeisiin.

Viidenneksi kaikkein keskeisintä on, että tiedon luovutus ja poliisin saanto rajatulle kohteelle (esimerkiksi vain KRP:n päällikölle) ei objektiivisesti voi mitenkään vaarantaa tiedustelumenetelmien käyttöä, eikä sitä kautta kansallista turvallisuutta tai hengen tai terveyden suojaa. Poliisin salassapitovelvoite on ehdoton. Lisäksi huomautetaan, että esitutkintaviranomaisella on ETL 3:12 §:n perusteella oikeus siirtää tutkinnan aloittamista.

Poliisihallitus esittää säädettäväksi, että suojelupoliisin hallussa oleva jo tapahtuneeseen ylitörkeään rikokseen liittyvä tieto tulee kaikissa tapauksissa luovuttaa keskusrikospoliisin päällikölle välittömästi ja vähintään esitutkinnan turvaamis-/ tiedustelukäyttöön. Keskusrikospoliisi toimisi samalla ns. suppilona ja olisi tarvittaessa velvollinen jakamaan tiedon edelleen muulle toimivaltaiselle lainvalvontaviranomaiselle siten ja siinä aikataulussa kuin lainsäännön reunaehdot (olosuhteet huomioiden) edellyttävät. Jos esitutkinta perustellusti vaarantuisi keskusrikospoliisin saannosta, olisi suojelupoliisin keskusrikospoliisin sijaan luovutettava tieto poliisiylijohtajalle.

Edelleen olisi säädettävä, että tiedot on luovutettava esitutkinnan turvaamis-/ tiedustelukäytön ohella myös todistelukäyttöön toimivaltaisen esitutkintaviranomaisen ja suojelupoliisin sopimassa aikataulussa (tutkinnan ja tiedustelun turvaamisnäkökulma huomioiden). Luovutus voitaisiin tehdä kaikissa tapauksissa kuitenkin siten, että ilmoitukseen voidaan sisällyttää käyttörajoituksia ja/tai tietoja koskeva paljastamiskielto joko kokonaan tai osittain. Rajoituksia ei kuitenkaan saisi asettaa enempää kuin on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden tai hengen taikka terveyden suojaamiseksi.

5 a:43.1 §:ssä on 5 a:43.3 §:ään nähden erilainen ilmoitusvelvollisuuden aikajänne. 1 momentissa se on ilman aiheetonta viivästystä ja 3 momentissa viipymättä. Nämä tulisi säätää viranomaistoiminnan ennustettavuuden ja yhteismitallisuuden takia yhdenmukaisiksi. On perusteltua, että ilmoitus tehdään kaikissa tapauksissa saman aikajänteen mukaan, eli kategorisesti viipymättä. 5 a:43.1 momenttia tulisi tältä osin muuttaa.

Poliisihallitus kiinnittää huomiota siihen, ettei momentissa mainittu luovutuksen kiinnitys puhtaasti kolmen vuoden rangaistusminimiin ole riittävä. Näin siksi, että silloin soveltamisalan ulkopuolelle jäisi erityisesti sellaisia rikoslain 38 luvussa (tieto- ja viestintärikokset) mainittuja rikoksia, joilla saattaa olla ehdotetussa 5 a luvun 3 §:ssä tarkoitettu vaikutus (uhka kansalliselle turvallisuudelle) tai ne voisivat mahdollistaa muun sellaisen rikoksen tekemisen, jolla olisi sanottu vaikutus. Tällaisia rikoksia ovat erityisesti tietomurto (RL 38:8), tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a), datavahingonteko (RL 35:3a) ja vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a).

Keskeisimmän osan palomuuripykälän haasteellisuudesta muodostaa suojelupoliisille ehdotuksessa yhä jäävä poliisistatus. On nimittäin siten, että poliisimiehillä on poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 c §:n 3 mom. perusteella velvollisuus ilman eri määräystä ryhtyä kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka jos se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

Ylitörkeiden rikosten alapuolella, vakavissa rikoksissa on velvollisuus ryhtyä toimiin mm. tutkinnan aloittamiseksi. Poliisimiehen toimimisvelvollisuutta ei voitane täyttää, mikäli palomuuripykälä jäisi nykyiseen muotoonsa. Tämä aiheuttaisi myös potentiaalisesti vakavia tulkintaongelmia virkamiesoikeudellisissa arvioinneissa virkavastuiden täyttämistä punnittaessa. Poliisimiehen puuttumisvelvollisuuden sisältö aiheuttanee sen, että palomuuripykälää tulee tarkistaa tai vaihtoehtoisesti harkita rajattavan suojelupoliisi poliisin ulkopuolelle.

Suojelupoliisi suorittaa tiedonhankintaa myös muilla keinoin, kuten avoimista lähteistä hankkimalla. Onkin selvää, että näitä muita tiedonhankintakeinoja käyttäessään suojelupoliisi olisi edelleen velvollinen luovuttamaan tiedot mm. tietoonsa saamista rikoksista siten, kuin poliisin ja suojelupoliisin välisen operatiivisen yhteistoimintasopimuksen kirjauksissa (POL-2016-5986, per 1.7.2016) on sovittu ja kuten poliisin hallintolain säännösten takia kuuluu poliisimiehen velvollisuuksiin. Kun tätä suhteuttaa palomuuriin, herää kysymys, meneekö näin monipolvinen ja eri menetelmiä käytettäessä tehtävä ilmoittaminen sekavaksi ja liian tulkinnalliseksi? Lisäksi miten menetellään, jos samassa asiassa tiedustelua tehdään usean eri menetelmän perusteella, joissa ilmoittamiskynnykset poikkeavat toisistaan? Mikä on etusijajärjestys ja miten kokonaisuus huomioidaan käytännön toiminnassa?

Keskusrikospoliisi esittää, että jatkovalmistelussa harkittaisiin ilmoittamisen tekemistä suoraan keskusrikospoliisille (päällikölle) ja poistettaisiin viittaus esitutkintaviranomaiseen. Tällöin suojelupoliisin ja keskusrikospoliisin päällikön välisillä keskusteluilla voitaisiin varmistaa, että samaan asiakokonaisuuteen ei ole käynnissä samanaikaisesti suojelupoliisintiedusteluoperaatiota ja keskusrikospoliisin tai muun esitutkintaviranomaisen esiselvitystä tai esitutkintaa. Tällä estettäisiin päällekkäisten operaatioiden tilanteet ja voitaisiin estää ja vähentää toiminnallisia riskejä, kuten mm. tiedustelumenetelmien paljastuminen. Mikäli ilmoittamisen osalta päädytään edellä esitettyyn toimintamalliin, ei ehdotetun pykälän 1 momentin toista virkettä suojelupoliisin päällikön lykkäämisoikeudesta tarvittaisi lainkaan.

Pykäläehdotusta tulee tarkastella myös poliisin hallinnosta annetun lain 15 c §:n sääntelyä vasten, jossa poliisimiehelle asetetaan kiiretapauksissa toimintavelvollisuus ryh-

työ kiireellisiin toimiin koko maassa myös toiminta-alueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka jos se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä on epätarkoituksenmukaista, että tilanteissa – kyseessä on ulkomailla tehdyksi epäilty rikos, ja sen tutkiminen edellyttää valtakunnansyyttäjän syytemääräystä ja pääsääntöisesti myös silloin, kun poliisimiehen epäillään tehneen rikoksen –, joissa esitutkinnan aloittamisesta päättää syyttäjä, rikosepäilyt ilmoitettaisiin ensin esitutkintaviranomaiselle, joka sitten siirtäisi asiat syyttäjän harkintaan. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää tämän vuoksi, että ilmaisu "esitutkintaviranomainen" korvattaisiin esimerkiksi ilmaisulla "esitutkinnan toimittamisesta päättävä viranomainen", jolloin ilmoitus voitaisiin tehdä suoraan syyttäjälle.

Valtakunnansyyttäjänviraston toteaa lisäksi, että tiedustelutoiminnassa havaitut poliisimiehiä koskevat rikosepäilyt olisi aina ilmoitettava syyttäjälle riippumatta siitä, mikä mahdollisen rikoksen rangaistusasteikko tai nimike on. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että PolL 5a:43:ää tarkistettaisiin tämän mukaisesti.

Viestintävirasto huomauttaa, että mahdollisuus hyödyntää siviilitiedustelun keinoin saatua tietoa parantaisi Viestintäviraston muodostamaa tilannekuvaa ja auttaisi osaltaan niin huoltovarmuuskriittisiä kuin muitakin elinkeinoelämän toimijoita huolehtimaan riittävästä tietoturvan tasosta. Näin ollen Viestintävirasto pitää hyvänä, että asia on huomioitu siviilitiedustelua koskevassa ehdotuksessa.

Rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien toteuttamiseksi ja sitä edellyttävän riittävän tilannekuvan ylläpitämiseksi esitetään, että esitetyssä poliisilain muutoksessa säädettäisiin tarvittavan tiedustelutiedon luovuttamisesta Rajavartiolaitokselle myös siviilitiedustelun uhkien ennalta tunnistamiseksi, eikä pelkästään rikostorjuntaa varten.

Poliisilain 5 a luvun 43 §:ään tehtäväksi sellainen muutos, jonka perusteella suojelupoliisin olisi myös ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava Rajavartiolaitokselle tiedoista, joiden perusteella on aihetta epäillä rikoslain 17 luvun 8 a §:n mukaista törkeää laittoman maahantulon järjestämistä. Tätä rikosta ei mainita rikoslain 15 luvun 10 §:ssä vaikka teon maksimirangaistus on kuusi vuotta vankeutta.

Tullin mukaan 2 momentin ilmoittamisoikeutta koskeva kynnys tulisi laskea rikoksiin, joista ankarimmaksi rangaistukseksi on säädetty vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tämä ottaisi huomioon tullirikokset.

Asianajajaliitto. Pykälän ehdotettuun 3 momenttiin sisältyy käytännössä vapaa harkintavalta viranomaiselle sen suhteen, luovuttaako se tietoa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Asianajajaliiton mukaan lähtökohtana tulisi olla tiedon luovuttaminen ainakin syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Lisäksi luovuttamisen osalta tehty harkinta tulisi olla jälkikäteen kontrolloitavissa. Nyt harkintavalta on käytännössä siis täysin vapaata.

Pykälään sisältyy kuitenkin vaara siitä, että tiedustelutietoa voidaan luovuttaa esitutkintaviranomaisille varsin lievienkin rikosten esitutkinnan käynnistämiseksi tai tutkinnan suuntaamiseksi. Rangaistusuhkaltaan enintään kahden vuoden vankeuden mahdollistavat rikokset eivät tunnu sellaisilta, joiden ennaltaehkäisemiseksi olisi tarpeen säätää mahdolliseksi selvästi ns. ylimääräisen tiedon luovuttaminen ja siten todennäköisesti myös hyödyntäminen. Toisaalta jo toteutuneiden rikosten osalta vähimmäisrangaistusmaksimi on kolme vuotta, mikä mahdollistaa vaikkapa paikkatiedustelussa saadun selvästi ylimääräisen tiedon käyttämisen esimerkiksi rekisterimerkintärikoksen tutkinnassa. Ehdotetussa 5 a luvussa ei ole mitään säännöstä ylimääräisen tiedon käytöstä, eikä tietoa voi johtaa myöskään voimassa olevan poliisilain 5 luvun 54 §:stä. Ylimääräisen tiedon käytöstä säätämisen tarpeellisuutta myös siviilitiedustelutiedon osalta tulisi Asianajajaliiton mukaan ehdottomasti vielä jatkovalmistelussa tarkemmin harkita.

Effi ry vaatii esitystä muutettavaksi siten, että rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja rikoksia koskevan ilmoitusvelvollisuuden lisäksi tietoja saisi luovuttaa esitutkintaan ainoastaan samassa pykälässä tarkoitettujen rikosten rangaistavaksi säädetystä valmistelusta. Muita rikoksia koskevia tietoja ei pidä saada luovuttaa esitutkintaviranomaisille.

Demla toteaa, että tällaisen ylimääräisen tiedon käyttäminen on suhteutettava ehdotetun sääntelyn taustalla olevaan tavoitteeseen eli kansallista turvallisuuden suojaamiseen. Kuten edellä on todettu, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan yksityiselämän suojan rajoitus on rajattava ehdottoman välttämättömään. Rajaksi ehdotettu kahden vuoden rangaistusuhka tuo käyttöoikeuden piiriin hyvin merkittävän määrän rikoksia, esimerkiksi törkeän kunnianloukkauksen, törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen, erilaisia talousrikoksia ja tekijänoikeusrikoksen. Ei vaikuta ehdottoman välttämättömältä, että muun muassa tietoliikennetiedustelulla saatua tietoa käytettäisiin esimerkiksi edellä mainittujen sananvapauden käyttöön perustuvien tekojen ennakolliseen estämiseen.

5.1.21 Kiiretilanteessa saadun tiedon hävittäminen (5a:45)

Suojelupoliisi toteaa, että lakiehdotuksen mukaan myös televalvonnan (6 §) ja paikkatiedustelun (25 §) väliaikaisesta käytöstä voitaisiin päättää kiireellisessä järjestyksessä. Kyseisiin tiedustelumenetelmiin ei kuitenkaan viitata nyt kyseessä olevassa pykälässä, mistä seuraa, ettei niiden käyttöä olisi lopetettava eikä niillä saatua aineistoa ja niillä saatuja tietoja koskevia muistiinpanoja olisi hävitettävä siinäkään tapauksessa, että tuomioistuin kumoaa kiirepäätöksen.

Pykäläehdotuksessa mainitut neljä säännösviittausta kohdistuvat 7 §:n 1 momenttiin, 10 §:n 1 momenttiin, 12 §:n 1 momenttiin ja 13 §:n 1 momenttiin. Viittaus 10 §:n 1 momenttiin kohdistuu vapautensa menettäneen tekniseen kuunteluun, jota muista säännösviittausten kohteena olevista tiedustelumenetelmistä poiketen ei kuitenkaan nimeltä mainita pykälässä.

Pykäläehdotuksen jälkimmäisen virkkeen mukaan tuomioistuimen kumoamalla kiirepäätöksellä saatuja tietoja saataisiin käyttää samoin edellytyksin kuin tietoa saadaan käyttää 43 §:n 1 momentin mukaan. Viittaussäännöksestä seuraa, että kumotulla kiirepäätöksellä saatuja tietoja ei saisi luovuttaa ylitörkeän rikoksen estämistä varten eikä esimerkiksi syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi. Ilmeistä on, että pykälässä tulisi 43 §:n 1 momentin ohella viitata myös kyseisen pykälän 3 momenttiin tai mahdollisesti 44 §:n 2 momenttiin.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan kiirepäätöksen jälkeen tuomioistuimen antama kielteinen päätös pitäisi ilmoittaa tiedustelun valvontaviranomaiselle kiirepäätösmenettelyn lainmukaisuuden tutkimiseksi. Tällöin olisi tärkeää, että tietoja ei tuomioistuimen päätöksen jälkeen hävitettäisi. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että kiiretilanteessa saatua tietoa ei näissä tapauksissa hävitettäisi.

5.1.22 Tiedustelumenetelmän käytöstä ilmoittaminen (5a:46)

Oikeusministeriö. Pykälän 1 momentin sisältö selostetaan perustelutekstissä (s. 219) lakitekstistä poikkeavalla tavalla. Pykälässä puhutaan tiedustelumenetelmän käytön tarkoituksen saavuttamisesta, perusteluissa tiedonhankinnan tarkoituksen saavuttamisesta. Tarkoitus on sinällään molemmissa sama tai ainakin samansuuntainen eli tiedon saaminen kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta (5 a luvun 2 §:n 1 ja 2 momentti). Lisäksi 46 §:n 5 momentissa niiden keinojen piiri, joista ei tarvitse ilmoittaa, on muotoiltu toisella tavalla kuin sotilastiedustelua koskevan mie-

tinnön lakiehdotuksen 86 §:n 6 momentissa. Jatkovalmistelussa on aihetta kiinnittää huomiota yhdenmukaiseen sääntelyyn.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että ehdotetun sääntelyn perusteella ilmoittamisvelvollisuus jää varsin avoimeksi. Pakkokeinolain mukaisesta salaisesta pakkokeinosta ja poliisilain 5 luvun mukaisesta salaisesta tiedonhankinnasta on pääsäännön mukaan ilmoitettava kohteelle viimeistään vuoden kuluttua keinon käytön lopettamisesta. Nyt ehdotetaan ilmoitus tehtäväksi, kun ”tiedustelumenetelmän käytön tarkoitus on saavutettu”. Miten on meneteltävä, jos tarkoitusta ei ole saavutettu. Hyväksyttävänä ei voida pitää sitä, että tällaisissa tapauksissa ilmoitusvelvollisuutta ei olisi.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että siviili- ja sotilastiedustelulakityöryhmien esitykset eroavat toisistaan siltä osin kuin on kysymys siitä, onko tiedusteluviranomaisella velvollisuus ilmoittaa tiedonhankinnasta kohteelle suunnitelmallisen tarkkailun ja peitellyn tiedonhankinnan osalta. PolL 5 a luvun 46 §:n 5 momentin mukaan mainittujen menetelmien osalta ilmoitusvelvollisuutta ei ole, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Sotilastiedustelulakiluonnoksen 86 §:n 1 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuus näiden menetelmien osalta puolestaan on.

PolL 5a:46:ssä ei – toisin kuin PolL 5:58:ssä – määritellä sitä, milloin ilmoitus on viimeistään tehtävä. Tuomioistuimella ei ole edellytyksiä arvioida, onko lykkäämistä tai ilmoittamatta jättämistä koskeva hakemus tehty ajoissa, ellei säännökseen sisälly ajankohtaa, jolloin ilmoitus on viimeistään tehtävä. Asian jatkovalmistelussa on syytä harkita, onko säännöstä tältä osin syytä täydentää.

Suojelupoliisi kiinnittää huomioita pykälän perusteluihin. Pykälän 5 momentin perusteluiden (s. 221) mukaan ilmoitus paikkatiedustelusta tehtäisiin paitsi paikan omistajalle tai haltijalle, myös sille, joka on tullut kyseisen tiedustelumenetelmän käytön kohteeksi. Suojelupoliisi pitää tätä perustelulausumaa monellakin tavalla ongelmallisena. Ensinnäkin on vähintään kyseenalaista, voidaanko säännösehdotuksessa käytetyn ilmaisun "tiedonhankinnan kohde" katsoa pitävän sisällään myös sen henkilön, joka omistaa tai hallitsee paikkaa, jossa paikkatiedustelu suoritetaan. Tiedonhankinnan kohteeksi lienee katsottava se henkilö, jonka omaisuuden, esineen, asiakirjan tiedon tai seikan löytämiseksi paikkatiedustelu toteutetaan. Tiedonhankinnan kohteeksi ei sen sijaan voitane katsoa esimerkiksi sellaisen paikan omistajaa tai haltijaa, johon on yleinen pääsy paikkatiedustelun toimittamisajankohtana. Perustelulausuma näyttäisi näin ollen laventavan ilmoitusvelvollisuuden alaa siitä, mikä se lain selvän sanamuodon perusteella muuten olisi. Jos katsotaan aiheelliseksi säätää Suojelupoliisin velvollisuudesta ilmoittaa paikkatiedustelusta paikan omistajalle tai haltijalle, tulisi velvollisuus rajata sellaisten paikkojen, joihin ei ole yleistä pääsyä tai joihin yleinen pääsy on rajoitettu tai estetty paikkatiedustelun toimittamisajankohtana, omistajiin ja haltijoihin.

Nyt valitun ratkaisun sijasta poliisilain 5 a luvun 46 §:ssä tulisi paikkatiedustelusta ilmoittamisen osalta viitata pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 2–7 momenttiin, mistä seuraisi, että paikkatiedustelusta ilmoitettaisiin samojen perusteiden mukaan kuin peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Amnesty International Suomen osasto toteaa, että suojelupoliisilla ei olisi velvollisuutta ilmoittaa paikkatiedustelusta tiedonhankinnan kohteelle, ellei asiassa olisi aloitettu esitutkintaa. Lähetyksen pysäyttämisen ja jäljentämisen osalta taas ei olisi lainkaan ilmoitusvelvollisuutta.

Effi ry:n mukaan on huomattavaa, että pykälän 5 momentin mukaan tiettyjen tiedustelumenetelmien käytöstä ei tarvitse tehdä jälkikäteistä ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei aloiteta esitutkintaa. Näin laajaa mahdollisuutta tiedonhankinnasta ilmoittamatta jättämiseen ei voida pitää hyväksyttävänä.

5.1.23 Pöytäkirja (5a:47)

Oikeusministeriö toteaa, että pöytäkirjaa koskeva säännös on olennainen tiedustelutoiminnan valvonnan kannalta, ja siksi sen avaamiseen on syytä kiinnittää korostettua huomiota jatkovalmistelussa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa olisikin tuotava esille se, että toimivaltuuksien käytön dokumentointi on tärkeää sekä sisäisen että ulkoisen valvonnan kannalta. Perusteluissa tulisi myös yksilöidä, mitä säännöksen tarkoittaman pöytäkirjan tulisi sisältää. Lisäksi säännöksen suhde tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamista ja tutkimista sekä jäljentämisen kirjaamista koskeviin säännöksiin olisi syytä käydä läpi.

5.1.24 Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa (5a:48)

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan ehdotettu säännös on muotoiltu tältä osin niin väljästi, että sen voidaan ymmärtää jättävän rekisteröidyn tarkastusoikeuden ulkopuolelle kaikki hänestä poliisin tietojärjestelmään talletetut tiedot. Asia ei avaudu myöskään säännöksen perusteluista. Siellä viitataan vain henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin, jonka mukaan henkilöllä ei ole lainkaan tarkastusoikeutta muun muassa suojelupoliisin toiminnallisen tietojärjestelmän tietoihin. Ehdotettua säännöstä ja sen perusteluja tulisi tältä osin selventää jatkovalmistelussa. Lisäksi perusteluissa oleva maininta tietosuojavaltuutetun oikeudesta tarkastaa rekisteröidyn pyynnöstä hänestä rekisteriin talletettujen tietojen lainmukaisuus silloin kun rekisteröidyn tarkastusoikeutta on rajoitettu, tulisi ilmaista ehdotetussa säännöksessä tai

ottaa siihen tältä osin viittaus henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 45 §:n 2 momenttiin.

Korkein hallinto-oikeus huomauttaa, että rekisteröidyn tarkastusoikeudessa ei käsitteellisesti ole kyse asianosaisjulkisuudesta, jonka vuoksi pykälien (myös SivL18) otsikointi tulisi vaihtaa "asianosaisjulkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa" "tarkastusoikeuden rajoitukseen eräissä tapauksissa". Toisekseen tietosuojavaltuutetun toimivaltaan viittaaminen tiedustelulaeissa on ristiriitaista. Sotilastiedustelulain 118 §:ään on sisällytetty nimenomainen maininta tietosuojavaltuutetun toimivallasta rekisteritietojen tarkastamiseen. Vastaava maininta puuttuu siviilitiedustelulain 18 §:stä ja poliisilain 5 a luvun 48 §:stä, mutta asiasta on toteamus ko. lakiehdotuksia koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa ja toisaalta siihen viitataan siviilitiedustelulain 1 §:ssä. Lakiteknisen yhtenäisyyden, selvyyden ja henkilöiden oikeusturvan vuoksi kaikissa tiedustelua koskevissa laeissa tulisi olla pykälätasolla selkeä viittaus tietosuojavaltuutetun tarkastusoikeuteen.

5.1.25 Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä (5a:49)

SDP:n mukaan on selvitettävä tarkasti, mitä 49 § Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä merkitsee niin perusoikeuksien näkökulmasta kuin yksityisten yhteisöjen ja yritysten toiminnalle, jos niille säädetään velvollisuus luovuttaa tietoja esimerkiksi asiakas- tai jäsenrekistereistä, asiakirjoista jne. Kun tässä pykälässä samalla viitataan 3 §:ään, syntyy huolestuttavan laaja toimivaltuus saada tietoja yksittäisen ihmisen toiminnasta minkään salassapitosäännöksen sitä estämättä.

Suojelupoliisi. Kyseisen momentin mukaan tiedonsaantioikeuden käytöstä päättää päällystöön kuuluva poliisimies, kun taas ehdotettavan pykälän mukaan tiedonsaantioikeuden käytöstä päättäisi tehtävään määrätty tiedustelumenetelmien käyttöön perehtynyt suojelupoliisin päällystöön kuuluva poliisimies. Nykyratkaisusta poikkeavalle päätöksentasolle ei esitetä perusteluita. Suojelupoliisi ei näe tarvetta sille, että päätöksentekotaso nostetaan niin korkealle kuin on ehdotettu, etenkään, kun tiedonsaantioikeuden käytössä ei olisi kyse tiedustelumenetelmän käytöstä.

Keskuskauppakamari. Yrityssalaisuuksien luovuttamiseen kansainvälisen tiedusteluyhteistyön osana tulee suhtautua varovaisesti ja pidättyvästi. Tätä asiaa on myös aihetta pohtia jatkotyön aikana huolellisesti.

Googlen mukaan yksipuolinen velvoitteiden asettaminen ulkomaisille ja monikansallisille yrityksille tulee olemaan ristiriidassa muiden maiden samalle yritykselle asettamien velvoitteiden kanssa. Monimutkaistuva kansainvälinen lainsäädäntö aiheuttaa sen, että yritysten on mahdotonta päättää ristiriitatilanteissa minkä maan lakeja sen tulee

noudattaa ja minkä maan lainsäädäntöä sen tulee rikkoa. Ristiriitainen lainsäädäntö voi johtaa siihen, että palveluntarjoajat siirtyvät datan paikalliseen säilytykseen ja käsittelyyn. Tämän seurauksena Internet sellaisena kuin sen tänä päivänä tunnemme voi perustavanlaatuisesti muuttua.

5.1.26 Tietojen käyttäminen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi (5a:52)

Oikeusministeriön havainnon mukaan otsikko poikkeaa sotilastiedustelulakiehdotuksesta (99 §, ”Teleyrityksen säilyttämien tietojen käyttäminen”). Otsikko on ehdotetussa muodossaan laajempi kuin säännöksen varsinainen sisältö, joka kytkeytyy televalvontatietojen käyttöön.

Huomionarvoista on myös se, että poliisilain 5 a luvun 52 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa ei tehdä arviota Data retention -direktiivin (2006/24/EY) kumoamiseen johtaneen ja sen jälkeen annetun relevantin EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön (Digital Rights Ireland, C-293/12, C-594/12, ja Tele2 Sverige, C-203/15, C-698/15) merkityksestä tällaisen kansallisen säännöksen kannalta.

Pykälän pelkkä viittaus tietoyhteiskuntakaaren 157 §:n 1 momenttiin näyttää tässä tapauksessa jättävän avoimeksi esimerkiksi sen, kuka tietojen käyttämisestä päättää tällaisessa tilanteessa. Viittauksen perusteella tiettyjä tietoja saadaan käyttää tiettyyn tarkoitukseen. Viittauksesta ei suoraan seuraa, että päätöksentekijä olisi tuomioistuin, kuten tässä tapauksessa tulee olla. Sääntelyä tulisi tältä osin selventää. Voidaan esimerkiksi kysyä, pitäisikö säännös sitoa lakiehdotuksen 6 §:ään (Televalvonnasta päättäminen), jossa päätöksenteon sidonnaisuus tuomioistuimeen tulee esille. Oikea paikka sääntelylle saattaisi toisaalta olla pikemminkin kyseisessä tietoyhteiskuntakaaren säännöksessä.

Viestintävirasto huomauttaa, että liikenne- ja viestintäministeriö on asettanut työryhmän, jossa arvioidaan tietoyhteiskuntakaaren 157 §:n nykytilaa ja muutostarpeita. Tämä työ olisi hyvä huomioida myös ehdotuksessa siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Tässä yhteydessä tulisi myös pohtia, kattaako poliisin henkilötietolaki riittävällä tavalla myös välitystietojen käsittelyn, vai pitäisikö tiedustelumenetelmillä saatujen välitystietojen käsittelystä säätää erikseen.

Asianajajaliiton mukaan teletietojen käyttöala laajenisi merkittävästi nykyisestä. Ehdotuksessa ei ole säädetty mitään siitä menettelystä, jossa näitä tietoja voitaisiin saada käyttöön. Kuka tietojen luovuttamisesta päättäisi? Kenen pyynnöstä? Kun teletietojen säilyttämisvelvollisuus siinä laajuudessa kuin mitä siitä tällä hetkellä Suomessa on säädetty, on muutoinkin varsin pulmallinen, olisi ainakin luovuttamista koskevista me-

nettelytavoista säädettävä selvästi konkreettisemmin. Ks. EU-tuomioistuimen tuomio 21.12.2016 asiassa C-203/15 ja C-698/15 ja siihen liittyvä Ruotsin kammarrättenin ratkaisu 7.3.2017 asiassa 7380-14.

Demla katsoo, että ehdotetun 52 §:n sanamuotoa on tarkistettava siten, että on selvää, että myös näiden tietojen käyttöön sovelletaan samoja edellytyksiä, muun muassa tuomioistuinkontrollia, kuin muihinkin tietoihin.

SIY Ry toteaa, että pykälä tietojen käytöstä tulisi olla tarkkarajaisempi. Tietojen käyttö tulisi liittää suojelupoliisin tehtävien toteuttamiseen ja tietojen luovutuksesta oltava erillinen sääntely. Kansainvälistä käyttöä (54 §) ei ole rajattu viranomaisiin tai yleensäkään vieraan valtion lukuun toimiviin tahoihin joten niitä voitaisiin käyttää myös tietojen tai hyödykkeiden ostamiseen rikollisista tai vihamielisistä lähteistä. Kansainvälisen käytön ja luovuttamisen voisi tarkemmin rajata tai asettaa luvanvaraiseksi (valvontaviranomainen).

5.1.27 Yhteistyö sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten kanssa (5a:53)

Oikeusministeriö katsoo, että poliisilain 5 a luvun 53 §:n 3 momentin asetuksenantovaltuutta koskevat yksityiskohtaiset perustelut ovat puutteelliset.

Puolustusministeriö. Pykälän 3 momentti sisältää asetuksenantovaltuuden antaa tarkempia säännöksiä ainoastaan suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen välisestä yhteistyöstä, mikä vaikuttaisi asetuksenantovaltuuden koskevan ainoastaan suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen välistä yhteistyötä vaikka pykälässä puhutaan laajemmasta viranomaiskentästä. Puolustusministeriö pitää viranomaisyhteistyötä tärkeänä ja esittää harkittavaksi, että asetuksenantovaltuudesta säädettäisiin viranomaisten välisestä yhteistyöstä yleisemmässä muodossa. Puheena olevan pykälän 3 momentin sanamuoto voisi olla asetuksenantovaltuuden osalta seuraava: Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä suojelupoliisin ja muiden viranomaisten välisestä yhteistyöstä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että perustelujen mukaan ”yhteistyön piiriin voisi kuulua esimerkiksi maahantuloon liittyvien rajamuodollisuuksien sivuuttaminen, jos tämä olisi välttämätöntä siviilitiedustelun paljastumisen estämiseksi tai hengen tai terveyden suojaamiseksi”: Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä tällaisesta poikkeuksellisesta menettelystä tulisi säätää lailla sen sijaan, että asiasta on vain maininta perusteluissa. Tulee myös varmistaa, että maahantuloa koskevat voimassa olevat säännökset mahdollistavat tämänkaltaisen menettelyn. Sääntely on muutoinkin täsmällisyysvaatimuksen kannalta liian epämääräinen.

Poliisihallitus. Jos poliisilla olisi jo oman tiedonhankintansa perusteella käynnissä tai käynnistymässä operatiivinen toiminta jo tapahtuneessa ylitörkeässä rikoksessa ja suojelupoliisi olisi saanut uusilla tiedustelumenetelmillä tietoa samasta asiasta, muttei luovuttaisi sitä poliisille, voisi syntyä ongelmia ja työturvallisuusriskejä usean samanaikaisen operaation takia. Tämä ei voi olla tarkoituksenmukaista maassa, jossa jo nyt turvallisuusviranomaisten resurssit ovat rajalliset.

Rajavartiolaitos. Asetuksenantovaltuus koskee ainoastaan suojelupoliisin ja sotilastiedusteluviranomaisen välistä yhteistyötä, vaikka yhteistyösäännös koskee koko viranomaiskenttää. Tämän vuoksi ehdotetaan, että mainittu säännös asetuksenantovaltuuden osalta muotoiltaisiin siten, että se mahdollistaisi tarkempien säännösten antamisen valtioneuvoston asetuksella suojelupoliisin ja muiden viranomaisten välisestä yhteistyöstä.

Maahanmuuttoviraston toimintaa sivuaa erityisesti ehdotettu poliisilain 5 a luvun 53 §, jossa säädettäisiin suojelupoliisin yhteistyöstä sotilastiedusteluviranomaisen ja muiden viranomaisten kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan ”muut viranomaiset voisivat tarvittaessa avustaa suojelupoliisia siviilitiedustelussa”. Pykälän perustelujen (s. 224) mukaan tämä tarkoittaisi yhteistyötä esimerkiksi Tullin, Rajavartiolaitoksen, maahanmuuttoviraston tai viestintäviraston kanssa. Yhteistyömahdollisuuden kirjaaminen lakiin on hyvä asia ja omiaan selkiyttämään muiden viranomaisten roolia sekä toimivaltaa siviilitiedusteluun liittyvissä asioissa. Ehdotettu muotoilu on kuitenkin varsin väljä eikä ehdotetussa pykälässä tai sen perusteluissa kovin tarkkaan avata, millaisia muotoja yhteistyöllä voisi käytännössä olla. Maahanmuuttoviraston näkemyksen mukaan yhteistyötä helpottaisi, jos laissa tai sen esitöissä tuotaisiin selkeämmin esiin, millaiseen toimintaan Maahanmuuttovirasto voisi käytännössä osallistua. Tällöin Maahanmuuttovirasto voisi myös paremmin varautua mahdolliseen yhteistyöhön.

5.1.28 Kansainvälinen yhteistyö (5a:54)

Eduskunnan oikeusasiamies muistuttaa perusteluissa sanotun, että vieraan valtion virkamiestä sitoisivat hänet lähettäneen valtion lainsäädännöstä johtuvat velvollisuudet. Eduskunnan oikeusasiamies painottaa, että vieraan valtion virkamiehen Suomessa toimimisen edellytyksenä on oltava se, että hän on täällä toimiessaan Suomen lainsäädännön alainen ja hänellä on rikosoikeudellinen ja vahingonkorvausvastuu Suomen lain mukaisesti. Kysymys on perustuslain 124 §:ssä tarkoitetusta julkisen vallan käyttämisestä, jonka antamista vieraan valtion virkamiehelle on jatkovalmistelussa arvioitava perusteellisesti.

Tietojen luovuttamista kansainväliseen yhteistyöhön koskeva 5 momentti on tosiasiassa varsin avoin erilaisille tulkinnoille. Salassa pidettävän tiedon luovuttamisen edel-

lytyksistä on säädettävä tarkemmin. Salassa pidettävän tiedon luovuttamisen osalta tulisi esimerkiksi punnita mahdollisia vahinkoseurauksia sen kannalta, jonka eduksi salassapito on säädetty.

SDP:n mukaan tätä kokonaisuutta koskevia pykäliä on vielä pohdittava tarkasti. Esityksessä annetaan viranomaisille laajat oikeudet luovuttaa tiedustelun kautta saatua arkaluontoista tietoa eteenpäin, jos se ei ole kansallisen edun vastaista. Kenelle annetaan päätösvalta siitä, että tietoa voidaan luovuttaa eteenpäin? Millaista tietoa voi luovuttaa? Kuka arvioi, mikä luovutettava tieto on sellaista, mitä ei ole kansallisen edun vastaista luovuttaa? Näihin asioihin liittyy poliittista herkkyyttä, joka on otettava myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan näkökulmasta huomioon. Tämä pätee myös 54 §:n 4 momenttiin, jolla laillistettaisiin vieraan valtion toimijoiden mahdollisuus osallistua Suomessa tiedustelutoimintaan pelkällä suojelupoliisin päällikön päätöksellä. Mikäli vieraan valtion toimijalle annetaan oikeus osallistua tiedustelutoimintaan Suomessa, on edellytettävä, että vieraan valtion toimijat toimivat Suomen lakien mukaisesti, suomalaisten viranomaisten valvonnassa ja että heidän keräämäänsä tieto on myös suomalaisten viranomaisten käytettävissä.

Vihreä eduskuntaryhmä katsoo, että tiedon luovuttamista koskeva säännös on melko lavea, ja että sitä on vielä syytä tarkastella. Kansainväliseen yhteistyöhön liittyy kysymyksiä siitä, millaisin keinoin saatuja tietoja ollaan valmiita ottamaan vastaan. Miten voidaan esimerkiksi varmistaa, että tietoja ei olla saatu kiduttamalla tai muilla kansainvälisten sopimusten vastaisilla keinoilla tai että Suomen luovuttamia tietoja ei käytetä ihmisoikeusloukkauksiin.

Vasemmistoliitto rp katsoo, että säännösehdotusta kansainvälisestä tiedusteluyhteistyöstä tulee jatkovalmistelussa arvioida Suomea sitovien kansainvälisten sitoumusten kannalta, joista tärkeimpiä ovat Euroopan ihmisoikeussopimus ja EU:n perustamissopimus muutoksineen sekä niitä täydentävä ratkaisukäytäntö.

Vasemmistoliitto esittää, että tietojen luovuttamista kansainvälisessä yhteistyössä tulisi jatkovalmistelussa täsmentää siten, että siinä edellytettäisiin seuraavien kriteereiden täyttyminen:

a) tiedon luovuttamisen tulee aina palvella sekä Suomen ulkopoliittista etua, että kansallista turvallisuutta;

b) tiedon luovutuksen hyväksyttävyyttä arvioitaessa huomioitava myös tiedonsaajavaltion ihmisoikeustilanne;

c) tiedon vastaanottajalle voitava asettaa käyttötarkoitusehto sekä tiedon elelleenluovutuskielto;

d) Suomessa asuvista henkilöistä ei saa luovuttaa arkaluonteisia henkilötietoja massaluonteisesti toisen valtion viranomaisille:

e) tietoja ei saa käyttää salaiseen tiedonhankintaan Suomessa oleskelevista henkilöistä ja

f) tiedonluovutus on dokumentoitava ja siitä on tehtävä ennakkoilmoitus tiedusteluvaltuutetulle.

Suojelupoliisi katsoo, että säännöstekstiä ja sen perusteluita on syytä tarkentaa, sillä niistä välittyy mielikuva, että kohdevaltion suostumus vaadittaisiin aina, kun sen alueella toimitaan yhteisessä operaatiossa. Osaksi tämä epäselvyys johtuu siitä, että perusteluissa käytetyn sanan "kohdevaltio" voidaan mieltää tarkoittavan sitä valtiota, jonka uhkaavaa toimintaa on tarve tiedustella. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan pykälän 2 momentti olisi väärinkäsitysten välttämiseksi tarkoituksenmukaista muotoilla esimerkiksi seuraavasti: Jos yhteinen operaatio toteutetaan yhteistyössä sen valtion kanssa, jonka alueella tiedustelumenetelmiä on määrä käyttää, on Suojelupoliisin poliisimiehen noudatettava niitä rajoituksia ja ehtoja tiedustelumenetelmien käytölle, jotka kyseinen valtio asettaa. Säännös koskisi siis yhteistyötä aluevaltion kanssa. Ilmaisun "yhteistyössä" voitaisiin katsoa kattavan myös sellaisen aluevaltion suostumukseen perustuvan yhteisen operaation, johon aluevaltio ei itse osallistu.

Suomen Tuomariliitto. Tiedon luovuttamista ulkovaltojen edustajille tulisi vielä selvittää ja yksilöidä paremmin. Erityisen tärkeää on pohtia, tulisiko tietojen luovuttaminen kytkeä tiukemmin siihen, että se palvelee nimenomaan Suomen omia kansallisia intressejä, sekä saajavaltion ihmisoikeustilanteeseen. Tietojen luovutuksen rajoitukset tulee myös kirjata selkeästi säännöstekstiin. Ehdotettu pykälä on melko yleisluontoinen.

Amnesty International Suomen osaston mukaan maininta taloudellisista suhteista tiedustelutietojen kansainvälisen tietojenvaihdon hyväksyttävyyden yhteydessä on epäselvä. On kyseenalaista, mitä tekemistä taloudellisilla suhteilla olisi kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi tapahtuvan tiedusteluyhteistyön ja tietojen luovuttamisen kanssa. Ongelmallisena on pidettävä, että ehdotetussa pykälässä tai sen perusteluissa ei mainita tiedustelun kohteeksi joutuneiden henkilöiden yksityisyyden suojaa ja yhteistyövaltion ihmisoikeuksien suojan tasoa huomioon otettavina seikkoina kansainvälisestä tietojenvaihdosta päätettäessä.

Effi ry toteaa, että pykälä ei sisällä minkäänlaista säännöstä tilanteista, joissa tietojen luovuttaminen voi olla vastoin tärkeää yksityistä etua. Tietoja voitaisiin ilmeisesti luovuttaa esimerkiksi diktatuuristen tai muutoin ihmisoikeuksia laajasti rikkovien maiden tiedustelupalveluille.

Sadankomitea toteaa, että tiedustelulaitokset harjoittavat yhteistyötä toistensa kanssa ja yksi keskeinen yhteistyön muoto on tietojen vaihto. Lakiesityksessä tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa ei kuitenkaan lainkaan käsitellä, voidaanko kerättyjä tietoja luovuttaa muiden valtioiden viranomaisille. Mikäli tarkoituksena on, että tietojen luovuttaminen on sallittua vain 17. pykälän mukaan vain rikostorjuntaan, olisi kuitenkin yleisen luottamuksen kannalta perusteltua sisällyttää lakiin yksiselitteinen kielto tietojen luovuttamisesta muiden valtioiden viranomaisille.

FISC ry toteaa, että viranomaistiedonvaihto on suuri kansainvälinen haaste, johon on suhtauduttava erityisellä huolella. Tähän liittyy kuitenkin suuri riski. Tiedonvaihdolla eräät valtiot voivat haalia merkittäviä yrityssalaisuuksia haltuunsa. PK-yrityksissä on nykyään kansallisesti merkittäviä yrityssalaisuuksia ja niiden tunnistaminen voi olla viranomaisille jopa mahdotonta. FISC ry ei hyväksy "raakadatan" eli tiedon, jonka sisältöä viranomainen ei tunne, luovuttamista muiden maiden tiedusteluviranomaisille.

5.1.29 Tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen (5a:55)

Tasavallan presidentin kanslian mukaan tiedusteluviranomaisen on kiinnitettävä erityistä huolta siihen, että kaikkia sellaiset tapaukset, joilla voi olla merkitystä Suomen ulkopolitiikan ja kansainvälisten suhteiden näkökulmasta, tuodaan viipymättä Tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteiseen kokoukseen.

Valtioneuvoston kanslia muistuttaa, että 55 § tiedustelutoiminnan yhteensovittamisesta on keskeinen osa valmisteilla olevien tiedustelulaeissa. Valtioneuvoston kanslian mukaan lakiesitys ei kuitenkaan esitä selkeitä toimenpiteitä tiedustelutiedon koordinoimiseksi ja valtion ylimmän johdon päätöksenteon tukemiseksi. Siviilitiedustelun toimeenpanossa tulee riittävällä tavalla ottaa huomioon tiedustelutiedon koordinointi valtion ylimmän johdon päätöksenteon tueksi.

SDP:n mukaan erikseen on linjattava, millaista poliittista ohjausta siviilitiedustelulle annetaan. Kaikki ulko- ja turvallisuuspoliittisesti merkittävät tiedustelukysymykset on käsiteltävä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa ministerivaliokunnassa. UTVA-menettelyssä on varmistettava, että tiedustelun suuntaviivoja ei missään yhteiskunnallisessa tilanteessa voida käyttää poliittisiin tarkoitusperiin tai profiloimaan tiettyjä ryhmiä tai tietyllä ei-toivotulla mutta laillisella tavalla toimivia yksilöitä. Jos poliittiseen ohjaukseen ja linjaamiseen mennään, pitäisi silloin vahvistaa myös eduskuntaan mahdollisesti perustettavan valiokunnan päätöksentekovaltaa näissä asioissa.

Vihreä eduskuntaryhmä vertaa, että sotilastiedustelussa tietopyyntöjä sotilastiedustelun kohteista voivat tehdä pääesikunnalle tasavallan presidentti, valtioneuvoston

kanslia, ulkoasiainministeriö ja puolustusministeriö. Siviilitiedustelupuolella tilanne on epäselvempi suojelupoliisin toimiessa itsenäisesti kohteiden määrittelyssä. Kohteiden määrittelyä voisi tarkentaa jatkokäsittelyssä.

5.1.30 Tiedustelumenetelmien käytön valvonta (5a:56)

Otsikoksi on ehdotettu ilmausta ”Tiedustelumenetelmien käytön valvonta”. **Oikeusministeriö** ehdottaa otsikon muuttamista muotoon ”Tiedustelutoiminnan valvonta”.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa olisi hyvä tuoda esille keskeiset seikat tiedustelutoiminnan valvontakokonaisuudesta sekä todeta, että 1 momentti koskee sisäistä valvontaa ja 4 momentti ulkoista valvontaa. Jatkovalmistelussa olisi myös syytä ylipäänsä pohtia, tulisiko sisäisen ja ulkoisen valvonnan sääntely hajauttaa omiin pykäliinsä niin kuin sotilastiedustelulakiehdotuksessa on tehty. Joka tapauksessa 4 momentista olisi perusteltua poistaa myös-sana ennen muuta siksi, että tiedusteluvaltuutetun harjoittama laillisuusvalvonta ja eduskunnan harjoittama parlamentaarinen valvonta ovat keskeisimpiä tiedustelutoiminnan valvonnan osia.

Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnan kannalta olisi välttämätöntä, että myös 2 momentissa tarkoitetut sisäministeriön vuosikertomukset annettaisiin oikeusasiamiehen ohella tiedusteluvaltuutetulle. Oikeusministeriö pitää siten tärkeänä, että vuosikertomusten antamisvelvollisuudesta tiedusteluvaltuutetulle otettaisiin lakiehdotukseen nimenomainen säännös.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedusteluvaltuutetulle annettaisiin tieto poliisilain 5 a luvun nojalla myönnetyistä tuomioistuinluvista. Tämän tuomioistuinlupien ilmoittamista koskevan säännöksen paikka ei välttämättä ole asianmukainen. Sotilastiedustelulaissa vastaava säännös olisi tiedustelutietojen ilmoittamista koskevassa sääntelyyhteydessä (79 §). Pykälän 3 momentissa viitataan ”tiedustelun valvontaviranomaiseen”. Jatkovalmistelussa tämä ilmaus tulisi korvata termillä ”tiedusteluvaltuutettu” sekä lakiehdotuksessa että sen perusteluissa.

Eduskunnan oikeusasiamies muistuttaa, että pykälän 3 momentissa velvoitetaan suojelupoliisi antamaan tiedustelun valvontaviranomaiselle tieto tämän luvun nojalla myönnetyistä tuomioistuinten luvista. Perustelujen mukaan ilmoitus olisi merkittävässä osassa toteutettaessa valvontaa. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan tärkeämpää olisi, että valvontaviranomainen saisi tiedon muista kuin tuomioistuimen myöntämistä luvista. Valvontaa tällaisissa asioissa on tosiasiallisesti erittäin tärkeää, koska niissä ei ole tehty ulkopuolista objektiivista arviota ennen menetelmän käyttöön ottoa toisin kuin tuomioistuimen ollessa luvan myöntäjänä. Asiasta on säädettävä pykälässä.

Oikeuskanslerinviraston mukaan selvää on, että tiedustelutoimintaa koskevien oikeusturva- ja valvontajärjestelyjen merkitys on, sinällään ymmärrettävän toimivaltuussääntelyn tietynasteisen epätäsmällisyyden johdosta korostetun tärkeää. Siviilitiedusteluun kohdistettavan laillisuusvalvonnan ja parlamentaarisen valvonnan tulee olla tehokasta, uskottavaa ja asianmukaisesti järjestettyä.

Valtioneuvoston kanslia esittää jatkovalmistelussa arvioitavaksi tarvetta tarkentaa sisäministeriöstä annettua valtioneuvoston asetuksen (19/2015) 1 §:ää erityisesti tiedustelutoiminnan valvonnan osalta.

SDP:n mukaan valvonnan tekninen toteutus jättää auki lukuisia kysymyksiä nyt esitetyssä muodossa, muun muassa millaisin ehdoin hakuja tehdään, kuinka laajoja ja yleistasoisia ne voivat olla ja millä tekniikalla saadaan riittävä kohdennus. Ratkaisevaksi tulee, millaisia ”hakuehdot ja hakuehtojen luokat” tulevat olemaan. On vaarana, että tietynlaisen tekniikan käyttö voi yksistään johtaa siihen, että ihminen joutuu massaluonteisen tiedustelutekniikan piiriin. Siksi ”hakuehtojen ja hakuehtojen luokkien” tulee olla tarkkarajaisempia.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä on tärkeää, että tiedustelun valvontaviranomainen pystyy valvomaan tiedustelutoimintaa mahdollisimman tehokkaasti. Sen lisäksi, että tuomioistuimen myöntämistä luvista tulisi ilmoittaa tiedustelun valvontaviranomaiselle, pitäisi ilmoitus tehdä myös silloin, kun tuomioistuin ei myönnä lupaa sen jälkeen, kun tiedustelumenetelmän käytöstä on jo tehty kiirepäätös. Tällaisessa tapauksessa kiireellinen päätös on siis ilmeisesti virheellinen, ja tiedustelutoiminta on sen perusteella aloitettu. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että myös tällaisesta tuomioistuimen antamasta kielteisestä päätöksestä olisi velvollisuus ilmoittaa tiedustelun valvontaviranomaiselle. Tarkoituksenmukaista olisi, että ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista päätöksistä ilmoittaisi valvontaviranomaiselle aina tuomioistuin itse. Näin vältyttäisiin siltä, että suojelupoliisin pitäisi ilmoittaa omasta virheellisestä menettelystään.

Microsoftin mukaan viranomaisten tietopyynnöistä pitää lähtökohtaisesti pystyä kertomaan ja raportoimaan. Läpinäkyvyydellä on merkitystä luottamuksen synnyttämiseksi sekä palveluja kohtaan mutta myös suhteessa viranomaisten toimintaan. On siis syytä määritellä läpinäkyvyyteen liittyvät menettelyt. Microsoft raportoi puolivuosittain kaikista viranomaisten tietopyynnöistä sivustolla https://www.microsoft.com/en-us/about/corporate-responsibility/lerr/. Näissä raporteissa on myös Suomen viranomaisilta saatujen tietopyyntöjen lukumäärät. Läpinäkyvyys toteutuisi parhaiten, mikäli viranomainen velvoitettaisiin ja tietopyyntöjä saaneet toimijat oikeutettaisiin raportoimaan tietopyynnöistä. Vertailukelpoisuuden säilyttämiseksi raportointi olisi sallittava kuuden kuukauden jaksoissa tai tätä tiheämmin. Olisi harkittava, tulisiko tällainen raportointi liittää osaksi tiedusteluvaltuutetun kertomusta.

Internet-käyttäjät ikuisesti-IKI ry:n mukaan valvonnan lisäksi on tärkeää tiedottaa julkisesti kansalaisille tiedustelun laajuudesta, kuten siitä kuinka moneen henkilöön valvontaa on kohdistettu ja kuinka monen henkilön tietoja kaikkiaan on kerätty ja mitä tuloksia tiedustelulla on saatu aikaan.

5.1.31 Tarkemmat säännökset (5a:57)

Oikeusministeriö katsoo, että poliisilain 5 a luvun 57 §:n asetuksenantovaltuutta koskevat yksityiskohtaiset perustelut ovat puutteelliset.

5.2 Laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa

5.2.1 Yleiset kommentit

LVM toteaa, että esitysten perusteluja olisi suotavaa täydentää siten, että selviäisi varmuudella, miten ehdotettu tietoliikennetiedustelu täyttää sille asetetut tehokkuus- ja tuloksellisuusodotukset. Tietoliikennetiedustelun tehokkuutta tulisi mitata sillä, miten laajaan osaan tietoliikennettä tiedonhankinta on kohdistettava, jotta viranomainen saa tarvitsemansa tiedot.

Tietoliikennetiedustelun teknistä toteuttamistapaa ei ole esitysluonnoksissa toistaiseksi kuvattu kovin tarkasti. Tietoliikennetiedustelun ja perusoikeuksien suhteen arviointia edistäisi, jos perusteluja täydennettäisiin tarkastelulla teknisestä toteuttamistavasta ja tietoliikennetiedustelun arvioidusta laajuudesta. LVM:n mukaan teknisten realiteettien ja tietoliikenteen toimintaperiaatteiden valossa tietoliikennetiedustelua olisi vaikea toteuttaa ainakaan kovin tarkkaan kohdennetusti. Tietoliikennetiedustelun teknisen toteuttamistavan tehokkuus voi siis herättää edelleen kysymyksiä, joihin esityksen jatkovalmistelussa toivottavasti kuitenkin kyetään vastaamaan esimerkiksi esitysten perusteluissa.

Esityksen perusteluihin olisi hyvä sisällyttää myös kustannus- hyötyanalyysi toiminnan odotettavissa olevasta tuloksellisuudesta suhteessa käytettäviin resursseihin. Muun muassa salausteknologian johdosta esitysten myönteistä arviointia ja hyväksyttävyyttä edistäisi, jos niiden perusteluita ja vaikutusarviointia täydennettäisiin arviolla siitä, että tietoliikennetiedustelu on nykyisessä teknisessä toimintaympäristössä aidosti tuloksellista.

Eduskunnan oikeusasiamies painottaa, että tiedonhankinnan kohdentamisen epäselvyys korostuu erityisesti tietoliikennetiedustelussa, jossa on kysymys tietoliikenteen automatisoituun erotteluun perustuvasta teknisestä tiedonhankinnasta.

SDP vaatii, että lainsäädännössä määritellään tiedustelutoiminnan rajat esimerkiksi tietyllä vuosittaisella prosenttiosuudella, lupien tai hakuehtojen määrällä. Lain tasolla pitää varmistaa, että viranomaiselle ei synny oikeutta luoda ihmisten profiilien perusteella tietopankkeja tai kortistoja, joihin voitaisiin tehdä indeksihakuja. SDP esittää, että mikäli ehdotettu uusi laki edellyttäisi perustuslain muutosta, silloin esitettyyn pykälämuutokseen lisättäisiin kielto siitä, että se ei oikeuttaisi ”yleistä ja kaiken kattavaa” tietoliikenteen seurantaa, ns. massavalvontaa. Mikäli perustuslakia ryhdytään muuttamaan, sinne tulisi kirjata tarkasti kyseisen perusoikeuden rajoitusedellytykset välttämättömyys- ja tarkkarajaisuusvaatimusten kannalta.

Ehdotettu laki näyttää antavan mahdollisuudet tietoliikennetiedusteluun niin laajasti, että kyseessä olisi ns. massavalvonta. Tarvitaan selvästi tarkkarajaisempi kohdennus, jotta tämä huoli ei osoittautuisi todeksi. Vaikka tietojen käsittely ja seulonta tulee automaattisin menetelmin ja poliisi- ja tiedusteluviranomaiset kävisivät läpi vasta seulonnan tulokset, on riskinä, että liian moni joutuu tahattomasti seulonnan piiriin. Siksi SDP vaatii, että lainsäädännössä määritellään tiedustelutoiminnan rajat esimerkiksi tietyllä vuosittaisella prosenttiosuudella, lupien tai hakuehtojen määrällä.

Esitys ei analysoi, miten tehokasta tiedustelu ylipäätään nykyisessä vahvojen salausten maailmassa on. Monilla isoilla toimijoilla on omat digitaaliset ratkaisunsa, joiden johdosta tiedustelutekniikat eivät toimi. Esityksen jatkovalmistelussa on varmistettava, ettei ehdotettu lainsäädäntö heikennä Suomen asemaa tietosuojan ja luotettavuuden johtavana maana.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK esittää jatkovalmistelussa huolellisesti pohdittavaksi, onko tarpeen yhdistää sotilas- ja siviilitiedustelun tietoliikennetiedustelua koskevat lainkohdat yhdeksi tietoliikennetiedustelua koskevaksi laiksi. Erillistä lakia puoltaisivat sääntelyn selkeys sekä viranomaisten toiminnan tehokas järjestäminen.

Suomen tuomariliitto pitää tietoliikennetiedustelun osalta ongelmallisena sitä, että esimerkiksi terroristiyhteyksiä omaavalle sähköpostin lähettänyt tai internetin "väärillä" kotisivuilla vieraillut henkilö voi joutua jatkotoimenpiteiden kohteeksi. Alustava suodattaminen tapahtuu digitaalisesti. Suurempana ongelmana on kuitenkin rajanveto "pelkän" tunnistetiedon ja viestin varsinaisen sisällön välillä lienee käytännön tiedustelutoiminnan kannalta varsin keinotekoinen: jos viesti on lähetetty tai tullut epäilyttävästä lähteestä, tuntuu epäuskottavalta, että myös sen sisällön avaamiseen ei syntyisi tarvetta. Tuomariliitto pitää tunnistetietoihin perustuvan tietoliikennetiedustelun sallimista jossakin määrin ongelmallisena.

Tuomariliiton mukaan käytännössä laajamittaista massavalvontaa ei edes pystyttäisi tekemään, sillä määrärahat, joita hankkeeseen on varattu, ovat suurvaltojen vastaaviin määriin verrattuina vaatimattomia. Lisäksi tietoliikennetiedustelun toteuttamiseen ehdotetaan useita rajoituksia.

Asianajajaliitto. Mietinnön lakiehdotuksessa käytetään useissa kohdissa käsitettä ”viesti”. Viestiä ei käsitteenä ole määritelty lainkaan, ja sen ymmärrettävyys suhteessa perustettaviin rajoituksiin ei avaudu kunnolla, kun pilvipalvelutallentaminen päätettiin liittää tiedustelumahdollisuuden piiriin. Lakiehdotuksen 4, 5, 12 ja 20 §:issä käytetään ainoastaan käsitettä ”viesti”. Sinänsä perusteluosiossa todetaan selvästi, että ”viesti” käsittää myös pilvipalveluun tallennetun tiedoston, mutta valittu säätämistapa perusteluiden kautta ei ole kaikkein selkein. Eräs mahdollisuus olisi määritellä käsite ”viesti” lain 2 §:n määritelmäsäännöksessä. ”Viesti” tulisi tällöin määritellä tarkoittamaan myös ainakin ”tiedostoa”. Toinen vaihtoehto olisi selventää itse lakitekstiä pykäläkohtaisesti, jolloin pykäliä tulisi muuttaa seuraavasti (lisäysehdotus **tummennetulla**):

- 4 § 2 momentti muutos: Viestin **tai tiedoston** sisältöä kuvaavaa hakuehtoa saadaan käyttää ainoastaan…
- 5 §: Käsittelyssä saadaan selvittää viestin **tai tiedoston** sisältö ja muut luottamukselliset tiedot.
- 12 §: Tietoliikennetiedustelua ei saa kohdistaa viestiin, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa eikä tietoon, josta lähettäjällä tai vastaanottajalla taikka **tiedoston** tallentajalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta…

Sadankomitean näkemyksen mukaan mietintöön sisältyvä lakiesityksen neljännessä pykälässä myös todetaan, että: "Tietoliikennetiedustelun kohdistaminen toteutetaan tietoliikenteen automatisoidun erottelun avulla. Automatisoitu erottelu perustuu 7 tai 9 §:n mukaisessa menettelyssä hyväksyttyjen hakuehtojen käyttöön."

Edellä olevaa lainausta on vaikea tulkita muutoin kuin, että kyse on massavalvonnasta. Ja jos näin ei ole, niin miksi lakiesitykseen ei ole sisällytetty massavalvonnan kieltoa?

Tietoverkoista tapahtuvaa tiedonkeruuta on lähes mahdotonta kohdentaa niin, etteikö samalla kerättäisi myös ulkopuolisten informaatiota. Tiedusteluviranomaisilla ei ole välttämättä tietoa siitä, minkä operaattorin tai operaattoreiden yhteyttä kohde käyttää. Valvottava kohde saattaa myös olla kirjaston tai muun julkisen tilan yhteiskäytössä oleva päätelaite, jonka käyttäjät eivät voi tietää verkkovalvonnasta.

Martin Scheinin pitää täysin perusteltuna luonnehtia työryhmän ehdotuksia massavalvonnaksi. Ehdotettu laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa määrittelee (2 §) tietoliikennetiedustelun tavalla, joka osoittaa, että kyseessä olisi ns. massaval-

vonta. Viranomaisilla olisi pääsy kaikkeen Suomen valtakunnan rajat ylittävään tietoliikenteeseen, mikä EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa on itsessään syvälle käyvä puuttuminen yksityisyyden suojaan.

Scheinin katsoo, että mietintö on perusratkaisultaan epäonnistunut, kun sen lähtökohtana on koko tietovirran saattaminen algoritmien avulla tapahtuvan seulonnan kohteeksi. Tämä perustavanlaatuinen ongelma voidaan ratkaista vain säätämällä, että viestien kohdennettu seuranta ei saa perustua koko tietovirran automatisoituun seulontaan, vaan virikkeen kohdennetulle seulonnalle on tultava muualta, esimerkiksi henkilötiedustelusta tai konkreettisesta rikosepäilystä.

SIY Ry toteaa, että tosiasiallisesti osa Suomen sisäisestä liikenteestä välittyy ulkomaisten viestintäverkkojen kautta pääasiallisesti ja jatkuvasti. Perustelu siitä, että internetin luonteesta johtuen Suomen sisäinen liikenne voi sattumanvaraisesti kiertää ulkomaisen viestintäverkon kautta, on tosiasiallisesti virheellinen väittämä ja se tulisi korjata. Mietinnössä mainitut muut tunnistetiedot ovat niin ikään kyseenalaisia, koska mitään järkevää tunniste- tai ohjaustietoa ei ole saatavissa edes Facebookin, Googlen, TOR:n tai VPN-palveluiden tapauksissa.

FiCom. Siviili- ja sotilastiedusteluehdotusten tavoitteena on luoda järjestelmä, jossa tiedonsiirtäjän verkoista siirretään suuria määriä luottamuksellista viestintää koskevia tietoja tiedustelijan haltuun. Tiedusteluviranomaisten haltuun saattaa tällöin siirtyä myös suuria määriä tietoja, jotka eivät liity itse tiedustelutehtävään. Viestintään liittyvien välitystietojen luottamuksellisuudesta on erikseen säädetty tietoyhteiskuntakaaressa. Ehdotetuissa säännöksissä on tämän vuoksi tärkeää nimenomaisesti todeta, että tiedonsiirtäjän verkkoihin toteutetusta kytkennästä tiedusteluviranomaisille siirtyvien tietojen osalta vastuu tiedoista on yksinomaan tiedusteluviranomaisella.

Lisäksi ehdotukseen tulee ottaa yleinen vastuusäännös, jossa todetaan, että tiedustelumenetelmien käytöstä tai kytkennästä tiedonsiirtäjälle tai teleyritykselle aiheutuvasta vahingosta vastaa täysimääräisesti valtio. Vastuiden oikean kohdentumisen vuoksi on välttämätöntä, että tiedusteluviranomaisilla ei ole mahdollisuutta kohdistaa salaisia tiedustelumenetelmiä yleisiin viestintäverkkoihin tai tietoyhteiskunnan palveluihin.

5.2.2 Määritelmät (2 §)

Valtioneuvoston kanslia toteaa, että tiedonsiirtäjän käsitteen määrittelyä ja perusteluja voisi harkita tarkennettavaksi erityisesti sen suhteen, miten tiedonsiirtäjä eroaa tietoyhteiskuntakaaren 3 §:ssä määritellyistä relevanteista käsitteistä (erit. 3 § 1 mom. kohdat 27 ja 34). Selkeyden vuoksi voitaisiin perusteluissa tarkentaa myös sitä, katsotaanko tiedonsiirtäjän hoitavan julkista hallintotehtävää suorittaessaan laissa säädet-

tyjä toimia. Tämä olisi perusteltua esimerkiksi sen selventämiseksi, millaiset toimijat kuuluvat tiedustelutoiminnan valvonnan piiriin ja millä perusteella toimenpiteen suorittajalle maksetaan korvaus syntyneistä kustannuksista.

LVM. Ehdotuksien mukaan tiedonsiirtäjällä tarkoitetaan tahoa, joka omistaa tai hallitsee viestintäverkon sitä osaa, joka ylittää Suomen rajan. Tietoyhteiskuntakaaren mukaisen määritelmän mukaan viestintäverkolla tarkoitetaan toisiinsa liitetyistä johtimista sekä laitteista muodostuvaa järjestelmää, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaalloilla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla. Esityksen perustelujen valossa ei ole selvää tarkoitetaanko tiedonsiirtäjän määritelmässä viestintäverkolla tietoyhteiskuntakaaren mukaista viestintäverkkoa. Mikäli tiedonsiirtäjän määritelmän mukaisella viestintäverkolla viitataan tietoyhteiskuntakaaren viestintäverkon määritelmään, voisi tiedonsiirtäjän käsite kattaa laajaa ja vaikeasti hahmotettavaa joukkoa erilaisia toimijoita. Esityksen perusteluja tulisi myös näiltä osin harkita täsmennettäväksi.

Viestintävirasto pitää tärkeänä, että mahdollista lainsäädäntöä valmisteltaessa huomioidaan, miten eri viestintäpalvelut on toteutettu, tietoliikenne reititetty ja toimijoiden väliset yhteenliittämissopimukset hoidettu, sillä nämä vaikuttavat liikenteen reitittämiseen viestintäverkoissa. Esimerkiksi kotimaan sisäinen sähköpostiliikenne saattaa kiertää toisen valtion kautta toteutuksesta riippuen. Tällöin tiedustelu kohdistuisi ensivaiheessa myös suomalaiseen tietoliikenteeseen vastoin ehdotuksessa esitettyä tarkoitusta. Lisäksi viestintäverkon kuormittuessa verkon toiminnan varmistamiseksi suomalaisten viestintäliikenne voi ohjautua ulkomaan kautta suomalaiselle vastaanottajalle.

Esityksen perusteella jää myös jossain määrin epäselväksi se, mitä tietoliikennetiedustelulla tarkoitetaan eli onko tarkoitus kohdistaa tiedustelu vain internetliikenteeseen, kaikkeen IP-liikenteeseen vai kaikkeen tietoliikenteeseen. Lisäksi on epäselvää, kattaako tiedustelu myös esimerkiksi IP-puhelut ja nettiselailun vai kohdennettaisiinko se vain perinteisiin viestintäpalveluihin.

Microsoftin mukaan tiedonsiirtäjän käsite on uusi ja poikkeaa muussa lainsäädännössä olevista määritelmistä kuten teleyritys tai viestinnän välittäjä. Työryhmän mietinnössä todetaan, että uusi tiedonsiirtäjä-käsite koskisi noin kymmentä yritystä mainitsematta kuitenkaan ensimmäistäkään esimerkkiä. Kansainvälisessä lainsäädännössä tuntematon käsite on haasteellinen varsinkin, kun sitä ei ole pystytty tarkemmin rajaamaan tai osoittamaan esimerkein millaisia toimijoita tarkoitetaan. On vältettävä tilanteita, joissa toimijat joutuvat soveltamaan keskenään ristiriidassa olevia eri maiden lakeja esimerkiksi datakeskusten sijainnin takia. Tämä koskee erityisesti pilvipalveluita. Tiedonsiirtäjä-käsitteen määritelmää on harkittava tarkoin ja sen vaikutuksia on tarkasteltava myös kansainvälisestä näkökulmasta. Elinkeinoelämän keskusliiton

(EK) lausunnossaan esittämä tiedonsiirtäjä-käsitteen määritteleminen rajat ylittävän tietoliikenneyhteyden hallinnan tai omistamisen avulla selventäisi mielestämme riittävästi käsitettä.

5.2.3 Tietoliikennetiedustelun kohteet (3 §)

Oikeusministeriö. Tietoliikennetiedustelun perustana olevia uhkia koskevan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa korostetaan kuitenkin poliisilain 5 a luvun perusteluista poiketen luettelon tyhjentävyyttä, mikä onkin tehtävä selväksi tällaisten säännösten taustalla.

Kansallisen turvallisuuden käsitteen käytöstä pätevät samat havainnot kuin mitä poliisilain 5 a luvussa. 3 §:ää koskeva säännösviittaus olisi monissa paikoin yksin riittävä (ainakin 6 §:ssä ja 7 §:n 2 momentin 1 kohdassa). Lakiehdotuksen jatkovalmistelussa on kiinnitettävä kaikkiaan huomiota kansallisen turvallisuuden käsitteen käyttöön.

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa tältä osin poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä yhteydessä lausuttuun.

Martin Scheininin kommenttien osalta viitataan poliisilain 5 a luvun 3 §:n alla mainittuun.

5.2.4 Tietoliikennetiedustelun käytön edellytykset ja kohdistaminen (4 ja 6 §)

Oikeusministeriö. Tietoliikennetiedustelun käytön edellytyksiä ja kohdistamista koskevien säännösten paikka osana tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavaa lakiehdotusta ei ole täysin perusteltu ja looginen. Lakiteksti etenisi nyt ehdotettua paremmin esimerkiksi siten, että tietoliikennetiedustelun uhkaluettelon (3 §) jälkeen säädettäisiin tietoliikennetiedustelun käytön edellytyksistä (6 §), tietoliikennetiedustelun kohdistamisesta (4 §) ja automatisoidun erottelun avulla kerätyn tiedonjatkokäsittelystä (5 §) sekä tietoliikennetiedustelua koskevasta tuomioistuinluvasta (7 §). Tietoliikennetiedustelun lopettamisesta säädettäisiin osana tuomioistuinlupaa koskevaa säännöstä (7 §:n 4 momentissa), kun taas poliisilain 5 a luvussa vastaava säännös olisi tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiä koskevassa säännöksessä (2 §:n 4 momentissa). Jatkovalmistelussa tulisi kaiken kaikkiaan huolehtia säännösten esittämisjärjestyksen keskinäisestä yhdenmukaisuudesta tiedustelutoimintaa koskevissa lakiehdotuksissa.

Tietoliikennetiedustelun edellytyksistä ehdotetun 6 §:n osalta oikeusministeriö toistaa edellä poliisilain 5 a luvun 2 §:n kohdalla ”voidaan olettaa saatavan” ja ”voidaan olet-

taa olevan” -muodoista toteamansa. Tämän ohella on huomattava se, että tietoliikennetiedustelun edellytyksiä koskevassa pykälässä ja sen yksityiskohtaisissa perusteluissa ei ole otettu esille poliisilain 1 luvussa säädettyjä periaatteita. Nämä yleiset periaatteet soveltuvat myös tietoliikennetiedusteluun, ja niiden merkitystä tiedusteluvaltuuksien käytön periaatteina on korostettava tietoliikennetiedustelun sääntelyssä. Tämän vuoksi tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavaan lakiin tulisi lisätä säännös, jonka mukaan poliisilaissa säädettyjä yleisiä periaatteita on noudatettava myös tietoliikennetiedustelussa. Lisäksi jatkovalmistelussa olisi asianmukaista pohtia, onko poliisilain säännösten heijastuttava myös jollakin muulla tavoin tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavassa lakiehdotuksessa.

Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa viitataan mahdolliseen tarpeeseen ”pidempiaikaiselle” tiedonhankinnalle (s. 237). Samassa yhteydessä on kuitenkin paikallaan todeta, että lupa tietoliikennetiedustelulle voidaan myöntää enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi myös korostaa sitä, että kyseeseen ei voisi tulla kohdentamaton tietoliikennetiedustelu eli niin sanottu massavalvonta.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää tietoliikennetiedustelun kohdistamista koskevan 4 §:n osalta jossain määrin epäselvänä, miten tällainen viestintä on varmuudella erotettavissa muusta viestinnästä. Ja vaikka valtion ja julkisyhteisöt eivät perusteluissa esitetyin tavoin nauti perusoikeussuojaa, on jokaisessa tilanteessa viestijänä luonnollinen henkilö. Onko hänen viestintänsä vailla suojaa sillä perusteella, että hän käyttää valtiollista viestintäverkkoa? Eduskunnan oikeusasiamies pitää lisäksi vieraaseen valtioon rinnastuvaa tahoa epämääräisenä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa tietoliikennetiedustelun käyttöedellytyksiä koskevan 6 §:n 2 momenttiin viitaten, että välttämättömyysedellytykseen (”voidaan olettaa olevan välttämätöntä”) ei perustelujen mukaan olisi liitetty vaatimusta saatavan tiedon ”olennaisesta tärkeydestä”, koska tämän arvottaminen olisi tiedustelussa vaikeampaa kuin esimerkiksi rikostorjunnassa. Kysymyksenalaista on, oikeuttaako perusteluissa selostettu Szabo & Vissy v. Unkari -tuomio poikkeamaan tiedon olennaisen tärkeyden vaatimuksesta edellä mainittuun vaikeuteen viitaten.

Oikeuskanslerinviraston mukaan tietoliikennetiedustelun kohdistaminen jää kerrottujen säännösten (4, 7 ja 9 §) perusteella täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden näkökulmasta jossain määrin väljäksi. Lain sanamuodon ja perusteluissa esitettyjen seikkojen valossa ei ole mahdollista saada kovin tarkkaa kuvaa siitä, mihin ja kuinka laajaan aineistoon tietoliikennetiedustelu kaikkinensa voisi kohdistua. Tämä koskee niin automaattiseen kuin manuaaliseen suojelupoliisin käsittelyyn päätyvää aineistoa, joka olisi Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen toimesta 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla eroteltu automatisoidusti tietoliikennevirrasta.

Huomionarvoisena oikeuskanslerinvirasto pitää yhtäältä sitä, että 4 §:n säännöksestä ilmenevän pääsäännön mukaan tietoliikennetiedustelua koskeva hakuehto ei saisi kuvata viestin (semanttista) sisältöä. Lisäksi oikeuskanslerinvirasto pitää tärkeänä mietinnössä korostettua tarkoitusta, että mahdollisimman pitkälle turvattaisiin sivullisen asemassa olevien henkilöiden nauttiman luottamuksellisen viestin suojan ydinalue. Toisaalta on myös niin, että ehdotetussa 4 §:ssä mainitut hakuehtoja koskevat rajoitukset voivat käytännössä johtaa yleisluontoisempien seulontavaiheen hakuehtojen käyttöön, mistä puolestaan voisi seurata laajemman tietoliikenneviestinnän päätyminen ehdotetun lain 5 §:n mukaiseen jatkokäsittelyyn. Tätä ei sinällään voida pitää toivottavana, koska juuri jatkokäsittelyssä voidaan puuttua yksittäisten viestien suojan ydinalueeseen, eli saadaan selvittää viestin sisältö ja muut luottamukselliset tiedot.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että ehdotuksesta puuttuu selkeä säännös, jossa suojelupoliisi oikeutetaan siviilitiedustelussa peilaamaan tai ottamaan talteen kohteeksi valitun viestintäverkon osa läpi kulkeva tietoliikennedata sen erottelemiseksi ehdotuksen 4 §:n mukaan. 4 §:n tarkoittama erottelu ei ole mahdollista ”lennossa” vaan tietoliikennetiedustelun liityntäpisteessä on otettava tietoliikennedata talteen, jotta siihen voitaisiin kohdistaa 4 §:ssä tarkoitettuja hakuja ja erityisesti toimittaa mahdolliset hakutulokset suojelupoliisille. Kun erottelun kohteena olevaa aineistoa ei ehdoteta rajattavaksi (esim. 7 §:n 2 momentin 5 kohta), on erottelun kohteena kaikki kyseisen viestintäverkon osan kautta kulkeva tietoliikennedata.

Toinen tietoliikennetiedustelun avoimuuteen liittyvä kysymys on se, että tietoliikennetiedustelun edellytyksenä on ehdotuksen 6 §:n mukaan se, että sen avulla ”voidaan olettaa” saatavan tietoja kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta ja tietoliikennetiedustelun ”voidaan olettaa” olevan välttämätön keino tällaisen tiedon saamiseksi. Se, osoittautuvatko nämä oletukset oikeiksi, selviää käyttökokemuksien kautta. Jotta tällainen uusi ja massiivinen tiedonhankinta täyttäisi sille asetetut yhteiskunnan perustellut turvallisuusodotukset, tulisi tällaisten odotusten täyttymisestä kyetä myös kertomaan ja ainakin pyrkiä riippumattomasti varmistamaan se, että tällaiset ns. tuloksellisuusodotukset täyttyvät riittävissä määrin eikä kyse ole perusteettomasta puuttumisesta yksilön perusoikeuksiin ja -vapauksiin.

Viestintävirasto huomauttaa, että perustelujen mukaan hakuehdot kohdistuvat lähinnä vain viestinnän ohjaustietoihin ja muihin sellaisiin tietoihin, joiden ei voida katsoa kuuluvan lähettäjän vastaanottajalle tarkoittamaan viestin semanttiseen sisältöön. Tämä tarkoittanee, että hakuehdot kohdistuvat näin ollen osaltaan myös viestinnän välitystietoihin, jotka ovat tietoyhteiskuntakaaren mukaan luottamuksellisia.

Viestintäviraston huomauttaa lisäksi, että myös ennalta määritettyjen hakuehtojen avulla tapahtuva viesti- ja tietoliikenteen koneellinen seulonta on lain tarkoittamaa käsittelyä, johon on oltava erikseen laissa säädetty peruste. Edelleen, ehdotuksessa

ei tehdä selkeää rajausta sille, milloin kysymys olisi valtiollisesta tahosta, ja kuinka tiedustelun kohteeksi valittu toimija tunnistettaisiin. Usein valtiollinenkin toimija on johdettavissa lopulta luonnolliseen henkilöön. Viestintävirasto pitää siten tärkeänä, että näihin kysymyksiin otettaisiin selkeästi kantaa jatkovalmistelussa.

Viestintävirasto muistuttaa, että tietoyhteiskuntakaaren 136 §:n mukaan myös radioviestintä on luottamuksellista, ellei sitä ole tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi. Viestintävirasto on lisäksi katsonut, että myös koneiden välinen viestintä (ns. IoT-viestintä), signalointiliikenne ja verkon ohjausliikenne ovat luottamuksellista tietoliikennettä, joten ehdotuksen mukaiset linjaukset ovat ainakin osittain ristiriitaisia yllä mainitun lainkohdan ja viestintäviraston sitä koskevan tulkintakäytännön kanssa. Näin ollen ehdotuksessa tehdyt linjaukset koskien viestinnän määritelmää mm. pilvipalveluiden osalta eivät vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Vasemmistoliitto rp toteaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on linjannut ratkaisussa Szabo & Vissy, että tietoliikennetiedustelu edellyttää ehdotonta välttämättömyyttä ("strict necessity"). Säännöksessä ehdotettu tietoliikennetiedustelun käyttöedellytys ja sen perustelut ovat ristiriidassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kanssa, ja että esitystä tulee tältä osin muuttaa niin, että kynnysmuotoiluksi otetaan ehdoton välttämättömyys.

Vihreä eduskuntaryhmä huomauttaa, että jopa alan asiantuntijoille herää edelleen kysymyksiä siitä, onko raja kohdentamattoman massavalvonnan ja kohdennetun tietoliikennetiedustelun välillä riittävän selvä. Massavalvonnan kiellosta voitaisiin ottaa nimenomainen kirjaus perustuslakiin kaventamaan lainsäädännön liikkuma-alaa ja turvaamaan perusoikeuksia.

Eduskuntaryhmä kaipaa myös lisäselvitystä siitä, kuinka tehokkuutta arvioidaan ja kuinka kustannustehokasta tietoliikennetiedustelu ylipäätään on.

Amnesty International Suomen osasto katsoo, että tietoliikennetiedustelun kohdentamista ja kestoa koskevat seikat herättävät vakavia kysymyksiä kaavaillun toiminnan suhteesta tuomittavaan massavalvontaan. Edelleen tilanne, jossa salausteknologian käyttö itsessään saattaa käyttäjänsä viranomaisten epäilyksen alaiseksi on hälyttävä.

CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy:n mukaan haun kohdentamisessa tulisi hyödyntää ehdotettua tarkempaa rajausta tai rajatumpaa tekniikkaa.

Internet-käyttäjät ikuisesti-IKI ry:n mukaan ehdotus ei sisällä tarpeeksi tarkkoja rajauksia estämään valvonnan laajenemista massavalvonnaksi.

Demlan mukaan ehdotetun tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevan lain 6 §:ssä mainittu käyttöedellytys tulisi olla "ehdottoman välttämätöntä". Kyseisessä pykälässä ei ole myöskään mitenkään rajoitettu sitä, kuinka suuri ihmisjoukko tiedustelun piiriin voi tulla. Koska tietoliikennetiedustelu voisi perustua muun muassa hakuehtojen luokkiin, joukko voi olla suurikin, jolloin ollaan tekemisissä massavalvonnan kanssa. Kyseiseen pykälään tulee siksi sisällyttää kohdejoukkoa rajoittava ehto: "Vain sellainen hakuehtojen ja hakuehtojen joukkojen yhdistelmä on sallittu, joka mahdollisimman tarkkaan rajoittaa tiedustelun 1 momentissa tarkoitettujen tietojen saamisen kannalta välttämättömään tietoliikenteeseen."

Piraattipuolue toteaa, että tiedustelun kohdentamisongelmien takia on epäselvää, kuinka esitettyjä uhkia vastaan voidaan parhaiten toimia. Datavirrasta suodatetun viestinnän tarkempi käsittely muodostuu pakolliseksi jo pelkästään viestin salauksen avaamiseksi, mikä erityisellä tavalla kohdentaa tällöin myös paljon laajemmalti sivullisiin kuin oli aiottu.

Martin Scheininin mukaan lakiehdotuksen säännös tietoliikennetiedustelun käytön edellytyksistä (6 §) on valtiollisten toimijoiden (1 mom.) suhteen täysin avoin ja yleisluontoinen (”voidaan olettaa saatavan tietoja”), ja liittää edellytykset ei-valtiollisten toimijoiden (2 mom.) suhteen tiedusteluviranomaisten subjektiiviseen käsitykseen tiedustelun välttämättömyydestä (”voidaan olettaa olevan välttämätöntä tiedon saamiseksi”). Lakiin ehdotetut lupaehdot perustuvat yleislausekkeisiin ja luvan hakijan omaan subjektiiviseen käsitykseen niiden täyttymisestä.

SIY Ry. Lakiehdotuksessa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa ei riittävän tarkkarajaisesti määritellä tiedustelun kohdentamisesta, ainoastaan seikasta että toiminnan tulee kohdistua Suomen rajat ylittävään liikenteeseen. Määrittelyn epätarkkuus on omiaan rinnastamaan toiminnan massatiedusteluun jonka kansainvälinen standardointijärjestö IETF on dokumentissaan RFC7258 määritellyt, ja yhteisö hyväksynyt, tekniseksi hyökkäykseksi yksityisyyttä vastaan (https://tools.ietf.org/html/rfc7258). Jotta riittävä tarkkarajaisuus saavutettaisiin, tulisi laissa määritellä, että luvassa, jolla tiedusteluoikeutta haetaan, tulee määritellä yhteysväli tai -välit josta tiedustelu toteutetaan. Valvontaviranomaiselle jäisi valvontavelvollisuus ja harkinta siitä täyttääkö haettu ja saatu lupa massavalvonnan tunnusmerkit vai voidaanko sitä perustellusti pitää riittävän kohdennettuna siihen uhkaan joka lupaanomuksessa on kuvattu.

5.2.5 Tietoliikennetiedustelua koskeva tuomioistuimen lupa (7 §)

Ulkoasianministeriö katsoo, että tiedustelun lupamenettelyyn on kiinnitetty asianmukaista huomiota.

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa mietinnön sivulla 239 toteamukseen, jonka mukaan hakuehtojen luokalla tarkoitetaan ”tarkkarajaista suullista kuvausta tiedustelukysymyksen kannalta relevanteista hakuehdoista”. Sitä, miksi tässä riittäisi suullinen kuvaus kirjallisen sijaan, ei perutella. Pelkkää suullista kuvausta ei voida pitää riittävänä, vaan ehdot tulee ilmaista kirjallisesti sekä hakemuksessa että päätöksessä.

SDP. Käräjäoikeus myöntää luvan tiedustelutoimintaan, mutta toisin kuin mietinnössä esitetään, tiedusteluluvan myöntäminen tulisi SDP:n mielestä käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa [SivTiedL 7 §]. SDP vaatii myös analysoivampaa konkreettista hyöty-haitta pohdintaa ja suhtautuu varauksella kansainvälisen yhteistyön sääntelyyn sekä nopeutettuun säätämisjärjestykseen.

Martin Scheinin katsoo, että vaatimus tuomioistuimen luvasta (7 §) tietoliikennetiedustelulle on vaarassa jäädä merkityksettömäksi säännösten avoimuuden takia. Kokemukset tuomioistuinten roolista poliisin toimivaltuuksien valvonnassa eivät ole olleet rohkaisevia. Aivan ratkaisevaksi tulisi muodostumaan 7 §:n 2 momentin 4 kohdan ilmaus ”hakuehdot tai hakuehtojen luokat”. Ehdotetun 4 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan hakuehtona voisi toimia mm. tietty salaustekniikka tai viestissä käytetty aakkosmerkistö (s. 233). Hakuehtojen luokka on puolestaan 7 §:n perusteluissa esitetty vain sanallisena kuvauksena avoimeksi jäävien hakuehtojen yhteisistä piirteistä (s. 239). Viestien salaaminen itsessään, tai salaustekniikkojen laaja joukko, näyttäisi siis muodostuvan mahdolliseksi perusteeksi joutua massaluontoisesti tietoliikennetiedustelun piiriin, vaikka monet lailliset ja hyväksyttävät toiminnot esimerkiksi liike-elämässä ja palvelujen tarjonnassa edellyttävät tietoturvasyistä viestien salaamista. Pykälä tulisi korjata säätämällä, että viestien kohdennettu seuranta ei saa perustua koko tietovirran automatisoituun seulontaan, vaan virikkeen kohdennetulle seulonnalle on tultava muualta, esimerkiksi henkilötiedustelusta tai konkreettisesta rikosepäilystä.

5.2.6 Kiiretilanteen päätösmenettely (9 §)

Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että kiiretilanteessa saatua tietoa ei tulisi ehdotuksen 9 §:n mukaisesti hävittää, jotta laillisuusvalvonta tai esitutkinta ei vaarantuisi.

Amnesty International Suomen osasto arvostelee sitä, että pykälässä ei täsmennetä kiireellisen päätöksen tekemisen edellyttämää poikkeuksellisuutta ja välttämättömyyttä. Pykälän perusteluissa olevaa esimerkkiä siitä, että kiiretilanteen päätöksellä pyrittäisiin estämään tietoliikennetiedustelulla saatavissa olevan aineiston menetys, ei pidetä ehdottoman välttämättömänä. Tulisikin harkita, eikö kiireellisissäkin tapauksissa tuomioistuimen päätöksenteko olisi mahdollista varmistaa ennen valvonnan aloittamista.

5.2.7 Tietoliikennetiedustelun tekninen toteuttaminen ja muu yhteistyö sotilastiedusteluviranomaisen kanssa (10 §)

Valtakunnansyyttäjänvirasto Ottaen huomioon, että tarkasteltavassa pykälässä ei ole kysymys rikostorjunnasta, eikä toimintaan näin ollen sovellettaisi sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annettua lakia, poliisilakia, esitutkintalakia eikä pakkokeinolakia. Puolustusvoimien toimintaa siviilitiedustelussa ei siten olisi säännelty, eivätkä esimerkiksi poliisilain 1 luvussa tarkoitetut oikeusturvatakeet tulisi noudatettaviksi, vaikka kyseessä ovat perusoikeuksien kannalta erityisen arkaluonteiset asiat.

Jos puolustusvoimien tiedustelutoiminnassa tehtäisiin rikos, olisi kyseessä yleensä sotilasoikeudenkäyntiasia, jonka tutkinnasta päättäminen kuuluu epäillyn sotilaan kurinpitoesimiehelle. Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että kurinpitoesimies voi myös itse olla osallinen suojelupoliisin toimeksiannosta suoritettavissa toimenpiteissä. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää rikosvastuun toteuttamisen puolueettomuuden ja uskottavuuden kannalta arveluttavana sitä, että esitutkinnan aloittamisesta päättäisi tietoliikennetiedustelun tekniseen toteuttamiseen mahdollisesti jollain tavalla itsekin osallistunut henkilö taikka sen toteuttamisen laillisuudesta esimiehenä vastannut henkilö.

Viestintävirasto pitää tärkeänä, ettei lainsäädäntömuutoksilla ja tiedusteluun käytetyillä teknisillä ratkaisuilla heikennetä tarpeettomasti viestintäverkkojen ja -palveluiden turvallisuutta ja toimivuutta esimerkiksi tekemällä sellaisia muutoksia ja/tai käyttämällä sellaisia ratkaisuja, jotka olisivat omiaan heikentämään mahdollisuutta huolehtia tietoturvasta. Tästä syystä liityntä tulisi suunnitella yhteistyössä viestintäverkkojen omistavien tai hallinnoivien tahojen kanssa siten, että niille sekä viestintäverkkojen toiminnalle koituvat haitat voitaisiin minimoida.

5.2.8 Tiedustelukielto (12 §)

Korkein hallinto-oikeus. Merkittävänä erona voimassa olevan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ään ja poliisilain 5 luvun 50 §:ään on, että tietoliikennetiedustelun tiedustelukielto ei olisi absoluuttinen, vaan se koskisi ainoastaan niitä nimenomaisia tietoja, joista oikeudenkäyntiavustaja olisi oikeudenkäymiskaaren nojalla velvoitettu tai oikeutettu olemaan todistamatta. Oikeudenkäyntiavustajan ja asiakkaan välinen yksittäinen viesti voi perustelujen mukaan sisältää sekä todistamiskiellon alaisia tietoja että muita tietoja. Säännöksen perusteella tiedustelukielto siis kohdistuisi vain ensiksi mainittuihin tietoihin. Tiedustelukieltosäännöstä täydentää lisäksi tietojen hävittämistä koskeva lain 15 §, jonka perusteella ainoastaan todistamiskiellon piiriin kuuluvat tiedot on välittömästi hävitettävä. Muutoin oikeudenkäyntiavustajan ja asiakkaan välinen viestintä voidaan siis sisällyttää ja tallentaa. Vaikka sääntelyn merkittävyyttä vähentää se, ettei tietoliikennetiedustelua milloinkaan saa kohdistaa viestiin, jonka lähettäjä ja vastaanottaja ovat Suomessa, niin mahdollisuus muissa tilanteissa kohdistaa tietoliikennetiedustelua merkittävään osaan oikeudenkäyntiavustajan ja asiakkaan välistä viestintää sekä tietojen hävittämisvelvollisuuden rajaaminen vain todistamiskiellon alaisiin tietoihin on kuitenkin periaatteellisesti merkittävä avaus. Tietoliikennetiedustelua koskevassa erityislainsäädännössä ei ole mitään perusteita luopua tästä periaatteesta. Tiedustelukiellon tai vähintäänkin hävittämisvelvollisuuden olisi tältä osin oltava kattava ja absoluuttinen.

Effi ry toteaa, että verkkotiedustelun ollessa sallittua, jos viestinnän yksikin osapuoli on muualla kuin Suomessa, se kohdistuu tosiasiassa Suomen alueeseen ja suomalaisiin. On nimittäin huomioitava, että monilla suomalaisilla on ihmissuhteiden, työn ja harrastusten kautta paljon yhteyksiä ulkomaille. Esityksessä on pystyttävä perustelemaan tiedustelun hyväksyttävyys siitä huolimatta, että se keskeiseltä osin kohdistuu myös Suomeen ja suomalaisiin. Tältä osin perusteluja ja mahdollisesti johtopäätöksiä on arvioitava uudelleen.

5.2.9 Tietojen hävittäminen (15 §)

Tietosuojavaltuutetun toimisto. Se, saako tiedustelutietoa luovuttaa myös rikosten selvittämiseen, tulisi selventää jatkovalmistelussa. Kun tällaisia rajoituksia arvioidaan tulisi muun ohella ottaa huomioon se, että rikosprosessi voi tuottaa EIS:n 6 artiklan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteiden perusteella tiedonhankintakeinoista sellaista asianosaisjulkisuutta, joita ehdotuksen 18 §:n asianosaisjulkisuuden rajoittamisella ja 20 §:n käytöstä ilmoittamisella ei saavuteta. Lisäksi rikosprosessi johtaa tuomioistuimen arviointiin hankitusta tiedosta ja viime kädessä tuomioon, jossa EIS:n 6 artiklan 2 kohdan syyttömyysolettama tulee vahvistetuksi tai kumotuksi.

Toinen toissijaisen käytön mahdollisuus avautuu ehdotuksen 15 §:n 3 momentin viittauksesta ehdotetun poliisilain 5 a luvun 44 §:n 2 momenttiin. Säännöksessä ei puhuta ”tiedustelumenetelmän aikana ilmenneestä rikosepäilystä” toisin kuin poliisilain 5 a luvun 43 §:ssä vaan oikeutetaan ehdotuksen 15 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan hävitettävän tiedon säilyttäminen ja tallentaminen poliisin rekisterilaissa (PoreL 761/2004) tarkoitettuun rekisteriin. Käyttötarkoituksina olisivat rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettujen rikosten estäminen tai syyttömyyttä tukeva selvitys. Kun PoreL:n säännöstä ei ole yksilöity jää säännöksen perusteella epäselväksi tällä perusteella edelleenkin säilytettävien henkilötietojen käyttötarkoitus. Kun lopullinen säilyttämisaika on kuitenkin määritelty suhteessa asian lainvoimaiseen ratkaisuun tai sillensä jättämiseen, voi säilyttämisaika venyä suhteettoman pitkäksi, jos ei ole takeita siitä, että tämän tyyppisen tiedon perusteella ryhdytään esitutkintatoimenpiteisiin.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että tietojen hävittämistä koskevan 15 §:n 1 momentin 3 kohta jättää liiallisesti varaa tulkinnalle. Jos hävittämisestä päättävä viranomainen arvioi, että tietoa ei juuri nyt tarvita, mutta tarvitaan mahdollisesti tulevaisuudessa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, voiko tietoa säilyttää edelleen ”hamaan tulevaisuuteen”. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 25 §:n mukaan suojelupoliisin toiminnallisesta tietojärjestelmästä poistetaan henkilöä koskevat tiedon 25 vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä. Jos kysymys ei ole henkilöä koskevasta tiedosta, kuinka kauan tietoa saa säilyttää ilman, että salassa pidettävän tiedon luovuttamisen osalta olisi velvollisuutta punnita mahdollisia vahinkoseurauksia sen kannalta, jonka eduksi salassapito on säädetty.

CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy katsoo, että tiedon hävittämisvelvollisuus ei poista tietoliikennetiedustelun tosiasiallista massavalvontatekniikkaa ei sitä, että erottelua suorittavat henkilöt joka tapauksessa näin saavat tietää hävittämisvelvollisuuden alaisia asioita.

5.2.10 Tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan (17 §)

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa tältä osin poliisilain 5 a luvun 43 §:n yhteydessä lausuttuun.

Effi ry toistaa tässä ne huomiot, jotka se esitti vastaavan säännöksen osalta poliisilain 5 a luvun 43 §:ssä.

5.2.11 Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa (18 §)

Tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevan lakiehdotuksen osalta tulisi ottaa huomioon se, mitä **oikeusministeriö** esittää edellä poliisilain 5 a luvun 48 §:stä.

5.2.12 Tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen (20 §)

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että pykälässä ehdotetaan, että tiedustelusta ei tarvitsisi ilmoittaa, jos saadut tiedot on laissa mainituilla perusteilla hävitetty. Epäselväksi jää, miksi ilmoittamista ei tässä tapauksessa olisi tehtävä ja miten ne yleiset periaatteet, joilla yleisesti ilmoittamisvelvollisuutta perustellaan, eivät olisi relevantteja tässä tilanteessa. Eduskunnan oikeusasiamies ei pidä pykälän viimeistä virkettä hyväksyttävänä.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. Ehdotuksen 20 §:n mukainen tietoliikennetiedustelun käytöstä ilmoittaminen tulee kyseeseen vain silloin kun Suomessa olevan henkilön luottamuksellisen viestin tai tallentaman tiedon sisältö on manuaalisesti selvitetty. Pelkästään automatisoitua käsittelyä ilmoitusvelvollisuus ei koskisi, mikä voi kannustaa pelkästään tällaisten keinojen käyttöön ja kehittämiseen jopa henkilötietojen täsmällisyyden ja virheettömyyden kustannuksella.

Amnesty International Suomen osasto pitää hälyttävänä, että lähtökohtaisesta ilmoitusvelvollisuudesta huolimatta tietoliikennetiedustelusta ei tietyissä tilanteissa olisi velvollisuutta ilmoittaa lainkaan

5.2.13 Tietoliikennetiedustelun edellyttämän kytkennän toteuttaminen (21 §)

Ehdotuksen mukaan **Suomen Erillisverkot Oy:n** rooli kytkennän toteuttajana säädettäisiin sotilastiedustelulain 9 §:ssä. Viittauksesta sotilastiedustelulain 72 §:ään seuraisi, että Suomen Erillisverkot Oy:llä olisi velvollisuus suorittaa kytkentä ja luovuttaa tietoliikenne puolustusvoimien tiedustelulaitokselle. Erillisverkot toteaa, että esitetyt tehtävät tultaisiin todennäköisesti hoitamaan Suomen Erillisverkot Oy:n tytäryhtiössä, Suomen Turvallisuusverkko Oy:ssä. Mainitun yhtiön toiminnasta säädetään laissa julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta (10/2015), jonka 6 §:n mukaan yhtiöllä ei saa olla muita tehtäviä tai toimintoja kuin mitä mainitussa lainsäädännössä todetaan. Täten ehdotetussa siviilitiedustelulainsäädännössä esitetyt tehtävät tulisi huomioida laissa julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta.

Lisäksi Erillisverkot pitää tärkeänä, että siviilitiedustelulaissa ja siihen liittyvä sotilastiedustelulaissa selkeästi määritellään onko kytkentätehtävää suorittavalla mahdollisuus toteuttaa muita kuin puolustusvoimien kautta tulevia kytkentätoimeksiantoja ja voidaanko siviilitiedustelun perusteella luovuttaa tietoliikennettä suoraan muille kuin puolustusvoimille.

5.2.14 Tiedonsiirtäjän tietojenantovelvollisuus (22 §)

LVM. Perustelujen mukaan velvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot koskisivat ennen kaikkea sitä, mitkä asiakasorganisaatiot ovat varanneet tiedonsiirtäjältä siirtokapasiteettia käyttöönsä ja mitä tiedonsiirtäjän hallitsemia rajan ylittävän viestintäverkon osia tällaiset varaukset koskevat. Perustelujen mukaan pykälä ei kuitenkaan perustaisi suojelupoliisille oikeutta hankkia tai saada tietoja yksittäisistä viestintätapahtumista tai niiden osapuolina olevista henkilöistä. Ehdotettu yleinen tiedonantovelvollisuus olisi verrattain laaja. Liikenne- ja viestintäministeriö pitää suotavana, että velvoitteen vaikutuksia teleyritysten toimintaan arvioitaisiin ehdotuksen jatkovalmistelussa erityisen tarkasti.

Google kiinnittää huomiota oikeasuhtaisuuteen. Lakiluonnoksen mukaan teleyrityksellä olisi velvollisuus avustaa Suojelupoliisia (Supo) tiedustelun suorittamisessa. Käsite ja siitä seuraava avustamisvelvollisuuden laajuus on jossain määrin epäselvä. Huolena on, että avustamisvelvollisuutta voitaisiin käyttää tavoin, joka mahdollistaa tietojen massakeräämisen, tietoturvan heikentämisen tai muiden hyvin pitkälle menevien menetelmien käytön, jotka eivät ole sen enempää välttämättömiä kuin oikeasuhtaisia valtion hyväksyttävien intressien ja tarpeiden suhteen.

FiCom esittää oman pykäläehdotuksensa, jota perustellaan tarkemmin lausunnossa: "Tiedonsiirtäjän on tuomioistuimen päätöksen mukaisesti ilman aiheetonta viivästystä annettava suojelupoliisille sen yksilöidystä pyynnöstä liikenteen reitittymistä koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen viestintäverkon osan yksilöimiseksi tietoliikennetiedustelun käyttöä koskevaa lupavaatimusta ja -päätöstä varten. Tuomioistuin päättää tietojenantamisvelvoitteesta suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta. Hakemuksessa on ilmoitettava suojelupoliisin hallussa olevat yksityiskohtaiset tiedot, joiden perusteella se verkon osa, josta tiedot on annettava, on mahdollista yksilöidä. Päätös ei saa koskea yksittäistä tiedonsiirtäjän asiakasta tai yksittäisen asiakkaan viestintää.

HJR HARP Consulting Oy kysyy, mitä ovat pykälässä tarkoitetut tarpeelliset tiedot. Ne tulee määrittää, jotta viranomaisella ei tule mielivaltaisia oikeuksia, jotka voivat kohdistua viattomien kansalaisten/yritysten salauksen heikentämiseen.

5.2.15 Korvaus tiedonsiirtäjälle (23 §)

Valtioneuvoston kanslia huomauttaa, että yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan tiedonsiirtäjän osalta korvattavina kustannuksina pääasiassa työvoimakustannuksia. Teleyrityksiä koskevassa säännöksessä viitataan tietoyhteiskuntakaaren 299 §:ään. Sääntelyä ei tältä osin voida pitää symmetrisenä, koska tietoyhteiskuntakaaressa teleyritysten oikeus saada korvausta on rajattu viranomaistarpeita palvelevien järjestelmien investointikustannuksiin. Korvausta ei ole mahdollista saada siitä työstä, joka aiheutuu viranomaisten avustamisessa tarvittavien järjestelmien käytöstä ja tietojen luovuttamisesta viranomaisille.

Valtiovarainministeriö toteaa, että esityksen mukaan tiedonsiirtäjillä ja teleyrityksillä olisi oikeus saada korvauksia välittömästä aiheutuneista kustannuksista (ml. henkilökustannukset). Esityksen mukaan korvausoikeudet näin laajenisivat. Esityksen korvaussäännöksistä ja perusteluista tulisi täsmällisesti ilmetä mm., mitä toimia korvaus koskee ja mitä välittömiin kustannuksiin luetaan kussakin tapauksessa sekä mistä näistä valtio on korvausvelvollinen. Tulisi myös tarvittaessa harkita alemman asteisen säännösten antamista täsmentämään korvaussäännöksiä niin, että soveltaminen muodostuisi yhdenmukaiseksi.

Itä-Suomen hallinto-oikeus muistuttaa, että lakiehdotuksen 23 §:n mukaan tiedonsiirtäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus 22 §:ssä tarkoitetusta tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksamisesta päättää suojelupoliisi. Kyseinen pykälä sisältää vastaavansisältöisen muutoksenhakusäännöksen kuin nykyisin voimassa oleva PolL 5:62. Ottaen huomioon hallintolainkäyttölain 12 §:n 2 momentin säännös toimivaltaisesta hallinto-oikeudesta, ohjautuisivat muutoksenhaut korvauspäätöksistä hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan mitä ilmeisimmin pelkästään Helsingin hallinto-oikeuteen.

Ahvenanmaan hallinto-oikeus huomauttaa, että siviilitiedustelulain 23 § ei sisällä poliisilain 5 luvun 62 §:n mukaista säännöstä, jonka mukaan hallinto-oikeuden olisi varattava Viestintävirastolle tilaisuus tulla kuulluksi tiedonsiirtäjän valittaessa korvauspäätöksestä. Kyseiselle eroavaisuudelle ei ole esitetty perusteluita. Tarpeettomien riitojen välttämiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että Viestintävirastolle varattaisiin tilaisuus lausunnon antamiseen jo tuomioistuimen päätösharkinnan yhteydessä.

FiComin mukaan tiedustelun säädösympäristöä muuten kehitettäessä on syytä oikaista kustannusten korvauksen sääntely siten, että teleyrityksillä ja tiedonsiirtäjillä on aina oikeus täysimääräiseen korvaukseen viranomaisten avustamisesta aiheutuneista kustannuksista. Nykyinen käytäntö on omiaan johtamaan tehottomiin toimintatapoihin, kun järjestelmien kehittämisen asemesta tyydyttäisiin ei-korvattaviin manuaalisesti

tehtäviin toimenpiteisiin. Näin ollen tietoyhteiskuntakaaren 299 pykälään tulisi tehdä seuraava muutos: " Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen ja ohjelmistojen investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus myös viranomaisen määräämästä toimenpiteestä aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Kustannusten korvaamisesta päättää tarvittaessa Viestintävirasto." FiCom perustelee pykäläehdotustaan lausunnossaan. Myös po. 23 §:ää tulisi muuttaa vastaavasti: " Tiedonsiirtäjällä on oikeus saada valtion varoista korvaus 22 §:ssä tarkoitetusta tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Korvauksen maksaa suojelupoliisi."

5.2.16 Tietoliikennetiedustelun käytön valvonta (24 §)

Tietoliikennetiedustelun valvonnasta ehdotetun 24 §:n osalta **oikeusministeriö** viittaa edellä poliisilain 5 a luvun 56 §:stä esittämäänsä. Poliisilain 5 a luvusta poiketen tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevassa lakiehdotuksessa tietoliikennetiedustelun käytön valvontaan viitataan 24 §:n otsikon ohella 1 momentissa. Jatkovalmistelussa on syytä tarkastella tältäkin osin lakiehdotusten yhdenmukaisuutta.

Valtakunnansyyttäjänvirasto viittaa edellä PolL 5 a luvun 45 ja 56 §:ien yhteydessä lausumaansa. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että ilmoitusvelvollisuutta tiedustelun valvontaviranomaiselle laajennettaisiin, ja että ilmoittamisesta huolehtisi tuomioistuin.

5.2.17 Tarkemmat säännökset (25 §)

Oikeusministeriö katsoo, että asetuksenantovaltuutta koskevat yksityiskohtaiset perustelut ovat puutteelliset.

5.3 Liitelait

5.3.1 Laki poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Oikeusministeriö. Poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:n 1 momentti on muotoiltu lakiehdotuksessa eri tavalla kuin rinnakkaisteksteissä (lakiehdotuksessa ”havaita” ja ”yhteiskunnan turvallisuutta” ja rinnakkaisteksteissä ”taikka kansallista turvallisuutta”, ”tilannekuvaa sekä” ja ”valtakunnan turvallisuutta”). Näissä säännösmuotoiluissa on kaikkiaan neljä turvallisuuden käsitettä: ”kansallinen turvallisuus”, ”valtakunnan sisäi-

nen tai ulkoinen turvallisuus”, ”yhteiskunnan turvallisuus” ja ”valtakunnan turvallisuus”. Kumpaakin säännösversiota voidaan pitää varsin epäselvänä tapana ilmaista suojelupoliisin tehtävät. Jatkovalmistelussa säännöstä olisikin syytä selkeyttää muun muassa poistamalla sisäistä päällekkäisyyttä turvallisuuskäsitteiden käytössä. Lisäksi lakiehdotukset ja rinnakkaistekstit tulee saattaa vastaamaan toisiaan.

Poliisihallitus toteaa, ettei kysymys ei ole muun poliisin toimivaltuuksien laventamisesta, vaan erityisesti siitä, että suojelupoliisi on kaikella todennäköisyydellä kehittymässä esitutkintaviranomaiskentän ulkopuolelle kohti puhdasta tiedustelupalvelua tai turvallisuuspoliisia. Tämän kehityksen yhteyteen ei kaikilta osin sovellu poliisimiehisyys siihen kiinteästi kuuluvine velvollisuuksineen. Siksi poliisistatuksella toimivan suojelupoliisin tiedonluovutuksen ehdotettu rakenne rikostorjuntaan (ns. palomuuripykälä) nostattaa kysymyksiä paitsi ristiriitaisuudellaan poliisimiehen velvollisuuksien kanssa myös Suomen kokonaisedun ja operatiivisen toiminnan koordinaation näkökulmasta.

Lisäksi huomautetaan olevan epäselvää, mitä tarkkaan ottaen tarkoittaa mietinnön ehdotus siitä, että Suojelupoliisi voisi edelleenkin osallistua asiantuntijana esitutkintaan, vaikka esitutkintatoimivaltuudet poistetaan. Kysymys on tällöin siitä, voiko olla "vain vähän" esitutkintaviranomainen ja erityisesti siitä, voiko olla "vain osin" poliisimies. Oikeuksien säilyttäminen yhdistettynä niiden käyttöä koskevien velvollisuuksien poispyyhkiytymiseen olisi omiaan luomaan epäselviä tilanteita ja käytännön ongelmia.

5.3.2 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että ehdotetussa muodossaan poliisivaltuuksia koskevaan 15 §:ään esitetty uusi 2 momentti on liian avoin, koska virkamiehellä on toimivalta käyttää näitä menetelmiä vain erikseen niin säädettäessä. Sen johdosta ehdotetun momentin loppuun on lisättävä ”sen mukaan kuin mainitussa luvussa säädetään”.

Tietosuojavaltuutetun toimisto huomauttaa, että PoreL:iin ehdotetaan sanallista täsmennystä siitä, että suojelupoliisin toiminnalliseen tietojärjestelmään voi sisältää tietoja, jotka on hankittu tietoliikennetiedustelulla. Ehdotuksessa ei ole otettu esille tätä kautta avautuvia henkilötietojen jatkokäsittelytilanteita, joista yhtenä merkittävimpänä voidaan pitää henkilöturvallisuusselvityksiä turvallisuusselvityslain (726/2014) perusteella. Turvallisuusselvityslain 25 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan selvitys voi perustua muun muassa suojelupoliisin toiminnalliseen tietojärjestelmään, jolloin myös tietoverkkotiedustelulla hankittu tieto voi tulla käytettäväksi, jollei turvallisuusselvityslain 32 §:n käyttörajoitukset tule sovellettavaksi. Tällaiset vaikutukset tulisi tarkemmin

arvioida ottaen erityisesti huomioon se, ettei henkilöturvallisuusselvityksen kohteena olevalla henkilöllä ole juurikaan keinoja saada tietää tiedustelutiedon keräämisestä, jollei tietoliikennetiedustelun käytöstä ole ehdotuksen 20 §:n perusteella erityisesti ilmoitettu.

Poliisihallitus katsoo, ettei mietinnössä yleisesti, eikä erityisesti poliisin henkilötietolain muutosten luonnoksissa, ole huomioitu tarvetta säätää poliisin operatiivisten tietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden välityksellä suojelupoliisille. On huomattavaa, ettei suojelupoliisi ole enää muuttuneen asemansa vuoksi poliisin valtakunnallisten tietojärjestelmien rekisterinpitäjänä toimivan poliisin ylijohdon alainen valtakunnallinen yksikkö. Poliisihallitus ei siten voi rekisterinpitäjänä vastata suojelupoliisin suorittamasta tietojen käsittelystä poliisin valtakunnallisissa tietojärjestelmissä. Poliisihallituksella ei ole enää tähän liittyviä tarvittavia ohjaus- ja valvontaoikeuksia, eikä sillä tällöin voi olla siihen liittyvää vastuutakaan.

Suojelupoliisilta poistettaisiin mietinnön esityksen mukaisesti kokonaisuudessaan rikosten tutkinnan suorittamistehtävä sekä esitutkintatoimivaltuudet, tulisi tiedonluovutussäännöksissä täsmentää ne suojelupoliisin tehtävät joissa tiedonsaantitarve rikostorjunnan tietojärjestelmään edelleen olisi, sekä tuoda perusteluissa esille perusteet tiedonsaantitarpeelle.

Mietinnöstä ei käy riittävän selkeästi esille, mitkä tahot poliisissa ja missä laajuudessa käsittelisivät henkilötietoja kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. On huomattava, että poliisin henkilötietolain pykälät viittaavat laajasti tietojen käsittelytarkoitusten osalta poliisilain 1:1 §:ään.

Poliisihallituksen mukaan ehdotettu 13 § ei voine jäädä mietinnössä mainittuun muotoonsa. Muotoilun mukaan poliisi (siis ilman tarkennusta suojelupoliisiin) omaisi oikeuden saada tietoja kansallisen turvallisuuden suojaamisperusteella. Vastaavasti pykälään jäisi poliisin (ei siis rajoitettaisi suojelupoliisia ulkopuolelle) oikeus saada tietoa myös rikosten selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi.

5.3.3 Laki esitutkintalain muuttamisesta

Kristillisdemokraattien mielestä on oikein, että kun suojelupoliisin tehtäviä ja toimivaltuuksia kehitetään merkittävästi tiedustelullisempaan suuntaan, sen esitutkinta- ja pakkokeinotoimivaltuudet poistetaan.

Rajavartiolaitos esittää harkittavaksi tulisiko esitutkintalakiin lisätä maininta suojelupoliisin osallistumisesta tarvittaessa esitutkintaan asiantuntijaviranomaisena. Muutoin jää epäselväksi, missä asiasta tarkkarajaisesti säädetään.

6 Eniten keskustelua herättäneet teemat

Seuraavassa esitetään sisäministeriön arvion mukaan viisi merkittävintä lausuntopalauteteemaa. Tarkasteluun nostetut teemat ovat joiltain osin (siviilitiedustelun kohteet, tietojen luovuttaminen rikostorjuntaan ja tietoliikennetiedustelun kohdentaminen) kerränneet useiden lausunnonantajien kommentteja ja muilta osin (esityksen vaikutukset ja suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys) tarkasteluratkaisuun on vaikuttanut yksittäisten lausunnonantajien periaatteellisesti tärkeät huomiot.

6.1 Esityksen vaikutukset

Vaikutusarviointi on kiinteä osa valmisteluprosessia. Siviilitiedustelulainsäädännön valmistelussa tunnistettiin jo sen alkuvaiheissa laaja-alaisia ja merkityksellisiä vaikutuksia. Sen vuoksi vaikutusarviointiin on kiinnitetty huomiota valmistelun alusta alkaen.

Siviilitiedustelulainsäädännössä merkityksellisimmät vaikutukset kohdistuvat taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevalla ehdotuksella tulisi olemaan vaikutuksia valtion talousarvioon. Lakiesityksen taloudelliset vaikutukset koskien suojelupoliisia, sisäministeriötä, muuta poliisihallintoa ja oikeushallintoa on arvioitu olevan toistakymmentä miljoonaa euroa.

Hallituksen talouspolitiikkaa valmisteleva ja toteuttava valtiovarainministeriö on korostanut lausunnossaan, että ehdotetun uudistuksen toimeenpano tulee sopeuttaa kunakin vuonna käytettävissä oleviin suojelupoliisin määrärahoihin ja niiden käyttötarkoituksiin sekä muihin resursseihin. Valtiovarainministeriö on edellyttänyt muun ohella, että tiedonhankintaprioriteetteja koskeva suunnitelma tulee tuoda valtion talousarvioon liittyvänä asiana valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnan käsittelyyn, jos kysymys on merkittävästä määrärahojen kohdentamisesta. Valtiovarainministeriö on myös huomauttanut, että esityksessä ei ole arvioitu sitä, minkä rahamäärän ja millä tavoin

suojelupoliisi maksaisi Puolustusvoimien tiedustelulaitoksella tietoliikennetiedustelun teknisestä toteuttamisesta ja miten rahoitus tultaisiin budjetoimaan valtion talousarvioon.

Puolustusministeriö taas on pitänyt tärkeänä, että tietoliikennetiedustelun edellyttämät perustamis- ja kehityskustannukset jakautuvat oikeasuhtaisesti sisäasiain- ja puolustushallinnon välillä. Kuten mietinnössäkin todetaan, taloudellisten vaikutusten selvittämistä on syytä jatkaa.

Tiedustelulakihankeen poliisihallinnolle aiheuttamia kustannusvaikutuksia on pidetty alimitoitettuna. Tuomioistuimen resursseista puolestaan on lausuttu, että lupa-asioiden käsittelyn tulee olla todellista ja tuomioistuimelle tulee ohjata riittävät resurssit.

Kansantaloudellisia vaikutuksia ja yritysvaikutuksia koskevissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota hankittavan ja kehitettävän teknologian turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen. Myös tiedonsiirtäjinä toimivien operaattorien tulisi saada olla puhtaasti teknisessä roolissa, koska operaattoreiden on voitava säilyttää luotettavuutensa asiakkaisiinsa nähden. Tiedustelulainsäädännöllä ei myöskään saa säätää Suomessa toimiville yrityksille sellaisia velvoitteita tai aiheuttaa kustannuksia, joilla heikennetään yritysten toimintaa ja toimintaedellytyksiä verrattuna muiden maiden vastaaviin toimijoihin. Viranomaisten laitteiden hankinnoissa tulisi hyödyntää kotimaisen teollisuuden osaamista.

6.2 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Perustuslain kannalta merkityksellisimpiä ovat säännökset, joilla annettaisiin viranomaisille uusia yksilöön kohdistuvia tai yksilön oikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia tai laajennettaisiin jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitettaisiin yksilön oikeuksia ja toimintavapautta. Siviilitiedustelulainsäädäntöä koskevaan ehdotukseen sisältyy mietinnön mukaan säännöksiä, jotka rajoittaisivat ennen kaikkea perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattua yksityiselämän suojaa, mutta myös 9 §:n 1 momentissa turvattua liikkumisvapautta, 12 §:n 1 momentissa turvattua sananvapautta ja 15 §:n 1 momentissa turvattua omaisuuden suojaa.

Jaksossa on valittu esitystapa, jossa jokainen ehdotettu tiedustelutoimivaltuus on käsitelty erikseen. Perusteluihin kaivataan lisäksi kokoava selonteko perustuslain kannalta merkityksellisistä säännöksistä. Perusteluissa tulisi lisäksi kirkastaa, miksi rikosperusteiset, salaiset tiedonhankintavaltuudet on siirretty lähes sellaisenaan tiedustelutoimintaan. Perusteluissa on tärkeää korostaa, että ehdotettavat uudet tiedus-

telutoimivaltuudet kohdistuvat laissa tarkasti ja tyhjentävästi määritettyihin uhkiin. Myös tiedustelukielloista johtuvat rajaukset on syytä mainita osana perustuslainmukaisuuden arviointia. Lakiehdotusten valtiosääntöiseen arviointiin kuuluu samoin se, että tiedustelutoimivaltuuksien käyttöä ohjaavat poliisilain yleiset periaatteet, kuten suhteellisuus ja tarkoitussidonnaisuus.

Perustuslainmukaisuuden arvioinnista puuttuu kokonaan siviilitiedustelun kohteet (ns. uhkaluettelo). Lähetyksen pysäyttäminen jäljentämistä varten saattaa tarkemman arvioinnin jälkeen osoittautua rajatapaukseksi, jonka tulkinnanvaraisuus olisi syytä nostaa esille perusteluissa. Perustuslainmukaisuuden viimekätinen tulkinta jää tältä osin samoin kuin laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista ja poisottamista koskevan ehdotuksen osalta perustuslakivaliokunnalle.

Kysymys perustuslain säätämisjärjestyksestä on lausuntopalautetta kokonaisuutena arvioiden herättänyt verraten vähän keskustelua. Säätämisjärjestysperusteluissa tulisi tuoda esille tarve saattaa esitykset perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

6.3 Siviilitiedustelun kohteet

Poliisilain 5 a luvun 3 §:ssä säädettäisiin siviilitiedustelun kohteista. Tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa ehdotetun lain 3 § sisältäisi saman kymmenkohtaisen uhkaluettelon. Pykälä on erittäin tärkeä, koska se määrittäisi tyhjentävästi, mistä kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta tiedustelumenetelmillä saataisiin hankkia tietoa.

Varsin usea taho, kuten oikeusministeriö, Asianajajaliitto, Demla, Suomen journalistiliitto ja Amnesty International Suomen osasto katsoo, että uhkien määrittelyyn ja tarkkarajaisuuteen on edelleen panostettava. Pykälän sisältämää luetteloa pidetään varsin väljänä ja monitulkintaisena. Oikeusministeriö toteaa, että pykälä 3 kohdassa käytetty ilmaus ”valtio- ja yhteiskuntajärjestystä uhkaava toiminta” tulisi korvata nykyaikaisemmalla ilmauksella, kuten viittaamalla yhteiskunnan perustoimintoihin ja demokraattisen yhteiskunnan instituutioihin kohdistuviin uhkiin. Oikeusministeriö katsoo edelleen, että pykälän 7 kohdasta tulisi poistaa viittaus ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, koska sen ei voi katsoa kuuluvan ehdotetun perustuslain 10.4 §:n alle. Pykälään toivotaan myös suurempaa johdonmukaisuutta kansallisen turvallisuuden käsitteen käytössä ja selvää valintaa siitä, puhutaanko toiminnosta vai toiminnasta ja vakavasti uhkaavasta vai [perusmuotoisesti] uhkaavasta toiminnasta.

6.4 Tietojen luovuttaminen rikostorjuntaan

Poliisilain 5 a luvun 43 §:ssä säädettäisiin tiedon luovuttamisesta rikostorjuntaan. Rikoksen täyttymistä edeltävässä vaiheessa sen estämistavoitteella on etusija esitutkintavaihetta määrittävään rikoksen selvittämisintressiin nähden. Tällöin on kyse toimenpiteistä, jotka ovat yhtäältä välttämättömiä vaaran ja vahingon välttämiseksi ja joilla toisaalta ei pääsääntöisesti loukata yksilön oikeusturvan keskeistä ydinaluetta. Siviilitiedustelussa puolestaan kansallisen turvallisuuden suojaamisintressillä on lähtökohtainen etusija rikoksen estämisintressiin ja selvittämisintressiin nähden. Selvää toisaalta on, että esimerkiksi rikoslain 15 luvun 10 §:ssä mainittuihin vakaviin rikoksiin liittyy jo niin suuri rikoksen estämis- ja selvittämisintressi, ettei niiden kohdalla ole kriminaalipoliittisesti hyväksyttävissä siviilitiedustelun yhteydessä ilmenneen rikostiedon esitutkintaviranomaiselle luovuttamatta jättäminen. Siviilitiedustelun ja rikostorjunnan rajapintaan ehdotettava säännös on siis monitahoinen ja periaatelatautunut.

Poliisihallitus kannattaa laajempaa – ja kansallisen turvallisuuden tai hengen tai terveyden suojaamiseen perustuvasta lykkäämismahdollisuudesta riisuttua – rikostietojen luovuttamista toisin kuin esimerkiksi Asianajajaliitto, joka katsoo, että tiedustelutietoa voitaisiin ehdotuksen mukaan luovuttaa esitutkintaviranomaisille varsin lievienkin rikosten esitutkinnan käynnistämiseksi tai tutkinnan suuntaamiseksi.

Pykälän 3 momentti antaisi suojelupoliisille harkintavaltaa sen suhteen, luovuttaako se tietoa syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi sekä hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Useamman lausunnonantajan mukaan lähtökohtana tulisi olla tiedon luovuttaminen ainakin syyttömyyttä tukevaksi selvitykseksi.

6.5 Tietoliikennetiedustelu

Tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lakiehdotuksen 4 §:ssä säädettäisiin tietoliikennetiedustelun kohdentamisesta. Kohdentaminen toteutettaisiin tietoliikenteen hakuehtojen käyttöön perustuvalla automatisoidulla erottelulla.

Lausunnonantajista muun muassa eduskunnan oikeusasiamies pitää tietoliikennetiedustelun kohdistamista koskevan pykälän osalta jossain määrin epäselvänä, miten vieraan valtion tai sellaiseen rinnastuvan tahon tietoliikenne on varmuudella erotettavissa muusta tietoliikenteestä. Eduskunnan oikeusasiamies epäilee, voiko henkilön katsoa jäävän perusoikeussuojan ulkopuolelle sillä perusteella, että hän käyttää valtiollista viestintäverkkoa. Oikeusasiamies kritisoi myös ilmaisua vieraaseen valtioon rinnastuvasta tahosta epämääräisenä.

Oikeuskanslerinvirasto katsoo samansuuntaisesti, että tietoliikennetiedustelun kohdistaminen jää ehdotettujen 4, 7 ja 9 §:n perusteella jossain määrin väljäksi. Lain sanamuodon ja perusteluissa esitettyjen seikkojen valossa ei ole mahdollista saada kovin tarkkaa kuvaa siitä, mihin ja kuinka laajaan aineistoon tietoliikennetiedustelu kaikkinensa voisi kohdistua. Tämä koskee niin automaattiseen kuin manuaaliseen käsittelyyn päätyvää aineistoa.

Jatkovalmistelussa tietoliikennetiedustelun kohdistamista koskevaan pykälään on toivottu ”tarkempaa rajausta tai rajatumpaa tekniikkaa” sekä ylipäätään lisäselvitystä siitä, kuinka kustannustehokasta tietoliikennetiedustelun arvioidaan olevan.

Sisäministeriö PL 26, 00023 Valtioneuvosto

Inrikesministeriet PB 26, 00023 Statsrådet

www.intermin.fi

SISÄMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET